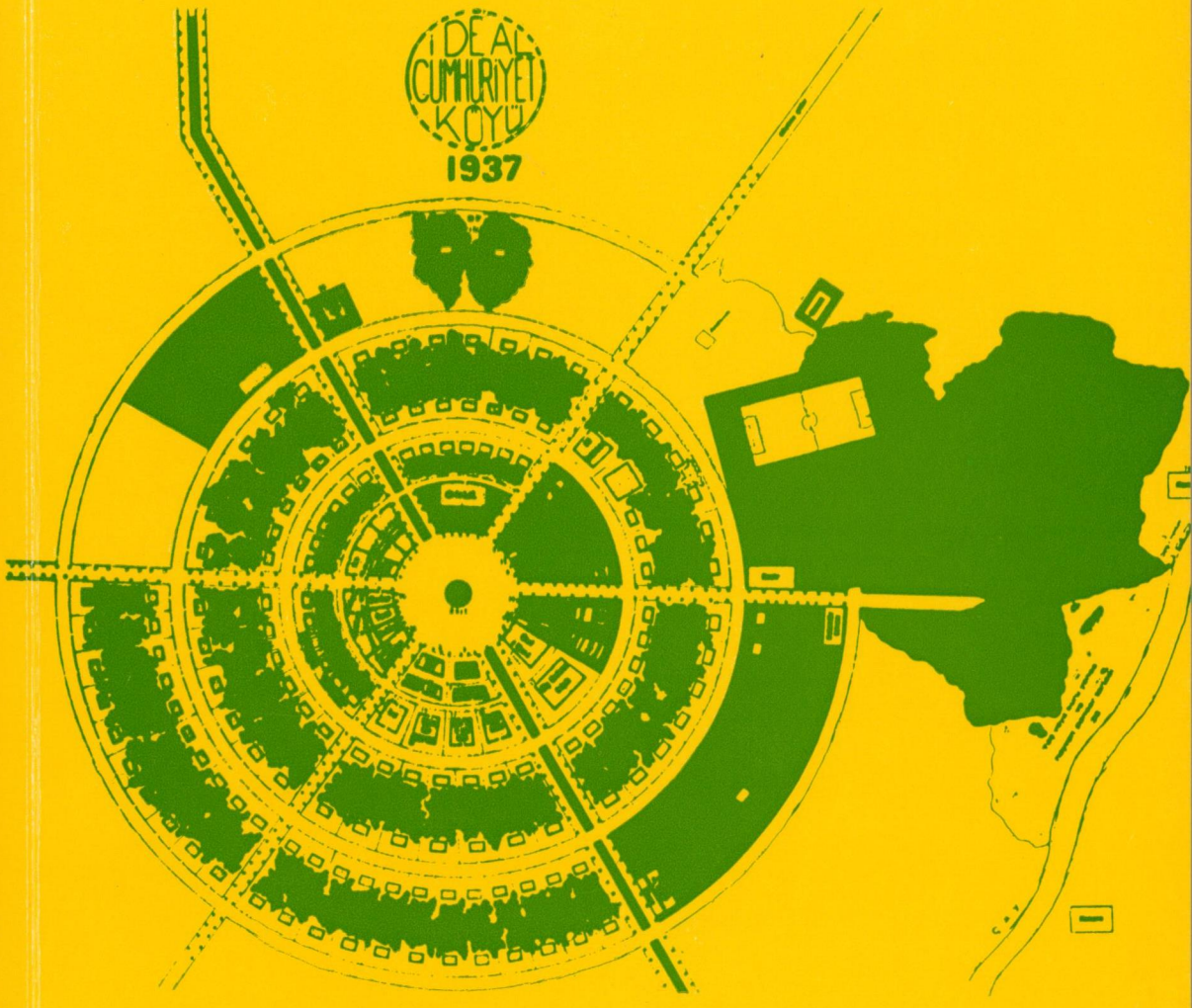
Cumhuriyetin 50. yılı için

KÖYLERİMİZ

Prof. Dr. A. Afetinan

CUMHURİYET'İN ELLİNCİ YILI İÇİN
K Ö Y L E R İ M İ Z

Kapak düzeni : Cengiz Erol

Kitabımın hazırlanmasında emeği geçen Türk Tarih Kurumu görevlilerinden Bn. Asiye Tuner, Bn. Yurdanur Onay ve B. Suat Teker'le Basımevi Müdürü B. Gökmen İğdemir, Basımevi Şeflerinden B. Erol Yurdakul ve Basımevinin öteki görevlilerine teşekkürlerimi sunarım.

TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. DİZİ — Sa. 36

Cumhuriyet'in Ellinci Yılı İçin
KÖYLERİMİZ

Prof. Dr. A. AFETİNAN

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1978

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Önsöz	1– 5
Birinci Bölüm	(7–46)
Çeşitli Tarihlerde Köylerimiz Üzerine İzlenimlerim Hakkında Yazılarım	
1 – T. B. M. Meclisinde ilk köylü kadın millet vekili	7– 9
2 – Köylerimizde Türk Kadını	10– 15
3 – Türkiyemizin yer adları	16– 17
4 – Köylüler arasında	17– 19
5 – Uğurlar olsun	19– 21
6 – Açık Eti (Hitit) Tapınağında	21– 24
7 – Cemile	24– 27
8 – Van'da Edremit Kıyıları	27– 31
9 – Ağırnas'lı Mimar Koca Sinan	31– 42
10 – Ağac'a Sevgi	42– 44
11 – Orman ve Ağaç	44– 46
İkinci Bülüm	(47–55)
Devletçilik ilkesi ve ilk sanayi (Endüstri) planları (1933–1936)	
1 – Atatürk'ün Devletçilik İlkesi	47– 50
2 – Dün'den bugüne Devletçilik İlkesi	50– 52
3 – 1973 te T. Cumhuriyeti 50 Sanayı planı 40 yaşında olacak	52– 55
Üçüncü Bölüm	(57–80)
T. Cumhuriyetinin Ellinci Yılında "İdeal Cumhuriyet Köyü" planının uygulanması için yazılarım ve teşebbüslerim	
1 – Ankete Cevap	57– 58
2 – Resmî makamlara gönderdiğim öneri ve İdeal Cumhuriyet köyü planı	58– 60
3 – Ellinci Yıl korulukları	60– 62
4 – İdeal Cumhuriyet köyü planı ve iki köy: Özbek ve Bademler	62– 65
5 – Yarın'lara kalmalı	66– 68
6 – Televizyonda Cumhuriyetimizin 50. yıl dönümü için köy planı	68– 69

7 – İzmir İnciraltında Türkiye Haritası, Ağaçlandırma işleri.. 69– 72
8 – 1972–1973. Bu konuda diğer yazılar, mektuplar ve cevaplarım 72– 73
9 – Afet İnan'ın önerisi... Cihat Baban 74– 75
10 – Ellinci Yıl törenleri için ayrılan 100 milyoı lira ile köy okulu ve Üniversite açılması istendi 75–
11 – Cumhuriyet Köyünde okuma yazma bilmeyen yok 76–
12 – Köyümüzün adı Cumhuriyet köyü olarak değiştirilsin... 77–
13 – Cumhuriyetin Ellinci Yılında neler yapılmalıdır? Zafer Gazetesinden S. Bektöre ile konuşma 77– 79
14 – Ayaş - Gökler Köyünden olup Ankarada yerleşen Polis emeklileri derneği Ankara şubesi sekreteri İbrahim Yılmaz' ın derlediği köy ile ilgili yapılmış veya yapılması gereken işler hakkında bana bu bilgileri yazılı olarak getirmiş ve açıklamalarda bulunmuştur 79– 80

Dördüncü Bölüm ..... (81–110)

T. Cumhuriyetinin Ellinci Yılında yeni köylerimiz 81– 83

1 – Amasya - Taşova Türkmendamı 83– 85
2 – Balıkesir - Ayvalık Bektaşdere 85– 86
3 – Çankırı - Merkez Süleymanlı 86– 87
4 – Diyarbakır - Merkez Yolboyu 87– 88
5 – Elazığ - Merkez Gölköy 88– 89
6 – Elazığ - Merkez Sürsürü 89– 90
7 – Eskişehir - Merkez Sekiören 90– 91
8 – Hatay - Kırıkhan, Acemli 91– 92
9 – İzmir - Dikili Demirtaş 92– 93
10 – Kayseri - Merkez Sümer 93– 94
11 – Konya - Karapınar, Kesmez 94– 95
12 – Manisa - Merkez Yağcılar 95– 96
13 – Tokat - Reşadiye, Çakmak 97–
14 – Tunceli - Pertek, Biçmekaya 98–
15 – Yozgat - Yerköy A. İhsangazili 99–
Yeni köylerin listesi ve açıklama 100–101
Köylerimiz hakkında bazı kitaplar 102–
1933 te Köy Kanununun uygulandığı yerler 103–
Köylerimize Kitaplık 103–105
Ankara Yenikent bucağında Halk Eğitim merkezi 105–107
Bitirirken 108–109
Türkiye Cumhuriyeti'nin 50. Yılı için yayınlanan kitaplarım 110–
Dizin 111–118

"Türkiye'nin gerçek koruyucu ve efendisi, gerçek üretici olan köylüdür.

O halde herkesten daha çok refah, mutluluk ve varlığa hak kazanmış, ençok lâyık olan köylüdür. Bundan dolayı, T. B. M. Meclisi Hükümetinin ekonomi politikası, bu amacının temelini üretime yöneltmiştir."

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

1 Mart 1922

ÖNSÖZ

Yurdumuz kent ve köylerimizle bir bütündür. Coğrafî şartların özelliklerine sahip olan bölgelerimiz her bakımdan sosyal yaşantımızda etkilidir. Türkiye'mizin hemen her yerini çeşitli vesilelerle gördüm ve tanıdım. Çocukluğumda babam Orman Müfettişi olduğu için sık sık yer değiştirir ve bu nedenle çeşitli il ve ilçelerimizde ailece yaşardık. Bunlar için anılarım ilgi çekicidir ve pek çoktur. 67 vilâyetimizde bugün sadece 7 sine gidememişim. Tabiî bu gördüklerime köy ve çevrelerindekilerin de katılması gerekir. Hele köylülerimizle konuşmayı onları çevrelerinde tanımayı çok severim.

Türkiye'mizin çeşitli bölgelerini coğrafî bakımdan incelediğimiz zaman çok değişik görüntülerle karşılaşırız. Karadeniz kıyılarının denizden görünüşünde ne güzel köy ve kentlerimiz vardır. Yeşillik yamaçlarda kırmızı kiremitleri ile serpilmiş köy evleri, mutlu aile yuvalarının sembolü gibidirler. Buralardaki sosyal yaşantıda ev ve tarım işleri daha çok kadınlarımızın çalışmalarıyle yapılır. Çünkü erkek vatandaşlar ya deniz ürünlerini çıkarırlar veyahut diğer kentlerde belirli mevsimlerde başka işlerde çalışırlar. Genellikle ekonomik düzen böyle işler. Bu münasebetle karadenizli bir kahveci vatandaşın söylediklerini anıyorum. Eşim Dr. Rifat İnan ile (1940) Rize'ye uğramıştık ve şehri geziyorduk. Ben mısır ekmeği istemiştim. Fakat fırında bulamamıştık. Kahvede otururken sorduğumuz zaman, kahvecinin anlatımı şöyle idi. Bulunduğumuz salonda ortada bir saç soba vardı. Bana karadeniz şivesi ile mısır ve buğdayı şöyle anlattı: Şu sobanın üstüne bir tarafına mısır taneleri, bir tarafa da buğday serpsek ne olur? Mısırlar patur patur patlar, buğday olduğu yerde kavrulur. İşte biz Karadeniz'liler hiç durmaz etrafa yayılırız. Çünkü mısır ekmeği yiyoruz. Buğday ekmeğini yiyenler ise Orta Anadolu halkı oldukları yerde kalırlar.

Bu bir benzetiş idi. Fakat iklim ve deniz ürünleri Karadeniz halkını bu hareketli hayata ulaştırmıştır. Orta Anadolu köylerimizde ise yine iklime göre görüntüleri ve halkın yaşantıları değişiktir. Tarlalarında bol tahıl yetişen köylerimizin çeşitli görüntülerine rastlarız. Orta Anadolu'nun buğday tarlaları yüksek saplı görünmeseler de asıl tanelerinin, Güneyde yetişenlerden farklı olarak çok dolgun olduğu söylenir. Bu yörelerdeki köylerimiz çoğunlukla ağaçsızdırlar. Dam başlı evleri arasında kiremitli düzgün olanları da vardır.

Ege ve Akdeniz'in köyleri ise büsbütün değişik görüntüler ve yaşama düzeyi içindedirler. Zeytinlikleri, bağları ve pamuk tarlaları diğer ağaçları

arasında çoğunlukla güzel ev yapıları ile çok şirin görüntüler verirler. Güney kara sınırlarımızda Doğu Anadolumuzdaki köylerimiz değişik özelliklere sahiptir. Van Gölü, Aras Irmağı kıyıları, Çıldır Gölü ve Kars çevresindeki köylerimiz Doğunun kurallarına uymuş gibidirler. Bazıları da bir yolun iki tarafına sıralanmış evlerin yamaçlara doğru olan kısımları bahçelerinden tarlalarına ulaşır. Türkiye'mizin batı sınırlarında Trakya bölgemizde, gerek Marmara kıyıları gerekse iç kısımlarında yeşilliğin her rengini bağrında büyüten bu yerlerdeki köylerimiz kentlerle birleşmiş gibidir:

Türkiye'mizi tanıdıkça sever, insanlarını medenî düzeyde çağdaş koşullardan yararlanarak yaşamasını candan isteriz. Türk milleti bugün geçmişinden kalan eserlerin de içinde ve üzerinde yaşamaktadır. Höyük ve tümülüsler * bunlara birer örnektir. Kimisinin üzerinde bugünkü köylerimizin evleri vardır. İki örnek vereyim. Çorum'un Alaca Höyük köyünde 1935'de halkımız bu yığıntı tepede yaşamını sürdürmekte idiler. Yalnız isfenkler kale kalıntılarının girişinde bulunuyordu. Türk Tarih Kurumu arkeolojik araştırmaya başladığı zaman köy meydanından kazılmış ve bir ay zarfında derinlere inilince Hitit'lerden önceki medeniyete ait altın ve madenlerden yapılmış eserler, seramikler, mezarlar da bulunmuştur. O zaman ihtiyar muhtarın söylediği şu idi: "Biz demek ecdadımızın bu zengin mezarları üzerinde yaşıyormuşuz?" Buradan çıkan eserler bugün Ankara'da Anadolu Medeniyetleri Müzemizin en zengin ve önemli eserleridir. Bu höyük bize şunu da ispat eder ki, ilk ana toprağa yerleşen Anadolu halkı aynı yerde çeşitli devirlerde yaşamışlardır ve medeniyet bakımından birbirinin varisidirler.

İkinci örnek bu kitabımda anlattığım Ankara Gölbaşındaki Karaoğlan höyüğüdür. Yalnız burada değişik olarak köy, höyüğün üzerinde değil, yanı başında yer almıştır.

Arkeolojik kazılar ve bunların incelenmeleri bize bugün yurdumuzun bütün bu medeniyetlerine burada yaşayan Türk milletinin bu uzak cetlerinden gelen tarihî mirası olduğunu kanıtlar. Siyasî egemenliklerde isimler değişmiş hatta bazen resmî dil olarak başka kökten gelenler kullanılmış ise de, (Hititlerde ve Selçuklarda olduğu gibi) Türkiyemizin her devrin medeniyet eserini o çağların üslûbuna uyarak, bu memleketin halkı meydana getirmiştir. Söz gelimi diyebiliriz ki, Hititler buradan başka bir yere göç etmemişlerdir. İlk geldikleri yer belirli değilse de, bunlar Anadolu halkıdır ve bugün Türk milleti bütün bu eski medeniyet eserlerinin koruyucusu ve ilim âlemine tanıtıcısıdır. Türk İslâm kültürü devrinin siyasî egemenliği ise XI. yüzyıldanberi Türkiye tarihinde en geniş anlamıyla yerini almıştır. Genel tarihî meselelere kısaca değindikten sonra bu kitabımın bölümlerini açıklamak isterim.

* Höyük yerleşme yerleri, Tümütüsler ise mezarlardır.

1. Bölümde çeşitli tarihlerde köylerimiz üzerindeki izlenimlerime ait yazılarımı bir araya getirdim.

II. Bölümde Devletçilik ilkesi ve birinci (1933) ikinci (1936) Sanayi planları üzerine yazılarım var. Türkiye Cumhuriyetinde planlama devrinin başlangıcıdır bu tarihler.

III. Bölümde Cumhuriyetimizin Ellinci yılında "İdeal Cumhuriyet Köyü" planının uygulanması için yazılarım ve teşebbüslerim.

IV. Bölümde ise Cumhuriyetimizin Ellinci yılında Köyişleri Bakanlığı yurdumuzun çeşitli yerlerinde 15 yeni köy kurmuştur. Bu köylerin listesini vererek eski ve yeni durumları hakkında bir derleme yaptım. Bu bilgiler Köyişleri Bakanlığı Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğünün broşürlerindeki açıklamalardır. Bunların açılış tarihleri de verilmiştir.

Cumhuriyet Hükümetlerinin yurt kalkınmasında bütün köylerimiz için plânları ve çalışmaları elbette vardır.

Ancak bu köylere günbegün yenileri eklenmekte ve yeni kamu kuruluşları da yapılmaktadır.

Bu konuları içeren yazılarımı sunarken, millî heyecan duyduğum köy kalkınmamızın her bölgemizde aynı düzeyde olmasını dilerim.

Türk milletine birlik ve yurt bütünlüğü içinde her bakımdan medenî yaşantı ve mutlu günler....

Prof. Dr. A. AFETİNAN

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇEŞİTLİ TARİHLERDE KÖYLERİMİZ ÜZERİNE İZLENİMLERİM HAKKINDAKİ YAZILARIM

1 — T. B. M. Meclisinde İlk Köylü Kadın Milletvekili :

Türk kadınına tüm seçme ve seçilme hakkının tanınması için 1934 yılında Cumhurbaşkanı Atatürk ve İnönü hükûmeti Meclise kanun teklifine karar vermişlerdi. Sevinç içinde idim. Çünkü Türk kadınlığı için idealim gerçekleşecekti.

Bu sorun beni şu bakımdan ilgilendirmiştir. Öğretmenliğe kız erkek beraber okuyan Ankara Musiki Öğretmen okulunda Tarih ve Yurtbilgisi derslerini vermeğe başladığım yıl idi (1930). Belediye seçimi için bir ders uygulaması yaptırmış ve kız öğrencilerimde oy kullanmışlardı.

O gün yürürlükte olan kanunu ele alan Selâhaddin [1] adındaki bir erkek öğrencim karşı çıkmış ve yürürlükteki kanun maddesini okumuştu. Bunda yalnız erkekler'e oy verme ve seçilme hakkı tanınmıştı. Öğrenciye cevabım inşallah kadınlara da bu hak verilir olmuştu.

Bu konuyu ele aldığımda o zamana kadar bilmediğim seçim konularının diğer ülkelerdeki durumunu incelemeye ve yabancı kaynaklardan çeviriler yapmaya başladım. Cumhurbaşkanı Atatürk, Hükûmet yetkilileri ve millet vekilleri de konu ile çok ilgilenmişlerdi.

Aynı ay içinde, bir yıldan beri (20 Mart 1929) Büyük Millet Meclisinde müzakere edilmekte olan Belediye kanunu; kadınların da oy verme ve seçilme hakkının kanun metnine eklenmesi ve ivedilikle karar alınarak 164 maddeli kanun kabul edilmiş ve 3 Nisan 1930 da yürürlüğe girmiştir. Ben de aynı gün Atatürk'ün emri ile hazırladığım yazılarımı Türk Ocağında bir konferans olarak vermişdim [2].

Ondan sonraki yıllarda bu hakların Türk kadını için daha genişletilmesi üzerinde durulmuştur. 26 Ekim 1933 te Türk kadınlarına Köy İhtiyar Heyetlerine seçilme ve seçme hakkı veren Köy Kanunu kabul edilmiştir. Böylece Yurtbilgisi (Medenî bilgiler) derslerim için izlediğim meseleler birer birer yürürlüğe giriyordu.

---

[1] O zaman soyadı kanunu çıkmamıştı. 3. sınıf No.: 173

[2] Hakimiyeti Milliye gazetesi 4 Nisan 1930, ve diğer hemen bütün gazeteler ve mecmualar.

Belediye Kanunundan sonra dördüncü yıl içinde idik. Atatürk'ün çevresinde siyasî hakların tümünün Türk kadınına kanunla verilmesi hep tartışılan konu oluyordu. Benim savunduğum fikir, hakların tümünün vatandaş olarak Türk kadınına da kanunla verilmesi idi. Bunun uygulanması için de kadın eğitimine daha çok önem verilmeli ve bu hakkını bilen kişilerin kendi benliklerine güven duygusu içinde yurt sorunlarına katkıda bulunmasını sağlamaktı. 5 Aralık 1934 de siyasî haklar kanunu çıkmış ve 1935 seçimlerinde kadın millet vekillerinin Parlamentoya gireceği kesinleşmiştir.

16 Temmuz 1934 günü Atatürk Bolu üzerinden İstanbul'a gitmek üzere bir geziye çıkmıştı.

Sıcak yaz mevsiminde, otomobille Kızılcahamam yolundayız. O zaman şose, Zir ovasından giderdi. Yol boyunca bütün köylüler, Gazi M. Kemal Atatürk geçecek diye çıkmışlar, belirli yerlerde toplanarak, ağaç dallarından çardaklar ve taklar yapmışlardı.

Kazan köyüne yakın bir yerde durduk. Okul öğrencileri, öğretmenleriyle sıralanmış, Nahiye müdürü, köy muhtarları ve kadınlı erkekli köylüler hep bir arada idiler.

Atatürk, üstü kapalı yanları açık bir otomobilde, yanımızda milletvekili Nuri Conker ve Cumhurbaşkanlığı yaveri bulunuyordu. Otomobil durdu. Fakat o topluluktan hemen cesaret edip yaklaşan olmamıştı. Emir bekliyor gibi idiler. Onların içinden birden bire, sırma işlemeli en güzel köylü giysileri ile, yağız çehreli bir kadın otomobile yaklaştı: "Paşam hoş geldiniz, senin için yer hazırladık, ayran yaptık, insene" dedi. Atatürk nezaketle yolumuzun uzun olduğunu ve her yerde durulamıyacağını söyledi. Fakat aynı zamanda da bana "Bu kadın kimmiş sorsana" dedi. Ben onunla konuşurken diğer erkekler de otomobile yaklaşmışlar ve Atatürk'ün çeşitli sorularına cevap veriyorlardı.

Satı (Hatı) Kadından öğrendiğim şu oldu: Kendisi Kazan köyünün muhtarı imiş ve seçimle köy idaresinin başına geçmiş. Muhtar Satı Çırpan, oraların yöneticisi edası ile ayranı otomobile getirtti. İçtik ve kendisinden köyü hakkında bilgi edinmiştim; yola devam ediyoruz.

Atatürk: "İşte mebus (milletvekili) olacak kadın" dedi.

Satı Kadın, Türk köylü kadınının cesur bir örneği olarak karşımıza çıkmıştı. Yol boyunca onun üzerinde edindiğimiz fikirleri söylüyorduk. Nuri Conker, Büyük Millet Meclisine üye olarak girebilecek bu yeni aday arkadaşı hakkında şakalı sözler söylemekte idi. Atatürk bu muhtarın adını ve köyünü kaydetmemi istemişti.

Ben, Satı Çırpan'ın kişiliğinde Türk köylü kadınının milletvekili adayını görmekle gururlu idim. Satı Kadın, 1935 yılında, Büyük Millet Meclisine, ilk kadın milletvekili olarak seçilmiştir.

Yine o devrede, çeşitli mesleklerde başarı göstermiş kadınlarımızdan 18 milletvekili Büyük Millet Meclisine girmiştir*. Bu durum, ileri ve demokratik bir fikrin uygulanması olmuştur. Bu bakımdan Türk kadınları, Atatürk devrine Büyük Millet Meclisi üyelerine minnettardırlar. Çünkü, dünyada kadın haklarının tanınması konusunda, Türkiye Cumhuriyeti, ön sıralarda yer alır.

Türkiye Cumhuriyetinin demokratik rejiminde, Medenî kanun (1926) Belediye seçimleri kanunu (1930) Muhtar seçimi (1933) ve siyasî Haklar (1934) yönünden Türk Kadını hak ve görev sahibidir.

Son senelerde Büyük Millet Meclisindeki kadınlarımızın sayısını pek az bulmaktayız.

Bu itibarla, siyasî hayata atılan ve bu alanda faal olan kadınlarımızın adaylıklarını koyarak kazanmalarını candan dilemekteyiz. Çünkü B. M. Meclisinde kadın adedinin eksilmesi değil, çoğalmasını istemekteyiz.

(Bu yazımın bir bölümü
Kadın Gazetesi 19 Kasım 1953 İstanbul*)*

T. B. M. MECLİSİNE SEÇİLEN İLK KADIN MİLLETVEKİLLERİ

(1 Mart 1935 Devre : V, İçtima 1, Celse 4. And içen Kadın Üyeler)

Mebrure Gönenç	(1900)	Afyonkarahisar	Amerikan kız Koleji
Satı (Hatı) Çırpan	(1890)	Ankara	Hususî, çiftçi
Şükran Örsbaştuğ	(1900)	Antalya	Üniversite, Felsefe bölümü.
Sabiha Gökçül (Erbay)	(1900)	Balıkesir	Yüksek Öğretmen Okulu. Edebiyat.
Şekibe İnsel	(1886)	Bursa	Orta, çiftçilik
Huriye Öniz	(1887)	Diyarıbakır	Londra Üniversitesi, Öğretmen
Dr. Fatma Memik	(1903)	Edirne	Tıp Fakültesi.
Nakiye Elgün	(1882)	Erzurum	Kız Muallim mektebi.
Fakihe Öymen	(1900)	İstanbul	Üniversite, Edebiyat Fakültesi
Benal - Nevzad (İştar - Arıman)	(1903)	İzmir	Paris Sorbonne Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Ferruh Gürgüp	(1891)	Kayseri	Hususî
Bahire Bediz (Morova - Aydilek)	(1897)	Konya	Orta
Mihri pektaş	(1895)	Malatya	Amerikan Kız Koleji, Öğretmen
Meliha Ulaş	(1901)	Samsun	Üniversite. Edebiyat Fakültesi
Sabiha Görkey	(1888)	Sivas	Üniversite. Matematik Öğretmeni
Seniha Hızal	(1897)	Trabzon	Fen Fakültesi, Öğretmen
Aynı devrede daha sonra seçilen			
Hatice Özgener	(1865)	Çankırı	Rüştiye

2 — Köylerimizde Türk Kadını :

11. X. 1936

Ankara'nın doğusunda Mamak'tan geçerek kuzeye yol aldık. Gitmek istediğim yer, elimdeki haritaya göre Peçenek köyü idi. Bu ad bana bütün bir tarihi yaşatıyordu. Öyle ya Peçenek adı ve korkusu Bizans tarihinin koca sayfalarında yer almaz mı?

Bunların Orta Asya'dan Tuna yalılarında akınlarına ve Anadolu içlerinde askerlik ve kahramanlık hayatlarına tarih şahittir. IX. yüzyılda Orta Asya'daki Türk Oğuz kökünden kopup gelen Peçenekler, yüzyıllarca Tuna boylarında, Bizans sınırlarında ve hattâ Bizans ordularında namlarını yaşattılar. XI. yüzyıl, kökten kopup iki ayrı yol izleyen Oğuzları savaş meydanında karşı karşıya buluruz. Oğuzların diğer bir kolu olan Selçuklar Hazer'in güneyinde İran'a egemen olduktan sonra Bizans sınırlarında ordularıyle görünürler. 1071 tarihi Malazgirt'te Türk Selçuklara bir zafer kaydeder. Bizans İmparatoru esir olarak Türk kumandanı Alparslan'ın önüne gelir. Bu tarih, islâmiyeti kabul etmiş olan Türklerin Anadolu'ya yerleşme başlangıcıdır. Bu süreli gelişlerin bir devamıdır. İşte bir örnek: Peçenekler. Kuzeyden gelen Peçenekler Selçuklara göre az sayıda olduklarından büyük devlet kuramamışlar, fakat Anadolu'da yerleşip adlarını korumuşlardır. Kültür izleri Orta Avrupa'da yer almıştır. Viyana müzesinde bulunan ve Attila definesi denilen altın âvani ve eşyalar Peçeneklere aittir. Anadolu, bugün Peçenek cetlerimizin canlı torunlarını yaşatıyor.

Bu tarih içindeki fikrî yolculuk, otomobil sarsıntılarına karışıyor. Önümüzdeki yollar ikileşiyor. Acaba hangisi Peçeneğe gider? Bu sorunun cevabını bir çoban, köyüne giden bir köylü en doğru olarak veriyor.

Peçenek köyü bir sırt üzerinde göründü. İlerliyoruz. Köyün kıyısında çeşme başında oynıyan çocuklar bizi karşıladılar. Muhtarın evine küçük bir çocuğun kılavuzluğu ile gittik. Muhtar, tahsildar ile köyün vergi işlerini bitirmiş evine yeni dönmüş. Avluda kaynıyan pekmez kazanının başında Muhtarın karısı güler yüzle bizi karşıladı.

— İş üzerindeyiz, kusura bakmayın" diyordu. Evinin üst katına taş merdivenlerden çıktık. Geniş teraslarında buğdaylar serili. Evin misafir odasındaki sedirlere, köşede yığılı olan minderlerden serdiler. Tavan, duvarlar ve yer beyaz badanalı idi. Bizi odasına kabul ederken de muhtarın karısı şunları söylüyordu. "Evlerimizi yaz sonu henüz temizleyip döşeyemedik. Bağ bozumu işlerimiz pek çok. Kızım bağda, gelinde aşağıda üzüm eziyor. Birkaç gün sonra gelseydiniz bizi ve evimizi temiz tertipli görürdünüz...

Bizim gelişimizi gören köylü kadınlar buraya toplanmışlardı. Odada çocuklar ve küçük çocukları kucaklarında genç anneler etrafımızı sarmışlardı. Annelerin büyük derdi ve hevesi okuldu. "Çocuklarımızı okutmak istiyoruz" diyorlardı. Konuşkan ve şen bir anne de şunları tekrarladı: "Kocam

askerliğini yeni bitirdi ve okumasını da öğrenerek geldi. Şimdi çocuklarımı okutacağım diyor"

"Ya sen dedim" derhal cevap verdi: "Öğreteni bulunca şimdiden başlamağa hazırım".

Bu gürbüz çocuklar okuma hevesi ile, gözleri parlıyordu. Başka evleri gezmek için ayağa kalktık.

"Bizi kim götürecek?" dedim.

Muhtarın karısı, kocasını göstererek "onun şimdi işi yok o gezdirsin..." Kapıdan çıkarken muhtar bize:

"Yemek ne isterseniz söyleyin, biz gezerken evde hazırlansın derken karısına bir taraftan da bu iş için ne yapacağını söylüyordu. "İstemez zahmet etmeyin" deyişime gücenir gibi oldular.

Türk köylüsünün kendisine özgü olan âdetidir. Nesi varsa misafirine ikram etmek, çünkü misafirperverlik Türkün baş karakteridir.

Köyün içinde yürümeye başladık. Her evin avlusunda pekmez kaynatılıyor. Bütün kadınlar iş başında idi. Güler yüz ve neşe ile bizi karşılıyorlar. Evlerin her birisine girdikçe başka bir nokta da dikkatimi çekti. Her evin kendine göre bir biçimi var. Mimarların örnek alabilecekleri bu iklime uygun ev plânları erkek ve kadının isteklerine uygun olarak kendileri yapıyorlarmış. Hele her yıl sıvama ve badana işleri hep kadınların elinden çıkıyormuş.

Harman yerindeyiz. İki ailenin ortak oldukları buğday hazırlanıyor. Ortaklardan bir ailenin erkeği ve diğerinin de, kadını iş başında.. Çocuklar yardımcı. Döğen üzerindeki kadına yaklaştım. O, öküzlerini bir eliyle güderken, küçük çocuğunu da diğer kolunda tutuyor ve emzirerek uyutmaya çalışıyordu. Burada gördüğüm şu manzara kadının fedakârlık ve çalışkanlığının en canlı örneğidir. Türk kadını yalnız bugün değil, ezelden beri çalışkandır. Toplum hayatının en normal şartlarını Türk köylü kadını yaşar, çalışmadaki eksikliği giderilemiyecek kadar büyüktür. Doğal zekâsına neşesi de katıldı mı konuşmasına doyulmaz. Tipi güzeldir; başını örter, güneşten korunmak için. Türk köylü kadını hiç bir zaman yüzünü eskiden şehirlerde olduğu gibi kapamamıştır. Osmanlı devrinde yabancılar yalnız Türk şehirlerinin sosyal çevresi içinde Türk kadınını tanımışlardır. İşte yanlış fikirler bunlar üzerinde kurulmuştur. Şüphe yok ki Osmanlı İmparatorluğunun hatalarından biri de, Türk kadınını şehirlerde, sosyal hayattan uzaklaştırmasıdır. Osmanlı İmparatorluğu devrinde erkekler, dinî inanışı ve taassubu kadına bir üstünlük için kullandılar. Fakat, Anadolu'nun köylüsüne bu hal etkili olamadı. Bugün o eski alışkanlığının içinde yaşıyor. Cumhuriyetin ona en büyük aşısı okuma hevesidir.

Gezdiğim köylerden Ergazi'de kadınlar topluluğunda konuşuyordum. Annelerin en aşağı beş altı çocukları var. Okuma çağında olanları gezici olarak gelen öğretmene gönderiyorlar. Her köye öğretmen yetişmediğinden senede birkaç ay bir köyde ve sonrada başka köylerde okutan gezici öğret-

menler var. Çocuklarından sonra da anneler okuyormuş. Defter ve alfabelerini gösterirken içlerinden birisinin önemli bir şikâyetini dinledim. "Komşum okumada beni geçti" dedi. "Çünkü onun çocuğu benden daha az, çalışmak için daha çok vakti oluyor. Benim çocuklarımın küçük olmasından, onlara bakmak mecburiyeti ders çalışmama engel oluyor. Fakat ben de muhakkak öğrenmeği istiyorum. Eğer öğretmen gidinceye kadar öğrenemezsem sonra çocuğumdan öğreneceğim" diye de ilâve etti.

Bir başka köyde de, oğlunu yeni evlendirmiş bir kadını gelini ile gördüm. "Çocuğumu askerliğini yapmadan everdim" dedi. Derhal sordum "Ya gelin askerliğini ne zaman yapacak?" Hiç şaşmadan cevap verdi "Onu da ne zaman isterlerse". Ne doğru söylüyordu. Türk kadını her işte olduğu gibi vatan savunmasında üzerine düşen vazifeyi de icap ettikçe yapmıştır ve yapar.

Amazon diyarının çocuklarıyız. Amazon hikâyesi belki bir efsanedir. Çünkü erkeksiz yaşıyan cemiyet normal bir hayat ve tarihe malik olamaz.

Fakat her efsanede bir tarihî hakikat saklıdır. Anadolu'da en eskiden beri yaşıyan atalarımızda kadın-erkek birliği her sahada kendisini göstermiştir.

Hitit İmparatorluk ve medeniyetinde kadın çalışmada ve hakta eşit idi. Böyle cetlerin yaşadığı yurtta kadınlar hakkında Amazon efsanesini yaratırsa buna hiç te şaşılmaz. Esasen yeni buluntu ve incelemelere göre Helen kültüründe bütün mitolojinin kaynağı Anadolu halkı tarafından oluşturulmuştur.

Mitoloji Amazonların babası "Ares"i Trakya'da yerleştirir. Bu da bize göç yollarımızı ne güzel çiziyor. Peçenekler de Anadoluya oradan dolaşıp gelmediler mi?

Fakat bizim dayandığımız bu efsaneler değil, tarihî belgelerdir.

Bir de bu ad bize en güzel sanat izlerini yadigâr bırakmıştır. Bugün müzelerimizde taşa oyulmuş olan at üzerinde kadın cetlerini gören Türk kızları askerliğe en haklı hevesini nasıl göstermesin?

Yurt bilgisi dersi içinde askerlik görevini bugün bütün okul çocukları okuyor. Kız öğrencilerimin bana soruları şudur:

— "Ne vakit kanunen asker olacağız?"

Bir kaç yıl önce siyasî haklar için de böyle sorarlardı. O zaman konu iki idi, şimdi bir kaldı.

Kurtuluş Savaşının tarihi, bize en yakın olaylardır. Yurdumuzun yabancılardan kurtuluşu için M. Kemal Atatürk'ün birleştirici fikri ve eylemi etrafında milletçe toplanılmıştır. Onun büyük, küçük yardımcıları oldu. Herkes kendine düşen görevi yaptı. Bunların anısını millet diktiği anıtlarla ebedileştirdi ve ebedileştirecektir.

Ankara'da Ulus meydanında büyük bir heykel, Mustafa Kemal'i Başkumandan olarak at üzerinde gösterir. Onu çevreleyen üç heykelden biri de

omuzunda mermi taşıyan Türk kadınıdır. İşte bu kadın isimsiz bir tarih belgesidir. Asker olarak cepheye giden erkeğine o, mermi ve silâh taşımıştır. Silâhla köyünü o müdafaa etmiştir. Yurdunu korumak ve kurtarmak, Türk kadını için de bir borç bir ödevdir. Türklüğe lâyık olmak, yurtta oturmak hakkını kazanmak, yurdu korumak ve milleti yükseltmek her alanda çalışmakla olur.

Türk kadınının yakın tarihimizde olduğu gibi, eski devirlerde de asker olmak borcu ve ödevi olmuştur. Bu işi kanunlaştırmak T. Cumhuriyetinde elbette gecikmiyecektir.

Kadın, karada kabiliyetini bir çok vesilelerle tanıtmıştır. Bugün havada da onu hayat riskleri içinde görüyoruz. Deniz dahi kadın için yabancı değildir. Her milletin korsanlık hikâyeleri içinde kadın da yerini alır. XVIII. yüzyılda İngiltere için Mary Read ve Anne Bonney adlarında korsan kadınlar görülür. Onların sergüzeştlerinde ilgi çekici cesaret örnekleri vardır.

Yurdumun yetiştirdiklerinden eski bir örnek; Halikarnas kraliçesi I. Artemis, Greklere karşı savaş yapmak için Pers Kralı ile anlaşma yapmıştı.

Salamin deniz savaşında bu iki hükümdardan kral, sahildeki yüksek bir tepe üzerinde tahtını kurdurmuş, tehlikeden uzak olarak yerleşmişti. Kraliçe Artemis ise donanmasının başında en büyük cesaret ile kumanda kabiliyetini göstermiştir. Grekler büyük mukavemet karşısında bütün kuvvetlerini "Artemis"in gemisi çevresinde toplamak istiyorlardı. O, kendi donanmasını başarı ile idare etti. Fakat kalabalık Pers donanmasının sonu yenilgi oldu. Kraliçe Artemis memleketine döndü ve mezar için, kendisine denizi seçti. Bunlar tarihî örnekler.

Bugün, deniz araçlarında çalışmak kadına kapalı kalamaz. Kız lisesindeki öğrencilerim arasında şimdiden kaptan ve astronom adayları vardır.

Türk tarihini bana en çok hatırlatan iki görüntü vardır :

Köylüleri yerlerinde görmek ve iş başında iken onlarla konuşmak,

İkincisi de her devredeki okul öğrencileri

Köylü, tarihin canlı koruyucusu, bugünün çalışkan kişileri ve yurdun bekçisidir. Türk medeniyetinin izleri onlarda yaşar.

Atatürk : "Köylü bizim efendimizdir" demişti.

Ankara'nın 40 km. doğusunda Kıbrıs (Kırbıs) adlı bir köy vardır. Bu köyün meydanında toplu bulunan köylülere sordum;

— Burası ne zamandan beri bu adı taşır?.

İçlerinden en yaşlısı başını kaldırarak :

— Atay dedelerimizden beri köyümüzün adı Kıbrıs'tır, temeli böyle atılmış" dedi.

— Başka yerden geldiğinize ait dedelerinizden bir şeyler işitmediniz mi? dedim.

İhtiyar köylü doğrularak kalktı ve bir ayağını yere vurarak : "Biz oldum olası buralıyız."

Kıbrıs köyünün yamaçlarındaki evleri arasından su kenarına iniyoruz. Bize kılavuzluk eden yeşil gözlü, pembe yanaklı, Tanagra heykelleri gibi endama ve zarafete malik Kezban kadın idi. Köye girişimizde ilk evine uğradığımız bu kadını, dikiş dikerken bulmuştuk. Kaynanasından izin alarak bizimle geliyordu. Bir kaç eve beraberce girdik. Her evde akşam yemeği hazırlıkları var. Dış tahta merdivenlerden evlere çıkıyoruz.

Akşam güneşinin pırıltıları bu şen yuvalara ne güzel de vuruyor. Pencereleri içine koydukları saksılarından çiçek ve ıtır kokuları yayılıyor. Herkes bizi akşam misafiri sanarak alıkoymak istiyor. "Böyle az için gelinmez bir kaç gün eyleniverin" diyorlar. Su başından dönüşte bir kadını yol üzerinde gördük. Bize karşıdan nağmeli bir beyit söyliyerek ilerledi.

Kafiyeli sözleri ile, karşıdan bizi gördüğünü, hoş geldiğimizi ve köylerine iyilikler getirdiğimizi anlatmak istiyordu. Yanındaki kadın, "Bu dertli bir şairdir" dedi. Şair Ayşe kadın "Sizleri gördüm de coştum. Ben hep böyle söylerim". "Söylediğini tekrar et" dedim. Baktım bu sefer de aynı hislerini başka türlü ifade etti. Doğal sanat bu yurttaşlarımızın içlerinde ne güzel yaşıyor!..

Yine yolda ihtiyar bir kadın yanıma yaklaştı. "Bugün bir torunum oldu, ad koy" diyordu. "Gözün aydın, adı da Aydın olsun" dedim. Çok sevindi Aydın'ı yatağında görmek ve ufak bir para hediyesi vermek için evine de uğradık.

Köyün en tepesinde, yeni yapılan okulun yokuşundan çıkıyorduk. Güneşin batışı, bütün renklerini o yerin beyaz sıvalı köy okuluna ve üzerimize saçıyordu.

İhtiyar kadınlardan birisi içini çekti "Ah!" dedi "Okulumuzun öğretmeni Cemal Bey sandalyesinde akşam üzeri hep burada otururdu. Zaten onun gayretiyle bu okulu edindik. Taşını toprağını köylü hazırladı. Hükûmet de para ile yardım etti. Okulumuz ve sıralarımız oldu. Öğretmenimiz çok iyi idi. Çocuklarımıza ne güzel herşeyi öğretiyordu. Fakat buradan gittikten sonra işittik ki ölmüş. Kaybımız ne büyük oldu bilemezsiniz". Bu sözü söyleyenle beraber çevremdekiler ağlamaklı oluyorlardı. "Bize daha öğretmen gelmedi. Bu yıl geçmeden göndertsene" diye hepsi yalvarmaya başladılar.

Okumaya başlayan çocuklar gözümüzün içine bakıyorlardı. Dershanenin birinde masa üzerinde okuma sınıf kitapları, köy gazeteleri yığılı idi. Yokuşu kalabalık bir köylü kafilesiyle iniyorduk. Güneş, renk verdiği yüzlere bir neşe havası getirmişti. Birden, ihtiyar bir kadın gözlerini güneşe doğru çevirerek ellerini semaya kaldırdı :

"Atatürk sen çok yaşa, bize ayımızı günümüzü öğrettin. Biz senin gölgende yaylanalım" dedikten sonra diğer köylülerin bu söze katılmalarını

istiyen bir hareket yaptı. Bütün grup ellerini kaldırmışlar "Âmin" diye seslerini yükseltmişlerdi. Bu bir akşam duası olarak hayat ve canlılık ifade ediyordu.

Köyden ayrılış hazin oldu. Akşam üzeri gidilmez, kalınız diye bağrışıyorlardı. Dönüşte yol üzerinde bir çeşme başına oturarak kahvaltı ediyorduk. Bir köylü atı üzerinde geçiyordu. Yediklerimizden kendisine uzattım ve nereye gidiyorsun diye sordum. "Kıbrıs'a" dedi; biz de oradan geliyoruz dediğim de, "Size orada bir şey ikram etmediler mi ki şimdi burada yiyorsunuz" diye hayıflandı.

Türk'ün asil cömertliği ve nezaketi karşısında eğilmemek mümkün mü?

Yukarıda tarihi canlandıran bir de okul öğrencileri demiştim. O okul sıraları ne cevherlere yer verir! Türk'ün binlerce yıllık tarihi orada öğretilir. Eski cetlerine lâyık olmak için ne hızla çalışma hevesleri vardır. Medenî âlem'in ferdi olmayı Türk çocuğu orada öğrenir, geçmişinden hız alır, bugün çalışır, yarını o kafalar kollar hazırlar. Bu çalışma ve ilerleme hızı ancak kadın ve erkeğin iş birliğiyle daha çok kuvvetlenir.

Bizim Türk milleti olarak kanun önünde ödev ve hakta hepimizin eşit olmasıdır. Türk kadını köyünde erkeğinin yaptığı her işi ayırt etmeden görür. Şehirlerde okullar ve her ödev kendisi için açıktır. O, öğretmendir, yargıçtır, bankacıdır, yüksek ziraatçidir, doktordur, kimyagerdir, profesördür, mühendistir, mimardır, havacılıkta pilottur, sanatkârdır, belde işlerinde sözü geçen üyedir, milletvekilidir ve en nihayet Türk vatanını kurtaranları ve koruyucuları yetiştiren anadır ve yurda hizmet etmek için çalışan bir varlıktır.

The Financial Times. Supplement
No. 149 February 1937. "Important
status and work of the Turkısh
Woman in the Republic....
Ankara Kız Lisesi Yıllığı (1935-37)
Ulus Gazetesi 14 Şubat 1937

Bu yazının hazırlanışı hakkında :

Türk kadını hakkında "Financial Times'in 1937 de çıkacak Türkiye nüshası için hükümetimiz, benden de bir makale istemişti. Bu maksatla bazı kitaplar okumuş ve ona göre yazmayı düşünmüştüm. Fakat Atatürk bana şöyle demişti :

"Sen görüyorum ki geziyor ve memleket seyahatlarından edindiğin çeşitli izlenimlerini yazıyorsun. İşte bugünkü toplum hayatındaki kadını, bu objektif görüşlere dayanarak yaz, okunması daha ilgi çekici olur" demişti. Bu makalem böylece yazılmış oldu.

3 — Türkiyemizin Yer Adları :

Peçenek yolunda öğrencim Özel'e :

"Tarih ve Coğrafyadan seni imtihan edeceğim" dedim.

Tarihten Peçenekleri bildi, fakat coğrafyadan sorduğumu bilemedi.

"Biz dün otomobille Kıbrıs'a gittik ve döndük" dedim. Birden şaşırdı ve kendisi ile alay ediyorum sandı.

Evet, dün otomobille Kıbrıs'a (Kırbıs) gittim. Haritada yerini, Ankara köylerinin adları arasında bulmuştum. Kayaş yolunda Araplar İstasyonunda tren geçeceği için otomobil durmuştu. Bizimle beraber kadınlı, erkekli atları üzerinde giden, kafile de durmuştu.

— Uğurlar olsun, yolunuz nereye? dedim. "Kıbrıs'a gidiyoruz" dediler.

— Biz de oraya diye çıktık, yol nereden ayrılır, otomobil gider mi? diye sordum.

— "Kayaş'a gitmeden köprüden sapıverin, otomobil tâ köyün içine kadar gidebilir" dediler.

Köprüyü geçtik. Yolda rastladığımız kafileler kimi Bayındır'a, kimi de Kutludüğün'e gidiyordu. Kıbrıs yolunu bulduk. Fakat köyü bir türlü göremiyorduk. Elma Dağı'nın kuzey eteklerinde idik. Birdenbire vadi içinde bacaları tüten damlı evleriyle set set olan köyü gördük. Büyük Çınar altındaki çeşme başında köylüler toplanmışlar konuşuyorlardı. Kıbrıs burası idi. İlk rastladığım evin tahta merdivenlerini çıktım; genç kadın odasının önündeki sundurmada kocasına gömlek dikiyordu.

Tanrı misafirini güler yüzle karşıladı, işini bırakıp odasında yığılı minder ve yastıkları çıkardı, sedire serdi, oturduk. Kaynanası göründü : "Sandalye çıkar", diye geline emir verdi. Gelin ağaç kütüğünden olan sandalyaları sundurmaya çıkardı. Ne dikiyor diye işine baktım. Cevap verdi :

— "Ev sağbına gömlek"

Kaynanasından izin aldık. Gelin bizi köyü gezdirmeğe çıkardı.

Köyün erkekleri meydanda toplu idi. Onlarla konuşurken şunu sordum; "Köyünüz ne zamandanberi bu adı taşır?"

İçlerinden en yaşlısı başını kaldırarak : "Atay dedelerimizdenberi köyümüzün adı Kıbrıstır, temeli böyle atılmış" dedi.

"Başka yerden geldiğinize dair dedelerinizden bir şeyler işittiniz mi? dedim. İhtiyar köylü doğrularak kalktı ve ayağını yere vurarak : "Biz oldum olası buralıyız."

Bu çok anlamlı sözler üzerinde düşünelim. Türk, oldum olası bu yurdun sahibidir. Bu hakikat, tarihte böyledir, bugün böyle yaşar.

Memleket içinde seyahat ederken, harita üzerinde yer adlarını aramak en büyük zevkimdir. Ne güzel ve anlamlı deyimlerle karşılaşırım. Bundan

başka bir dünya haritasını açıp birbirine benzeyen isimlerin yolunu izlersek o deyimler sizi nerelere kadar götürür, hayret edersiniz.

Örneğin Türk adı Amerika'nın Antilya adalarında, Missisipi'ye dökülen bir nehir kolunda aynen bulunur. Ankara adını Baykal gölünden çıkan nehir adında bulurken, buraya kadar getirmekte de güçlük çekmezsiniz. Aras ismi de öyle değil mi?

İşte bir de Kıbrıs, Ankara köyü, Akdeniz'in bir adası. Binlerce örnek önünde bunlar bir raslantı olamaz. Bu yer adları tarihin yaşayan izleridir. Toponimi konusu bize daha nice hakikatleri belirtecektir.

Kıbrıs köyüne gidişim, bana bu satırları yazmağa bir neden oldu. Bunun için Türk Dil Kurumundan ricamı da tekrarlamış oluyorum : Türkün yerleştiği yerlerde, onun verdiği adlar kullanılıyor. Arayalım, bulalım. Yayınlayalım.

Ulus Gazetesi, 5 Ekim 1937

4 — Köylüler Arasında :

Yaşayan tarih belgeleri içindeyim. Köylü anlatıyordu : "Ankara Vilâyetinde dört Peçenek köyü vardır. Buraya Zir Peçeneği derler".[1] Okul çocukları, dört aydır eğitmen olan kültür ordusu çavuşu, bir çok köylü kadın ve erkekleri ile bir arada köy içinde geziyoruz. Bahar güneşi herkesi dışarı çıkarmıştı. Kapılarının önünde güneşleyen köylü kadınları çorap örüyorlar.

"Nasılsınız" soruma, "canımız sağ, seni gördük daha iyi olduk. Hoş geldiniz" diyorlar.

Genç gelinin ördüğü çoraba baktım. Bu örneği nereden aldın? dedim. O beyaz dişlerini göstererek gülerken "Ninelerimizden" diyordu. Tarih Kurumunun Alaca Höyük kazısında çalışan yanımdaki arkadaşıma işaret ettim. "Görüyor musunuz binlerce yıl önceki toprak altında bulduğumuz eşyaların motifleri nasıl ve nerelerde yer alıyor. Geometrik çizgilerin en düzenlisi bu gelinin elinde, binlerce yıllık cedlerimizin eserlerinin bu şekilde yaşadığını ispat etmez mi?"

Bir evin önünde durdum. Hititlerin torunu olduğunu yüz çizgilerinde taşıyan ihtiyara sordum.[2] —"Dedelerinizden köyünüz için neler işittiniz?"

— "Has Türk olduğumuzu, buralarının bildik bileli bizim olduğunu hep söylerlerdi, biz de söyleriz" dedi.

İhtiyarın güzel gelinleri bizi karşıladı. Kapalı avludan merdivenlere doğru yöneldik. Toprak sıvalı basamaklardan çıkıyoruz. Dam terasları üze-

[1] Peçenek adı. Adana Haruniye. Bahçe Mardin merkez İdil.

[2] Boğaz köy (Hattusas) Yazılıkaya'daki kabartmalar.

rinde kovanlardaki arıların vızıltıları var. O sesleri dışarda bırakarak odaya girdik. Halılar, kilimlerle örtülü sedirler hepimize oturmak için yeterli idi. Tavana kadar yığılı yatak yorganlar ve işlemeli yastıklar gelinin çeyizleri idi. Buna rafta dizili bakır kapları da eklemek gerek. Duvarlar pullu, işlemeli örtülerle donatılmış, geometrik motifler bunlarda daha çok... Sevimli ve güzel gelinin el emeği olan bu işler arasında, kocasının büyük bir anısına da duvarda yer vermiş. Bir büyük vapur resmi. Kadınlardan biri açıkladı: "Bampur, denizde gidermiş. İçinde her şey bulunurmuş". Yanımdaki arkadaşım "Deniz nedir sen gördün mü?" dedi. "Biz bilmeyuz onu işittik. Ankarada da varmış onu görmeye gideceğiz," diye sevincini belli ediyordu. Bu Çubuk barajının gölü idi.

Daha sonra önü tahta balkonlu bir eve girmiştik. Aynı biçim döşemeler, yalnız vapur resmi yok. İç merdivenden inmeden balkona ilerledim. Köylülerden birisi ev sahibine seslendi. "Misafirlerimizi yürüdümden çıkar". Yürüdümden yani koridordan toprak dama ve oradan da taş merdivenlere indik. Yolda küme küme toplanan köylülerle konuşuyoruz.

Muhtar, beyaz sakallı birisini işaret ederek "En ihtiyarımız" dedi. Yaklaştım, hatırını sordum. "Canımız sağ" diye cevap verdi. "Peçenek ne demek bilir misin? dede dedim.

"Peçenek peçenektir. Benim bildiğim biz buraya Doğu bölgesinden gelmişiz, derken eliyle de uzakları işaretliyordu. "Has Türküz" Has Türklük bu köyde bir parola gibi idi. Eğitmen ekledi. "Biz Eti, Hitit Türklerindeniz". Muhtarın evinde oturduk. Köylü kadınlarıyle konuşuyoruz. Ayşe kadın torununa seslendi. "Akkız, misafirlere marş oku". Çocuklar hep bir ağızdan Onuncu yıl marşını okudular. Karşıki mahalleden davul sesi geliyordu. "Ne var?" diye sordum.

"Düğün var, davul dövdürüyorlar" diye cevap verdiler.

Su başında otururken, kadınlı erkekli köylüler çevremizde toplandılar. Davul ve zurna yamaçlarda gürültülü yankılar yaparken köy büyükleri onların oyunlarını da bize göstermek istediler. "Bunların zanatı budur, çaldırır ve oynatırız" diyorlardı.

Köyden ayrılış heyecanlı oldu. Bütün köylü kalabalığı ile köy dışına yürüdük. Bu akşam kalınız diye yalvarmalarına cevap bulmak güçlüğü karşısında idim. Muhtarın gelinlerinden biri yaklaştı. "Odamda dolap içindeki dümbeleği görmediniz. Eğer kalırsanız gece çalar ve oynardık"; diyordu.

Güneşin akşam ışıkları, bu yağız ve güzel yüzlere en büyük canlılığı veriyordu. Hepsi ile bir günlük tanışma sonucu kırk yıllık ahbap gibi olmuştuk. Milliyet duyguları insanları birleştiren en büyük etkendir. Bu inancım Peçenek köylülerinden ayrılırken bir kat daha sağlamlaşmıştı.

Ulus Gazetesi, 29 Ekim 1937

Peçenek köylülerinden bir mektup

Sayın Bayan Afet,

Köyümüze teşrifiniz münasebetiyle yavrularımızın öğretmensiz, mektepsiz bulunmasından en büyük ihtiyacımız sevgili Hükümeti Cumhuriyemizin arzusuna lâyık yetişmelerinin temini, mukaddes maarifin parlamasiyle mümkün olacağı ve bu ihtiyacımızın teminini yüksek iradenize arz ve ihya buyuran lütfunuzla köyümüze öğretmen gelmiş, maarif nurları saçılmağa başlanmış, halk sevincinden teşekkürlerini sunmak üzere bu sevgilerini ve teşekkürlerini sunarak ilelebet minnetdarlıklarımızı bildirir, kıymetli dakikalarınızı gaip ettiğimizden affınızı diler, sonsuz tazimlerimizle öğretmenimizden memnuniyetimizi sunarız.

Peçenek Köyü ahalisi namına Muhtarın ve diğer dört kişinin mühürü :
Abdullah, Ali, Âdem, Ahmet
10 Kasım 1937

5 — Uğurlar Olsun :

31 Ekim 1937

Gölbaşı Karaoğlan Köyü

Otomobilin duruşu değil, fakat uğurlar olsun sözüm, atı üzerinde giden köylü kadınını bize doğru çekti.

— Yolun açık olsun nerden gelip nereye gidiyorsun?

Soruma atını bize daha çok yaklaştırarak cevap verdi.

— Ankara'dan geliyorum, Karaoğlan'a gideceğim. Siz nereye gidiyorsunuz? dedi. Ben Karaoğlan Ankara'nın bir semti değilmi? dedim.

— O, hayır Karaoğlan Gölbaşındaki bizim köyün adıdır. Konuşmaya devam ettik. Ben,

— Biz Gerder ve Bursal'a diye yola çıktık. Karaoğlan ne tarafta dedim.

— "Gerdere giderken yolunuzun üstü, bize de uğrayıverin ne olur? Sizi misafir edek" diyordu. Bu davet o kadar istekle ve candan idi ki, ilk uğrak yeri olarak Karaoğlan'a gitmeğe karar verdim. Bize kocasının adını söylerken, atına yol verdi. Uğurlar olsun! Bizim köye gelin, diye tekrarlıyordu. Tek başına şehirden köyüne dönen bu Türk kadınından ayrıldık. Bu konuşma Dikmen sırtlarını inerken, Karapınar ve Kepeklipınar arasında oluyordu. Yol çok virajlı ve dardı. Eskiden bu vadi eşkiya yatağı imiş derler.

Gölbaşından geçtik. Moğan gölünün doğu yamaçlarını çıkıyoruz. Yol amelesi, şoseden Karaoğlan'a sapan yolu gösterdiler.

Köyün uzaktan görünüşü, bana bir tarih müjdesi verdi. Çünkü köyün düzlüğüne hâkim olan höyük, eski bir yerleşme yeri olduğunu belli ediyordu.

Yolda gördüğüm kadının evini, köy içinde rastladığım kimselere soruyordum. Akkadın adındaki köylü, bizi evine aldı. Sonra da Muhtarın evinde köylülerle toplandık. Muhtara sordum.

— İki gün önce Cumhuriyet bayramında ne yaptınız?

— Şenlik ettik, bayram yaptık. Cumhuriyetin yaşına yaş kattık" dedi.

Bu Cumhuriyet sözü, diğer köylülerin istekleri olan en yeni konuyu ortaya koymuştu. Yeni yapılan okul binası "çatıyı kapayamadık. Eğitmen henüz gelmedi. Fakat başlanmış iş, bitmiş iş demektir" diye içlerinden biri sözü tamamladı. Okul köyün öteki yamacında idi, onu gezmeden önce höyük hakkında bilgi edinmek istedim. Herkes bir şeyler söylüyordu.

— Bu tepeye höyük deriz. İçinden çanaklar çıkar. Köylülerle beraber höyüğün eteklerine vardığımızda, ihtiyar bir kadın yanıma yaklaştı. "Buradan böndüler de çıkar, biliyon mu?" diyordu. "Böndü nedir?" diye sordum.

— "Çaydan bilmiyon mu?" diye bilgisizliğimi yüzüme vurdu.

Bir de şunu öğrendim ki, kırılmadan çıkan, belki de bir Hitit böndüsü, köylünün evinde binlerce seneden sonra yeniden çaydanlık yerine kullanılmış.

Höyüğün yamaçlarından çıkarken çanak çömlek kırıklarını toplamaya başladık, bu arada herkesin gözü bir şeyler arıyordu. Bu uğraşılarımız sonucunda çeşitli devir seramik parçalarını derledik. Höyüğün tepesindeyiz. Bazı yerleri kazılarak, gelişi güzel araştırmalar yapılmış ne yazık sistemsiz kazma tarihte en büyük yarayı açabilir. Bunlardan sakınalım.

Höyük tepesinden etrafa baktım. Ufuk alabildiğine açık ve engin bir görünüşte. Yaygın, kıvrıntılı tepeler, binlerce yılların yıprantısı altında renk renk dalgalanıyor. Ağaç ve yeşillikten yoksun Moğan gölü, kuruyan çevresi ile dalgın bir uykuda. Haritada gördüğüm bir ismi köylüye sordum." Gölün şu görünen tarafına ne derler?"

Köylü kendini çevreleyen coğrafî durumun en hassas bilginidir. Hele yer isimlerini pek iyi ezberlemiştir.

— Oraya Aras düzlüğü derler sulak yer demektir.

Höyüğün doğusundaki yamaçlardan birini de, virancık köyü eğitmeni işaretle göstererek; "Şemlekin Harabesi". Bundan sonra ayrıca birde köyün çeşmesi üzerinde durduk. (1308 yapılış tarihi. Tamir tarihi 1322).

Penceresinde ıtır saksıları görünen bir eve girdim odada sedirlerin üstü döşeli değildi, bir tarafa yığılmış yeni kadife yastıklar ve halılar vardı. Bir düğün hazırlığı imiş. Bu yeni eşyaları soruşum, ana olan kadının gözlerini yaşarttı. Oğlu yeni askere gitmiş, ayrılık acısı... "Askerlik eskisi gibi değil, fakat ayrılık güç oluyor. Babaya baktım, o ağlamıyordu. Köylülerden biri :

— "Ana gözden ağlar, baba özden" dedi.

Baba kendi askerlik hikâyelerini anlatmaya başladı. Yaşıtları da buna katıldılar. Birinci dünya savaşında, Türk Kurtuluş savaşında bulunan bu askerlerden anılar dinledik, içlerinden biri "Eskişehir alındıktan sonra, gün

karanlığa girerken bizi esir ettiler, biz ağlarken, düşmanlar şenlik yapıyordu. Giritte, Atina'da günler geçirdik. Gazi Mustafa Kemal'in zaferi bizi yurdumuza eriştirdi çok şükür yaşıyoruz" diyor.

Yeni yapılan okulu göstermek köylü için en büyük sevinç idi. Sevinçlerine katılarak binayı gezdik.

Gerder, Virancık köyleri, o günkü gezilerimde yer aldı. Gerder'deki bir evde, çeyizlerle süslü yeni bir gelin odasını inceledik.

Okula çıkarken Satı kadınla dost olmuştuk, onunla kol kola yürüyerek, okuldaki sıralarda yine yan yana oturmuştuk.

— Nene, sen de okuma öğrenir misin? dedim. O gülerek şunları söyledi : "Çağla iken çatadak, hizân iken kütedek". anlamını şöyle açıklıyordu : Bu işler gençlikte olur. Ben artık ihtiyarladım, torunlarım okusun.

Dönüşte Gerderin değirmenine de girdik. Su, buğdayı öğütmek için yeterli idi. Mavi gözlü, sarışın ihtiyar değirmenci, kapının önünde çalışıyordu. Bizim ilgilendiğimizi görünce değirmenin çalışma tekniğini açıkladı.

Bursal'a gidemedik. Çünkü akşam olmuş ve yağmur da yağmaya başlamıştı.

Bu gezintiden sonra Karaoğlan höyüğü Türk Tarih Kurumu'nun kazı yeri oldu. Buradaki sistemli kazılar, tarihî bilgiler veriyordu bizlere, kışın gelişi, bu çalışmaları geçici olarak durdurmuştur.

Mart ayının son günlerindeyiz bu bölge için kazı mevsimi yaklaşıyor. Ecdat belgelerini, yeni Türk nesli bulacak ve dünyaya tanıtacak her yeni ilerleyişimizde, yolumuz açık ve uğurlu olsun!

Halkevleri, Ülkü Mecmuası Cilt XI
Sayı 64. S. 295 - 298
Haziran 1938

6 — Açık Eti (Hitit) Tapınağında :

27 Mart 1937

Güz mevsiminde Cumhuriyet Bayramı ertesinde tanıştığım Karaoğlan Köylüleri arasındayız. Türkiye'ye gelmiş olan Cenevre Üniversitesindeki Hocam Prof. Pittard ve eşine buraları gezdirmek istemiştim. Yeni yapılmakta olan okulun önünde hep beraber indik ve binayı gezdik. Muhtarın karısı :

— Yapılırken gördüğün iki katlı evimiz bitti, şimdi oraya taşındık, konukları oraya getirsene, diyordu.

Bütün köylü dışarda her biri köyün yeni bir olayını söylemek için yanıma yaklaşıyor, yalnız ikinci bir istek var. Bir kadın bunu duyurmak için köylüler adına konuşuyor. "Okulun yapılması tamamlanacak, fakat bir de suyumuz gelse!.." dedi. "Onu da hükümete duyururum" dedim. Höyüğe kalabalık bir grup ile çıkıyoruz.

Türk Tarih Kurumu'nun arkeolog Remzi Oğuz Arık yönetiminde yaptırdığı sistemli sondaj yerlerini, kazıda desinatör olarak çalışan Mahmut Akok anlatıyor :

"Firikya, Eti (Hitit) yapı katları, dört metreden sonra ise bakır çağı eserleri bulunmuştur. Höyük, 20 metre yükseklikte, 200 metre genişlikte",

Bu toprak yığınındaki tarih devrelerine dikkatle bakıyoruz. Bu arşivler, her çalışma sonucunda bize sırrını açacak... Höyüğün tepesinde sanki bir bayram yerindeyiz. Bu çevreye, tepeden bakarak düşündüm. Bugün gideceğimiz Eti (Hitit) tapınağının ilk yol uğrağı her halde burası idi. Çevremde bulunan bütün Türk köylülerini Etilerin (Hititlerin) giysileri ile Ankara yolunda görür gibi idim. Etiler (Hititler), bu tapınak yolunda kesinlikle bu uğrakta su içmişler ve belki de gecelemişlerdir, diye düşündüm. Prof. Pittard bu düşüncemi sezmiş gibi, güzel ve beyaz ırk özelliklerini taşıyan köylüleri göstererek :

— "İşte bunları tanımayanlar, Türk'lere sarı ırk ve mongoloit derler," dedi. Karaoğlan'dan sonra gideceğimiz yere doğru ilerliyoruz.

Yolumuzun üzerinde Yavrucak, Höyük, İkizce, Oyaca köyleri var. Yeni haritalarda, Gâvurkale adını taşıyan yere gidiyoruz. Bence bu isim, hiç yerinde değil. Orası Hıristiyanlıktan çok önce bir açık Eti (Hitit) tapınağıdır.

Buradaki kazıyı görmek için Atatürk'le oraya gitmiştik. Bu yeri her bakımdan inceleyen Atatürk dönüşte şöyle bir yorum yapmıştı :

"Burası açık bir tapınaktır. Yerin doğal durumu düzenli bir Amfiteatr'dır. Bu tepenin etrafında binlerce kişi toplanabilir. Hatta karşıki tepelerde bile. Bu, kabartmaları olan kayalık, aşağıda toplanacak halkın gözünde, gök yüzü ile mürtesem düşer. Bu yer, Etilerin (Hititlerin) en önemli tapınma yerleri olabilir."

Prof. Pittard ve eşine otomobilde giderken bugün gideceğimiz yer olan Eti (Hitit) kaya kabartmaları için bu düşünceden de esinlenerek şöyle anlatıyorum :

— "Eti (Hitit) İmparatorluğu devrinde Ankara, önemli bir askeri merkezdi. Bu merkezi, imparatorluğun diğer yerlerine bağlayan menzilleri ve şehirleri de vardı. Şimdiki Ankara ve Haymana arası, bu yerleri höyükler halinde saklamıştır." Bu sözlerim yol üzerindeki höyüklerle de belli oluyordu. Haymana, Etiler (Hititler) zamanında da sıcak suları ile ün yapmış bir yer olabilirdi. Eti (Hitit) imparatoru, senelik askeri teftişini yapmak için Ankara'ya gelirken, büyük bir dinsel törene de neden olur. Örneğin tapınma şöyle olamaz mı?

"Eti (Hitit) İmparatoru ve İmparatoriçesi bahar mevsiminde beraberlerindekilerle Haymana kaplıcalarında geceliyorlar. Şifalı su, ertesi günkü dinsel tören için de bir hazırlık oluyor. Güneş ilahı için tapınma o devirde en ileride olan bir konudur. Bunun için Ankara yolu üzerinde doğal biçimde anfi-

teatr oluşturan bir yer seçilmiştir. Yüksek tepenin doğal kayalıkları üzerindeki kabartma, Güneş Tanrıçasını, oturmuş olarak göstermektedir. Karşısında, ayakta Eti (Hitit) İmparatoru ve bir savaşçı, doğu tarafından yürür durumdadırlar. Kayalığın arka taraf kısmındaki oyuklar sonraları Firikya devrinde büyük taşlarla yapılmış, dehlizler vardır. Bu tepenin yamaçlarında, hatta karşıki taraflarda kalabalık halk yer almıştır. Büyük tören, gün doğarken başlayacaktır. Eti (Hitit) İmparatoru ve İmparatoriçesi, büyük törene iki tekerlekli savaş arabası üzerinde geliyorlar. Kayalıkta ki kabartmaların yanında yer alıyorlar. Basamak basamak yerleşen halk, gözlerini yukarıya çevirdiğinde, gökyüzüne yansıyan kayalık heybetli bir görünümdedir. Kayalığın arka tarafındaki dehlizlerden müzik ve şarkı sesleri, güneşin doğuşunu müjdeliyor. Sabah rüzgârı, bu sesleri dağlarda yansıtıyor. Güneş doğarken kayalığın tepesinden duasını okuyan rahip gür sesi ile töreni yönetiyor.

Halk bu törene içten katılmaktadır. Güneş ilk ışınlarını üzerlerine dökerken müzik çalanlar ve şarkı söyleyenler dehlizlerden çıkmıştır. Şimdi açıkta, ortalığı çınlatan sesler birbirine karışıyor. Dinsel tören bitmiştir.

İmparator, uyruklarına, günün büyük siyasî olayını buradan bildirir. Mevsim ilk bahardır. İmparator, halka, yeni mahsul için iyi çalışmaları için öğütlü sözler söyler.

Tören, İmparator ve İmparatoriçenin yola çıkışı ile tamam olur.

Ankara yolundaki bugünkü höyükler, küçük Eti (Hitit) köyleridir. İmparatorun menzilleri buralarıdır. Karaoğlan'da bulunan Böndü (Çaydanlık) İmparatoriçeye sunulan süt kabı neden olmasın?"

Bu tasavvur ettiğim anlatmalar biterken açık Eti (Hitit) tapınağına gelmiştik. Atalarımızın binlerce yıllık izlerinde yürüyoruz. Bu tepenin eteklerinde ve küçük mağaralarda yontulmuş çakmak taşı aletlerini, geçen yıl Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nden Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu ve diğer öğretim üyeleri burada bulmuşlardır.

Yamaçlardaki toprakla dolmuş inleri de gördük. Çakmak taşları aradık. Prof. Pittard bunları gördükten sonra diyordu ki:

— "Buraları, tarih öncesinden beri insanların yerleşme ve kutsal yeri olmuş. Etiler de (Hititler) ona uymuşlar".

İşte biz bugün Cumhuriyet kuşağı bu kutsal yerlerin değerini biliyor, onları buluyor, çıkarıyor ve değerlendiriyoruz.

Buradan Haymana'ya kadar gittik. Dönüşte yol üzerindeki diğer köyleri gezdik. Yol boyundaki Bayram Höyüğü dikkatimizi çekti.

Topaklı, Hacımuratlı, Ballıkpınar, Hacılar, Taşpınar, Ahlatlıbel kazı yeri (1933), Yalıncak, Balgat üzerinden Ankara'yı bulduk. Yol boyunca beraber gelen Çankaya Kaymakamı, Gölbaşı nahiye müdürü, köylerin yönetim durumu konusunda bizi aydınlatıyorlardı. Bu yönetimde okul, fidanlık ve su işleri başlıca konu idi. Hacılar köyünde muhtarın demir karyolalı odasındaki iyi döşenmiş sedirlerde hep beraber oturuyorduk. Sundukları kaymak

ve yoğurdu yemesek güceneceklerdi. Muhtar Cumhuriyet dönemi memurlarına örnek olacak olan şu sözleri ile hepimizi pek sevindirdi.

"Genç nahiye müdürümüz durmadan çalışır ve bizi de durmadan çalıştırır."

Yeni Türkiye'de parola : "Çalışmak ve çalıştırmak."

Halkevleri Ülkü Mecmuası Cilt : XI, Sayı : 64
S. 299 - 301, Haziran 1938

7 — Cemile :

Cemile iri yeşil gözleri, dolgun yüzü ve gürbüz vücudu ile, sağlam yapılı bir köylü kızı idi. O, bir gün şehirli olmak hevesine kapılmıştı. Altı kardeşini ana ve babasını bırakıp, onlara hiç haber vermeden şehrin (Biga) yolunu tutmuş ve ilk çaldığı kapı, bizimki olmuştu. Baba-annem onu, evde çalışmak için alırken, soyunu sopunu sormuş ve onun ihtiyaçtan doğan bir durum yüzünden değil, sırf şehirli olmak hevesine kapılarak geldiğini öğrenmiş ve bu genç kıza, evimizde yer vermişti. Babam, (Orman müfettişi) şehre pek uzak olmayan Cemile'nin köyündeki ana ve babasına kızlarının bizde olduğunu haber verdiği zaman, endişeleri sükûnet bulan bu ailenin minnet duygularına şahit olmuştu.

Cemile, sevinç içinde idi. Çünkü evvelâ kılığı şehirli oluvermişti. Sonra ev işlerinden, çamurla sıvama yerine, tahta siliyor, yemek yapmasını bir şehirli gibi öğreniyordu. Bu suretle ekmek yuğurup fırında pişirmekten kurtulmuştu. İsli çıra yerine, gaz lâmbalarının yandığı bu evde, onların temizliğini yapmaktan zevk duyuyordu. Cemile neşe dolu yüzü ile, çalışmaktan bıkmıyordu. Şu kadar ki ona köy işleri değil, şehir işleri versinler.

Cemile ile az zamanda ahbap olmuştuk. Çünkü o bana köyünü, ben ona okulumu anlatıyordum. İlk okulun üçüncü sınıfında idim. Öğrendiklerimi anlatacak, adam arayan bir çağda bulunuyordum. Derslerime çalışırken, Cemile'yi benim yanıma gelmiş bulurdum.

— "Küçük hanım, bu yazıları bana da okusana, ne güzel de inci gibi yazıyorsun" derdi.

Ben bu ilgi karşısında, çirkin gördüğüm yazılarımı incilere benzetmeğe çalışırdım. "Ah! ben de bir okuyup yazabilsem" merakına düşen Cemile, benim verdiğim alfabe örneklerini kopye etmeğe uğraşırdı. Fakat bunları bir türlü yanyana getiremiyordu.

Cemile'nin ailesi ile de ailece dost olmuştuk. Bir gün, babası, hasret çeken gözler ile babama yalvardı. "Mısır kırma zamanı Cemile biraz evimize gelse, anası ve kardeşlerinin çok göresileri geldi. Hem köyde harman da var." dediğini işitmiştim.

Cemile, ailesini görmek istiyordu, fakat köy işlerini duymak onun yüzünü ekşitmek için kâfi gelmişti. Babam, babası ile konuşurken, o beni buldu,

"Küçük hanım ne olur size kardeşinle izin verseler de hep beraber gitsek" dedi. Çünkü orada çok kalmaktan korkuyordu. Ben tekliften sevinç duydum. Fakat izin verilir miydi acaba?

Büyük annem bu işi halletmişti. Erkek kardeşim ve ben Cemile ile beraber köye gidecek ve iki gece orada kalacaktık. Yalnız köyün adını hatırlamıyorum şimdi.

Büyük bir avlu içindeki sıra ile odaları bulunan önü sundurmalı eve varmıştık. Çitlerle örülü avluda ahırları, çamur sıvalı yuvarlak fırını, ambar odaları olan bu köylü yuvası pek hoşuma gitmişti. Cemile'nin annesi fırından, kızarmış somunları çıkarıyor, kardeşleri süt sağıyor, yayık dövüyor, meyve topluyorlardı. Sundurma ağaç sütunlarla desteklenmişti. Sarı çamurla sıvanmış olan bu yere minderler serdiler. Bize ikram için herkes telâşlı faaliyet gösteriyordu. Cemile'de ise bütün bunlar karşısında bir utanma bir yadırgama vardı. Ben birdenbire bu köylü hayatına ısınıvermiştim. İlk şaşkınlık ve çekingenliğim geçince Cemile'ye yaklaştım. "Burası ne güzel yer, kardeşlerin de sana benziyor Cemile" dediğim zaman, o şaşırmıştı. Demek ki bir şehirli bütün bunları beğenebiliyormuş, halbuki o benden beğenmemezlik bekliyordu. Ben bu hislerimde çok samimi idim. Hayatımda daima düşündüğüm şu olmuştur. Cemile'nin yerine ben bir köylü kızı olarak doğmuş olsa idim!...

Köyün genç kızları etrafımızı aldılar. Meyve ağaçlarının gölgelerinde gezindik, harman yerinde eğlendik. Gece ayın on beşi idi. Köy kızları harmanda yatacaklarmış. "Cemile biz de burada yatsak" dedim. O halâ bizim bu isteklerimizi garip bulan bir halde idi. Gece ay ışığında neşeli ve genç bir kalabalık ortasında, çocukluğumun en mutlu saatlerini yaşadım. Darbukalar çalıyor, Köylü kızları şarkı söylüyor ve oynuyorlardı. Sabahleyin öküz arabaları ile mısır kırmağa gidilecekti. O akşam harman yerinde yıldızlar altındaki uykumuzu, Cemile'nin dikkat dolu gözleri altında uyumuştuk. Altımıza koyduğu yatağa en temiz ve yeni çarşafları sandıktan çıkartarak sermişti.

Tan yeri ağarırken arabalara yerleştik, köyün bahçeli evlerini geçtikten sonra bir yamaçtan yol alıyorduk. Sağ taraf hafif meyilli mısır tarlaları, sol tarafımız yeşil bir ova, köy şarkılarının neşeli ahengi arasında gün ışığı üzerimize vurmağa başlamıştı. Bu güzel sabaha doyum olmuyordu. O gün akşama kadar mısırlar kırıldı. Yığılan mısır tepecikleri arasından geçip, arabalara tekrar yerleştik. Dönüşümüz de aynı neşe ve sevinç içinde olmuştu. Cemile şehir evini özlemişti bile. Evimize dönmüştük. Cemile oradan ziyade burada mutlu görünüyordu. Babası başka zamanlar çağırdığında, o hiç gönül isteği ile gitmezdi. Gitse de çabuk dönerdi.

Köy delikanlılarından Cemile'yi isteyenler de yok değildi. Fakat o bunların hiç birisine iltifat etmiyordu.

O, bana bir gün yazılı bir kâğıt getirdi. Benden bunu gizlice okuyup, onun söyliyeceği şeyleri cevap olarak yazmamı istiyordu. Mektup, evimizin önünden zaman zaman geçen deve katarlarında çalışan bir devecidendi.

Cemile'yi çay kenarında görmüş, evlenmek istiyormuş. Halama bu sırrı açtığım zaman, Cemile iyi bir nasihat ziyafetine uğradı. Fakat yine onun fikrince deveci, köy delikanlılarına tercih edilirdi. Çünkü ne olsa o şehirli sayılırmış.

Ana ve babasının kızlarına kavuşmak arzusu bu suretle de suya düşüyordu. Çünkü Cemile köylü ile evlenmiyecekti.

Cemile deveci ile de evlenmedi. Fakat Karabiga'da bir iskele bekçisinin eşi olmuştu.

Evlenmesi Kurtuluş savaşının ilk yıllarına rastlar, Biga şehri en çetin ve karışık günlerini yaşıyordu. Millî mücadele başlamış, Gâvur imam ve Anzavur'un çeteleriyle, Kuvayı milliye çarpışıyordu. Şehir elden ele geçerken, biz korku ve ümitsizlik içinde ömür sürüyorduk. Silâh sesleri şehir sokaklarında çınlardı. Evlerin üst katlarında oturamaz olmuştuk. Kurşunlar duvarları delip geçiyordu. Nihayet bir sabah babam, Kuvayı milliye ile şehirden çıktı. Biz, millîci damgasını taşıyan bir aile olarak kalmıştık. Türlü rivayetler ve korkulu haberler alıyorduk. Babamdan yedi ay hiç mektup alamadık. Bu arada düşmanlar şehri işgal ettiler. Her kapıda bir fener yakılması işgal kuvvetleri kumandanının emri olmuştu. Şehir aydınlık içinde idi. Evinde lâmbasını yakacak gaz bulamayan aileler, kapısında fener yakmağa mecbur edilmişti. Şehrin gece asayişi bu fenerler sayesinde daha kolay oluyormuş. Bu heyecanlı ve korkulu günlerin bizim aile için sona ermesi, babamın bir mektubu ile oldu. Yazı onun yazısı, fakat imza amcamın adı idi. Bunun ihtiyatî bir tedbir olduğunu sonradan öğrendik.

Ailece Antalya'ya gitmek üzere hazırlıklara girişildi. Vapura binmek için Karabiga'ya geldiğimiz vakit, han odasında bütün aile toplu olarak geceyi geçirecektik. Fakat han, düşman askerlerinin de bulunduğu bir yerdi. Ben bir aralık küçük kız kardeşimle balkona çıkmıştım. Düşman askerlerinin rumca konuşmasını anlıyan Anneannem bizi içeriye çekti. Benim kılığım değişiyordu. Halamın yüksek topuklu botlarını ve çarşafını bana giydirdiler. Biz aileden üç kişi, han merdivenlerinden inerken, peçeyi açmamam sıkı sıkı tembih edilmişti. Önümüzde giden kısa boylu, çevik bir erkek kılavuzumuzdu. Şehrin kenar mahellelerinde bir küçük eve, alaca karanlıkta girdik. İç içe geçilen iki yer odası. Ocak başında çömelmiş bir kadın, tahta beşikte bir çocuk sarılı yatıyor. Peçemi ancak evin kapısından içeri girdiğim zaman açtırdılar.

Cemile ile karşılaşmamız çok heyecanlı oldu. O küçük hanımını böyle çarşaf içinde zor tanımıştı. Kılavuzumuz olan kocası, geceyi rahat geçirmemiz için elinden geleni yapacağını temin ediyordu. Bizi her türlü tehlikeden korumayı vâdeden sözleri, emniyet verici idi.

Cemile ise evinde bizi misafir etmekten büyük sevinç duyduğunu her vesile ile belirtiyordu. Küçük misafir odası, dantelli patiska örtülerle döşenmişti. Temiz ve şirin evi, şehirli olmak arzusuna uymuştu. Kocası kendi deyimiyle rençber değil, iskele bekçisi idi. O bunu kendi isteğine daha uygun bulmuştu.

Cemile'yi bu sakin hayatında bırakıp, ertesi gün İstanbul'a gidecek olan vapura bindik.

Yücel Mecmuası
Mayıs 1956. Sayı : 7

8 — Van'da Edremit Kıyıları :

Ağustos 1951

Edremit kıyılarından, güneşin en nefis renk ahengi içinde batışını seyrediyorum. Güneş, mavi engin bir deniz üzerinden, Süphan (4434 m.) ve Nemrut (3050 m.) dağlarının haşmetli siluetleri önünde, sükûn içinde binlerce yılın derinliklerinde bu akşamki uykusuna dalacak. Anadolu'muzda iki Edremit'ten böyle engin sular seyredilir. Biri şimdiki bulunduğumuz Van gölünün en güzel bir yerinde kurulmuş yeşil, kümeli kayalıklara arkasını dayamış, önünde dağların tepelerini yer yer kaplıyan beyaz kar yığıntıları, gölün deniz görüntüsüne karışıyor.

Yerlilerin Dalgalı deniz (Denizden 1718 m. yüksek) dedikleri Van gölünün özellikle bu Edremit kıyılarından görünüşünü denize benzetmek çok yerinde. Yurdumuzun ikinci deniz ufkuna bakan Edremit'i hep bilindiği gibi Ege denizinin kıyılarında buluyoruz. Orada da ne iyi bir raslantıdır ki, Ege'nin Edremit'i güneşin battığını engin deniz ufkunda seyreder. Haritada düz bir çizginin iki ucu, biri doğu diğeri batı Edremit'ini gösterir.

Hayalen isim benzerini aradığım Edremit'ten Türkiye'nin bir ucundan, yani batısından, doğusuna Van Edremit'ine dönüyorum. Fakat bu dönüş beni bu günkü yaşadığımız günlerden çok gerilere götürüyor. Çünkü Edremit'in kara tarafından geçen Şamran kanalının suları, tarih bilgimi, zamanımızdan 2800 yıl gerisine kadar akıttı. Bugün dahi kullanılan bu kanalın tarihî seyrini ve kökenini araştırmamak mümkün müdür? 30 kilometrelik mesafeden bağ ve bahçelerini sulamak için bu kanalı açtıran Urartu hükümdarı Menuas (M. Ö. 820-785) egemen olduğu yerleri her bakımdan bayındır yapmak için çalışmıştır.

Kanal açtırmak, Urartuların başlıca uğraştığı konu olmuştur. Çünkü, devlet merkezlerini kurdukları Van gölü çevresindeki, ekime elverişli arazisini zengin kılabilmek, ancak bu gibi gayretlerle mümkün olabilmiştir. Bu kanal, maddî bir ihtiyacın karşılanması olduğu kadar, teknik bir düşüncenin ve bilginin de bir örneğidir. Şamran kanalı tarihin derinliklerinden gelircesine, Gevaş yolunun bir kısmında kıvrıla kıvrıla yolunu çizmiş, sakin

sular binlerce yılın kendisine çizdiği yolu izliyor. Bugün dahi aynı yerler, temizlendikçe o ilk yolu çizen mühendislerin bilgilerinden yararlanıyor. Binlerce yıllık sulama işlerini bugün de yapmakta devam ediyor. Kanalın ilk yapılışına ait çeşitli efsaneler de vardır. Efsane, bize her zaman tarihî olayların açıklanmasına yardım etmez, fakat, bazı konuları daha çok hatırda tutabilmeye yarar. Kanalın açılmasındaki efsaneye meşhur Asur kraliçesi Semiramis'in de adı karışmaktadır. Diğer taraftan da asıl bu kanalın sulariyle beslenen bağ ve bahçelerin yetiştirilmesi ve düzenlenmesi Mennas'ın karısı "Tanariyas" için yapıldığı rivayetler arasındadır.

Gölün doğu kıyısından Van kalesine doğru ilerliyoruz. Bugünkü Uçak meydanındaki Tilki-tepe gözümden kaçmıyor. Küçük, yayvan ötesi berisi kazılmış bir höyük, Görünüşte hemen hiç önemli bir yer hissini vermiyor. Ne bir kale izi ne de bir anıt yıkıntısı var. Sadece arkeolojinin bilgisine dayanan bir köy harabesi. Tarihin bu devirleriyle meşgul olan ve üzerindeki arkeolojik çalışmaları izleyenlere bu tepecik, çok eski devirlerde yaşamış insanların kültürünü tanıtmıştır. Topraklarının altından çıkan çanak çömlek kırıntıları, tarih öncesi devirlerine tanıklık etmektedir. Tel-Halef çanak çömleği ile çağdaş olan bu küçük eserler, bize sadece bir benzetme yolu ile tarihleme imkânı veriyor ve Tilki-Tepe zamanımızdan altıbin yıl önceki insanların köylerini kurdukları yeri göstermiş oluyor. Şimdi batımızda, bu eski sakinlerin Şamram kanalından daha derin bir zaman içine gömüldüklerini bilerek, ondan en aşağı daha üç bin yıl ihtiyar, yazısız devrine iniyoruz. Bu devre insanları bize yazılı vesikalar bırakmadılar. Onların ne adları ne de düşüncelerini biliyoruz. Sadece burada Tilki - Tepe denilen bugünkü bu yere gelip, yerleştiklerini, kerpiçten evler kurduklarını, kendilerine gerekli olan ufak tefek eşyalar yaptıklarını ve nihayet bu toprak yığıntısının altında tarihin binlerce yılı içinde unutulduğunu biliyoruz. Onlar bize ne yazılı tarih belgeleri, ne kral listeleri ve ne de zafer anıtları bıraktılar. Bu devre insanlarından bir kral ismi bellemekten, bir zafer öyküsü öğrenmekten, hafızalarımız boş kalmıştır. Onlar bize, bu gibi bilgileri kaydederek övünmemişlerdir. Sadece "Biz, bir zamanlar bu yurdun şu köşesinde, gölün engin sularına bakıp, dağların haşmetine hayran olarak bu yeri seçtik, yaşadık, yaşattık ve öldük" diyorlar. İsimsiz cetlerimiz, burasını neye terkettiler, nerelere gittiler, veyahut bir felâket sonunda burada mı yokluğa karıştılar? Onu da bilmiyoruz. Bütün bu tarihî belgelerin yokluğu içinde de olsa Van'a bugün dahi uçak ile gelindiğinde ilk atılan adım, bu Tilki-Tepe höyüğünün yanına oluyor. İlk cetlerin yerleşmek, köylerini kurmak için seçtikleri bu göl kıyısı düzlüğü, bu günde hava alanı olarak uygun görülmüştür, Tilki - Tepenin en eski sakinlerinin bu yeri, yurt batısından Van'a gelen yolculara bugün ilk uğrak yeri olmuştur.

Bugünkü Van şehrine ulaşmak için otomobille ilerlerken yol üzerinde Van kalesi ve eteklerindeki eski şehir harabeleri görülür. Birinci cihan sa-

savaşına kadar burada yüzyıllar boyunca yaşıyan insanlar gölden uzak, şimdiki Van şehrine yani eskilerin bağları olan yerlere taşınmışlardır. Gölün manzarasından uzaklaşan bugünkü Van'lılar, kaleyi sanki tarihî anıları ile başbaşa bırakmışlar gibi.. Vapur iskelesi bu kale yanındadır.

M. Ö. IX. yüzyılda Van kalesini Truşka adı vererek kuran Urartular, gölün bu kıyısındaki kaya yığınını bir rastlantı olarak seçmemişlerdir. Van kale harabeleri, gölün doğu kıyısındaki düzlükte yükselen ve âdeta göl sularının içine doğru yönelmiş büyük bir gemiyi andırır. Bunu Vanlılar çökmüş bir deveye de benzetmişlerdir. Her neye benzetilirse benzetilsin, Van kalesi doğal kayalıklarıyle, bir taraftan kıyı düzlüklerine hâkim ve aynı zamanda gölün batısına en güzel görüntüsü olan bir yerdir.

Kaleye tırmanmak, insana tarih sahifelerinin sarp yamaçlarında, yüzyılların üzerinde yürür gibi güçlük veriyor. Bir ayak ucunun dokunacağı kadar dar merdivenler, kalenin her tarafında yer almaktadır. Bunların anlamı, niçin kullanıldığı henüz kesin olarak bilinmiyor, dinî veya askerî amaçlar için yapılmış olduğu söyleniyor. Ne olursa olsun Van kalesinin bu dar merdivenleri, kendisine bir özellik vermektedir. Kayaların içine oyulan odalara girmek de pek kolay değildir.

Fakat, Van kalesinin tepesinden "dalgalı denizi" çevredeki yüksek dağları seyrederken, Urartuların seslerini, kale dibindeki çivi yazılı, Turanî köklü dillerini taş kitabelerinden duymaktayız. Bu kavim, şüphe yok ki Anadolu'da yerleşen cetlerimizin izlerini buralarda pek çok tarihî belgelerle bırakmışlardır.

Van gölünü vapurla dolaşıyoruz. Sodalı, derin berrak sularında balıkların yaşamadığı bilinen bu dalgalı denizin üzerinde, insan denizden bin metre yükseklikte olduğunu düşünemiyor ve Ağustos ayının serin, hafif havasını teneffüs etmekle hayat kazanıyor. Gölün batı kıyısındaki Ahlat kasabası dünyanın en şirin bir yeri. Hafif meyilli yamaçlar üzerine kurulan bu kentteki ilk müslüman Türklerin, mimarî eserleri, mezarları, sanki hiç ölmemiş yaşıyan insanlara özgü gibi ayakta. Ahlat'ın, bu yüzyıllarca eskiliği olan mezarlarında, ölümün soğukluğu değil, sanki burada yaşamış olanların dirilikleri üzerine tanıklık ediyorlar. Ahlat bugün nüfusu az küçük bir kasaba. Fakat eskilerin izleri, her halde çok daha kalabalık bir kentin belgelerini, kitabelerini veriyor.

Van gölünün Ahlat sırtlarından görüntüsü, hiç bir kıyısından bu kadar güzel olmasa gerek! Bu gölün enginliğini, rengini aynı zamanda haşmeti buradan en iyi görüntüyü veriyor. Ecdadımızın bu yeri seçme zevkine hayran olurken, burada modern binalarıyle göle hâkim geniş arazi içinde, bir eğitim merkezini hayalimde kurdum. Doğu Üniversite sitesinin buralara kurulmasını ve Ahlat'ın uyuyan tarihi içinden çıkarak, canlı varlığına kavuşmasını bu bölgelerimize hayat vermesini diliyorum.

Van gölünün batısındaki ve demiryolunun ulaştığı Tug-Tatvan, bir koyun ucundadır. Modern kuruluşlariyle, Bitlis yolunun ulaştığı yerdir. Nemrut dağının eteğinde, göl sularının sakinleşen dalgalarının vurduğu bu kıyılarda Ahlat'dan sonra daralan bir görüntü hissini verdi bana,

Özet olarak, Van gölü ve dolayları tarihî eserleri doğal zenginlikleriyle kültürel ve ekonomik gelişme için çok elverişli kaynaklara maliktir. Turistik cazibesi yeni tesislerle artırılabilir ve her çeşit kolaylıklar bir çok kimseyi bu bölgelere çekebilir. Millî imkânlarımızın, bu doğu bölgelerimize de el uzatarak canlanmasını, medenileşmesini temin etmesini dilerim. 1971 de Malazgirt zaferinin yıldönümü törenine gittiğim zaman Van'ın bu diğer bölgelerinde de değişik izlenimlerim oldu.

Herkesin bir dünyası var
1958. S. 120

Bu Yazı Hakkında:

Ankara'dan Van ve dolaylarında, Doğu Üniversitesi tetkik komisyonu (on üye İstanbul ve beş üye de Ankara Üniversitesinden) üyesi olarak Ağustos 1951 de gitmiştim. Doğu bölgelerimizin tarihi üzerindeki incelemelerim "Doğu Üniversitesi hakkındaki rapor"da yayınlandı. (İstanbul 1952). Benim teklifim Ahlat ve çevresi idi.

Buraya koyduğum yazılarım ise, oralarını gezerken üzerimde bıraktığı izlenimlerdir.

Bu Üniversite için Atatürk, 1 Kasım 1937 de Türkiye Büyük Millet Meclisi V. dönem üçüncü toplanma yılını açarken şöyle diyordu: "Büyük davamız en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmekdir.

Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir inkilâp yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi, beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı, ancak, türeli bir planla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olabilir. Bu sebeple okuyup yazma bilmiyen tek vatandaş bırakmamak; memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek; memleket dâvalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesle yaşatacak fert ve kurumları yaratmak; işte bu önemli umdeleri en kısa zamanda temin etmek, Kültür Vekâletinin üzerine aldığı büyük ve ağır mecburiyetlerdir.

İşaret ettiğim umdeleri, Türk gençliğinin dimağında ve Türk milletinin şuurunda daima canlı bir halde tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca vazifedir.

Bunun için memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi halinde mütalâa ederek; garp bölgesi için, İstanbul Üniversitesinde başlanmış olan Islahat programını daha radikal bir tarzda tatbik ederek Cumhuriyete cidden modern

bir Üniversite kazandırmak; merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesini az zamanda kurmak lâzımdır. Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde, her şubeden ilk okullarıyle ve nihayet Üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden fiiliyata geçilmelidir".

9 — Ağrınaslı Mimar Koca Sinan :

Türk - Osmanlı devrinin Koca Sinan'ı diye anılan mimarımızın hayatı üzerine bir çok yazılar, kitaplar yayınlanmıştır. Hemen hepsinde Sinan'ın çocukluk devrine ait az bilgi vardır, onun Kayseri'nin Ağrınas köyünde hayatı hakkında belgeler olmadığı için pek az şey biliniyor.

Sinan'ın doğum tarihi için kesin bir belge yoktur. Ancak, Tezket-ül-Bünya'nın (Tezkeret-ül-Ebniye) yazarı Nakkaş Sâi Mustafa Çelebi, Koca Sinan'ın türbesi için yazdığı kitabede "Yüzden artık ömür sürdü akibet kıldı vefat" H. 996 (M. 1588) diye kaydetmiştir.

Bir de 1512 de Osmanlı devletinde devşirme usulünde değişiklik olmuş, sadece Rumelinden gelenler değil, Anadoludan da 8-20 yaş arasındaki erkekler yeniçeri olarak yetiştirilmek üzere İstanbul'a getirilmişlerdir.

Doğum yeri için ise 1571 de Kıbrıs'a gönderilmek istenen Sinan'ın akrabalarının belgelere göre Kayserinin Ağrınas köyünde oldukları bilinmektedir.

Diğer taraftan Ağrınas'ta bir çeşme yaptırmıştır.

Ancak Sinan'ın doğduğu yıllarda Kayseri bölgesinde yaşıyan insanların örf ve âdetlerine ait bilgilerle; bu halkın öz Türkçe adları mahkeme sicillerinden çıkarılmıştır. Bu kabilelerin çeşitli tarihlerde, hatta Bizans devleti zamanında doğudan, Avrupa yolu ile gelen, hıristiyanlığı veya müslüman dinini kabul etmiş Türkler olduğu ise tarihî bir gerçektir.

Sinan'ın aile hayatında sadece dede ve babasının adı bilinmektedir. Dedesi dülger (neccar) Doğan Yusuf Ağa, babası kâtip Abdülmennan'dır.

Sinan'ın belgesizlik yüzünden çocukluk devrelerine değinmek isteyen yazarlar, onun dedesine çıraklık ettiğini sanmakla beraber, köyünde kümes, çardak ve su arkları yapmış olabileceğini düşünmüşlerdir.

Diğer bazı sanat tarihçileri ise, Selçuk eserlerinden esinlenebileceğini ileri sürmekle beraber, İstanbul'daki Bizans mimarisinin etkisi altında kaldığını, ya da Osmanlı mimarisinin bir ilerlemesini gösterdiğini söylemişlerdir. Bu varsayımların hepsi üzerinde sanat tarihi bakımından tarafsız, esaslı ve objektif incelemeler yapılması gerekir. Çünkü Sinan, Selçuk eserlerinin en yoğun bulunduğu bir çevrede doğmuş, İstanbul'a devşirme olarak gitmiş, Enderunda ve Türk ordularında görevli olarak eğitim görmüş, doğuya, güney ve batıya yapılan askerî seferlere katılmış, gittiği yerlerde pek çok mimarî eser tanımıştır.

Öte yandan asıl önemli olan, Sinan'ın doğum bölgesi olan Kayseri çevresinde bugün dahi bütün heybetleriyle duran en güzel Selçuk anıtlarının bulunmasıdır.

Ayrıca bu Orta Anadolu'nun doğal görüntülerinden Erciyeş (3916 m.) dağının heybetli silueti bu bölgenin simgesidir.

XVI. yüzyılın Büyük Türk mimarı, böyle bir çevrede gözlerini dünyaya açmış (Ağrınas köyü) çocukluk ve gençlik çağını bu yerlerde geçirmiştir. İşte tarihî bilgilerimiz budur. Şimdi 20 yaşına kadar Sinan'ı burada sadece kümes, çardak yaparken veya su arkı açmak için uğraşırken mi tasavvur edelim? Yoksa onu, Selçuk eserlerinden ilham alabileceği üzerinde mi duralım? Kendi düşünceme göre bu ikinci görüşü kabul ederek bu fikir üzerinde işlemenin yerinde olacağını sanıyorum.

Çeşitli tarihlerde, bu çevredeki Türk anıtlarını gezerken, Sinan'ın ilham kaynağını, bu eserlerde görür gibi olmuştum. Onun doğduğu köye de gittim ve Ağrınas'ı gördüğüm şekilde anlatmak istiyorum. Orada tanıdığım Sinan'ın akrabası olduklarını söyliyen Taşçıoğullarından Ahmed Öztaş ailesinin kendi yaptıkları üç katlı yontma taş duvarlı ve balkon sütunlarında kabartmalarla süslü, temiz döşenmiş evlerinde yaşayışlarını gördüm. Bu köyden çevreye baktığım zaman gördüğüm manzaranın çocuk ve genç Sinan'a yapacağı etkiyi düşündüm. Nihayet dedesi dülger Doğan Yusuf Ağa'ya Sinan'ın çıraklık ederek Kayseri bölgesinin Selçuk eserlerini tamir etmeye gitmiş olacaklarını tasavvur ettim.

Böylece ilk ilham kaynaklarını bu çeşitli Türk - Selçuk eserlerinde bulmak istedim. Bu bir tahmindir, fakat realiteye uygun bir tahmin olduğunu sanıyorum.

İşte bu fikre göre Sinan'ın bu devrini tarihî bir roman uslubu denemesi ile kendi gördüğüm yerleri ele alarak canlandırmak istedim.

Bu devrenin tarihi, tahmini olarak 1491 veya 1492 de başlar ve 1512 de biter.

SİNAN'IN ÇOCUKLUĞU ve GENÇLİĞİ
20 YAŞINA KADAR SİNAN'IN ROMANI[1]

XV. Yüzyılın sonunda, 1490 yılı Mayıs ayının ılık ve berrak günlerinden biri... Kayseri'nin Kesi nahiyesine bağlı Ağrınas köyünde, marangoz Doğan Yusuf Ağa işi başında idi. Doğan Ağa, daldığı işinden oğlu Abdülmennam'ın :

"Müjde oğlum doğdu" diyen sesiyle irkildi. O, bir torun bekliyordu. Bu söz üzerine işini bırakan dede ve baba evlerinin yolunu tuttular. Yokuşu âdeta koşarcasına inen bu iki kişi konuşmuyorlardı, fakat her ikinsinde de sevinçli bir heyecanı görmemek mümkün değildi. Bütün köylüler, ne çabuk

[1] Bu bir film konusunda olabilir sanırım.

da bu doğum haberini, almışlardı. Dede ve baba yol boyunca "Gözünüz aydın, uzun ömürlü olsun" dileklerine cevap vere vere evlerine ulaştılar. Sinan'ı kundağı içinde dedesinin kollarına verdiklerinde, sevinç yaşlarından iki damlası, yeni doğan yavrunun yüzünde kurudu. (Mayıs 1492) Doğan Yusuf ağanın ailesi için bir sevinç günü olmuştu.

Bu tarihlerde Anadolu birliğinin başında, siyasî egemenliği Türk - Osmanlı İmparatorluğu temsil ediyordu [1].

Sinan'ın doğduğu yıl, XVI. yüzyılda büyük Türk coğrafyacısı ve denizcisi, Amerika'nın ilk haritalarından birini yapan (1513) ve Türk donanmasında Amiral olacak olan Pirî Reis, Akdeniz limanlarında bilimsel incelemeler ve gözlemler yaptığı korsanlık hayatını yaşıyordu. Türk korsanları, 1490 yılının yaz aylarında Sicilya, Sardunya, Korsika adalarına, Fransa kıyılarına yirmi yaşında bulunan Pirî Reisin de katıldığı seferler yapmakta idiler. Diğer taraftan yine aynı yıllarda, yani 3 Ağustos 1492 de, Cenovalı Kristof Kolomb, Amerika'yı Avrupalılara tanıtacak, ilk seferine çıkmıştı. İtalya'nın dünyaca meşhur olacak ressam, heykeltraş ve mimarı Mikel Anjelo (Michelangelo) (1475-1564) Sinan'ın doğduğu yıl 17 yaşını sürüyordu.

İşte medeniyet tarihinde, dünyaca meşhur olanlardan bir kaçı. Bu isimler sadece kendi milletlerine değil, cihana eser veren kişiler olarak tarihe geçmişlerdir.

Bu hatırlatmadan sonra şimdi biz Sinan'ın doğduğu yere dönelim.

Ağrınas, yapı için işlenecek taşı bol, gür suların aktığı ve Erciyeş dağının oradan en haşmetli göründüğü, bir köydür. Ağrınas XV. yüzyılda da bir köydü. Burası Erciyeş dağından Kayseri'ye göre daha uzak ve daha yüksekte bir kayalık tepedir. İnişli yokuşlu kayalık bir arazi üzerinde, bugün yontma taşlarla yapılmış evleri bulunan bu köyün, gür ve berrak sularının aktığı çeşmeleri, Erciyeş'in karlı zirvelerine karşıdırlar. Bu soğuk sular, yazın sıcak günlerinde dahi âdeta Erciyeş'in karlarının soğukluğunu akıtır gibidirler. Bugün kayalar üzerinde yükselen evlerin, öylesine karanlık yeraltına uzayıp giden kemerli kubbeli dehlizleri ve odaları vardır ki, bir iki nesil önce Ağrınaslı aileler hep buralarda yaşarlarmış.

Küçük Sinan'da bu evlerin sakinlerinden biri olarak büyümeye başlamıştı. Fakat onun evden dışarı, gün ışığına çıktığı zaman, gözlerini dolduran manzara şudur :

---

[1] Mimar Sinan'ın yaşadığı yıllarda Osmanlı İmparatorluğunun başında bulunan Padişahlar :

II. Beyazıt, 1481-1512.
I. Yavuz Selim, 1512-1520.
I. Kanunî Süleyman, 1520-1566.
II. Selim, 1566-1574.
III. Murat, 1574-1595.

Erciyeş'in daima yaz kış karlı, gök yüzü ile boy ölçüşen zirveleri, kâh pırıl pırıl çocuk Sinan'ın gözlerini kamaştırmakta, kâh bulutları delen bu sivrilikler, gök yüzüne el uzatan bir haşmetin delili olarak görülmektedir.

Sinan böylece bu dağın güzel, büyüleyici ve ilham verici manzarasıyle, gözleri, fikri dolarak büyümektedir. Fakat, sadece bu kadar değil, Erciyeş'in sivrilikleri eteğinde Kayseri düzlüğünden sonra uzanan ve âdeta düz hat halinde sıra tepeler üzerinde yığma tümülüsler bulunuyordu. Bu yuvarlak yükseklikler uzaktan kubbeler gibi şekiller gösterirler. Bunlardan bir tanesi Erkilet tepesinin tümülüsüdür. Onun üzerinde, mermer oymalı işlemeli cephesi ile, en güzel bir Selçuk binasının bulunduğu yerdir. Bu binanın Erciyeş'e karşı onun ebedî beyazlığına bir nazire olarak, mermer beyazlığı hâkimdir ve güneşin ışınlarıyle parlamaktadır. İşte biri doğal, diğeri insanların zekâ ve sanat eseri olarak vücuda getirilmiş iki ayrı manzara içinde çocuk yaşını tamamlamaya çalışan Sinan'ın ilk göz hafızasına işliyen görüntülerdir. Ağırnaslılar eskiden olduğu gibi bugünde taşçı ustasıdırlar. Doğanın kendilerine verdiği bu maddeyi en iyi olarak işliyorlar ve yalnız köylerinde değil başka yerlerde de binalar yapmıya gidiyorlar.

Bir yaz günü Sinan ve dedesi Doğan Yusuf ağanın uğrak yeri ahşap kısımlarını tamir edecekleri Karatay[1] kervansarayı olmuştu. Küçük Sinan burada dedesine bir yardımı olamadı. Çünkü o bu çorak ovada göklere yükselen taş işçiliğinin güzel yapısı karşısında hayran ve sessiz kalmıştı. Koşan hareket eden iş gören çocuk yerine, düşünen ve dalgın gözlerle sadece bakmak isteyen bir hali vardı. Dedesi, soru dahi sormıyan torununa bir şeyler anlatmak istemişti.

— "Bu yapı cetlerimiz Selçukların eseridir. Onlar da bizim gibi doğudan geldiler. Burada yerleştiler, bunları yaptılar, bizlere bıraktılar" diyordu.

Karatay, kervanlara durak ve dinlenme yeri olarak yapılan bir Kervansaraydı. Fakat nasıl bir saray? Kalın yontma taşlarla örülmüş aşılmaz kale duvarları içinde, bir avlu çevresinde sıralanmış, her ihtiyaca cevap veren bir saray! Cami, hamam, insanların yatacakları yerler, eşyaların konulacağı kısımlar, develerin veya diğer hayvanların barınacakları taş sütunlu yüksek tavanlı kemerli kısımlar ve öylesine tertipli, plânlı ve düzenli yapılmış bir bina toplumu! Anıt kapısı, Selçuk mimarî üslubunun değer biçilmez bir baş eseri idi.

Sinan, bu Selçuk yapılarından çok hoşlanmıştı. İşleri bitip gitmek zamanı gelince, oradan ayrılmak istemiyen bir hali vardı. Dönüşte atı üzerinde giderken, hep başını arkada kalan bu yapı siluetinin tarafından ayıramıyordu.

[1] Bu kervansaray, Konya Selçuklarından Celâleddin Karatay tarafından Keykubat oğlu ikinci Keyhusrev'in zamanında (H. 638 M. 1240) yılında yaptırılmıştır.

Şimdi de yol üzerindeki Melik Gazi türbesine ve Camisine gitmek için yola çıkmışlardı.

Doğanın haşin kayalıklı zirveleri altında, suların coşup aktığı bu yere geldiklerinde, Sinan, Karatay kervansarayının yüksek taş duvarları ve yapısındaki, kalın destek sütunların yükselttiği mimarî eserle benliği dolu idi. Orada neler yoktu. Bir kere daha hayalinde düşündü. Aynı bina içinde her şey düşünülmüş ve plânlaştırılıp yapılmıştı.

Dedesi Doğan ağa, bu yeni geldikleri yerde, Melik Gazi türbesi ve camiinde de bildiklerini torununa tekrarlıyordu. Sinan, burada doğaya hayran olmuştu, yeşillikler ve çağlıyanlar arasında yokuşu tırmandılar. Türbe ve caminin olduğu yere geldikleri zaman, küçük delikanlı yeni bir âleme girdi. Burası Karatay gibi ağır görüntülü bir bina değil, ona göre küçük, sevimli bir yapı idi. O, burada çevik hareketlerle, dört bir tarafı gezdi; neşelendi. Türbenin dış duvarlarındaki çini ve tuğla ile yapılmış güzel şekilleri yerlere çizdi. Bir taraftan da dedesine yardım etti.

Dede ve torunu bu yapılarda işleri bitip Ağrınas'a döndükleri zaman, İnci bey kızı Gülistan'ın Balı oğlu Kaya ile evlenme töreni yapılıyordu [1].

Sinan, bu düğünde o kadar neşeli ve canlı bir varlık olarak kendini gösterdi ki, bütün köy halkı onda bir fevkalâdelik buldular. O, bütün etrafındakilere dedesiyle gittiği Selçuk eserlerinden sözediyor, tariflerini yapıyor ve bu eserleri yapan millete mensup olduğundan büyük bir gurur duyuyordu.

Ağrınas köyünün çocukları Sinan'ın çevresinde toplanmışlar, düğün şenliğine kahkaha ve oyunlarıyle en büyük neşeyi katıyorlardı.

Sinan bir ara en sevdiği arkadaşı, Tanrıverdi'ye yüksek sesle : "Bu sefer dedemle gördüğüm mimarî eserleri, bizler de yapamazmıyız? İyi bil ki taş işçiliği, yapılarda ebedî kalabilen bir kudret veriyor" diyordu.

Bu sözlere en çok dikkat eden, gelinin babası İnci Bey, genç Ağrınaslılara dönerek :

— "Elbette, sizler de eserler vereceksiniz, neşeniz, çalışmanız bol, ömrünüz uzun olsun", demişti.

Dede Doğan ağa'ya yine yol görünmüştü. Kayseri'de marangozluk işleri yapacaktı.

Sinan da beraber gitti ve bu şehirden daha başka ilhamlar almış oldu.

Sinan Kayseri'de artık sadece tek eser karşısında değil, bir çok yapılar, güzellikler içinde geziyordu. Yanyana camiler, medreseler, türbeler, darüşşifalar, çeşmeler hep burada toplanmıştı. Genç ve dinç delikanlı birinden di-

[1] Veçhi tahriri sicil oldur ki, zimmiye Gülistan Bint-i İnci Bey nam bâliğa meclisi şer'îde ikrar edip dedi ki, hüsn-ü ihtiyarım ile zimin Kaya Bali bin Balı'ya nikâh ile varurum diyerek mezbur Kaya Bali ben dahi kabul ederim deyip mezbure Gülistan'ın babası İnci Bey'den rıza talep olundu. Mezbure Gülistan kimi dilerse varsın dedikte ve ilâh...

ğerine koştu. Kapılarındaki işçiliğe hayran oldu. Kemerler atında durdu; insan zekâsı ve eli neler yapabilmişti!.

Bir gün, Mah-Perî (Honat Hatun) türbesinin dış kısmında oturmuş, mermerin oyulmuş işlenmiş kaideye doğru inen, daralan güzel şekline bakıyor ve onu toprak üzerinde bir değnekle çiziyordu [1]. Kayseri'de arkadaş olduğu Arslan ve Kaplan adındaki iki kardeş, yanına geldiler. Büyüğü :

— "Biliyor musun Ağrınaslı, dedi biz müslüman olduk. Bundan sonra benim adım Ali kardeşiminki Veli'dir [2]. İki kardeş bir şeyler okuyarak, camiye girdiler. O da onların arkasından camiye girdi. Sonra da cami yanındaki medresede (bu günkü müze) biraz ders dinledi.

Sinan çok şeyler öğrenmek istiyordu. Babası ona köyde iken okuma yazma öğretmişti. Özellikle onun zihnî hesap yeteneği bütün aile ve dost çevrelerinde biliniyordu.

Hele resim çizme sanatına diyecek yoktu. Onun elinde, hangi malzeme olursa olsun hemen bir şeyler çizer ve şekiller meydana getirirdi. Ah! o da bu şehirde bir cami yapabilse idi diye, zihninden geçirirken, Tanrıya bu dileğinin yerine gelmesi için dualar ediyordu. Bu düşünce ile, Mah-Perî türbesinin iki tarafındaki cami ve medreseye bir kere daha baktıktan sonra, dedesinin iş yaptığı, Gevher Nesibe Hatun Şifaiye medresesine gitti. Burada da, başka iki kardeş beraber çalışıyorlardı. Bunlar Sarmısaklıdan gelmişlerdi. Doğan Yusuf usta, onlara bazen Nikol, bazen de aynı kimseye Kaya diğer kardeşine Yahşi diye sesleniyordu [3].

Şifaiye yanyana, çifte bir bina idi. Sinan kapısındaki kitabeyi okurken, Gevher Nesibe'yi hayalinde canlandırıyor ve 1206 tarihinden bu yana 300 yıllık bir derinliğe inmek istiyordu (1506).

İç avluya girdiğinde eyvanların, kemerlerin ahenkli yapılışı üzerinde dikkatle durdu.

Dedesi torununu yardıma çağırdığı vakit o, sesin geldiği tarafa giderek, odalardan birine girdi. Doğan Yusuf ağa :

— "Sinan, burası bir şifa yurdudur, hastalara dikkat et, gürültüsüz tamirlerimizi yapalım. Yandaki binada da hekimler derslerini veriyorlar" dedi.

---

[1] Daha önceki Osmanlı devri minarelerinde bu şekil var ise de, Sinan'ın minare şerefelerinin alt kısımları bunlara çok benzer sanırım.

[2] "İslâm, Vusuf oldur ki, Erekil meclisi şere gelüp ikrar edip dedi ki : Dinden inaz edip hak Muhammed dinini kabul ettim dedikte, İslamına hükmolunup ismi Yusuf konulup birinin ismi Arslan, küçük oğlunun Kaplan olup büyüğüne Ali ve küçüğüne Veli konulup olmağın babalarını İslâmına tabi olmağu hükmolundu". Bunlardan devşirme suretiyle ocağa alınan bir yeniçeri İbni Abdullah oluyor. İslâm olmıyan, kardeşleri ise veledi Çakmak Veledi Doğan diye anılıyor. (Sivas 996).

[3] "Kariyeyi Sarmusaklıda Zimmi Nikol binti Kaya, karındaşı Babadablus namı diğer Yahşı..."

Sinan, bu sözlerle yeni bir bilgi edinmişti. Tıp ilminin öğretildiği medresenin yanında hastalar yatıyor ve tedavi ediliyordu.

İşlerinin hafif olduğu diğer bir gün dede ve torun, "Döner Kümbeti" ziyarete [1] gittiler. Sivri hatlarla semaya yükselen bu eseri, yeni bir hayranlıkla inceliyen Sinan, birden başını semaya kaldırmış ve gök kubbesinin yuvarlaklığı içinde, kendisini boşlukta hissetmişti. Erciyeş tepesi beyaz karlariyle, Sinan'a hafif bir serinlik veriyordu. Döner Künbet'in keskin hatları gök kubbesiyle rekabet edercesine Sinan'ın gözünde yuvarlak bir şekil almıştı. Sinan'la beraber kümbette döner gibi idi. Biraz sonra kendine gelmiş elindeki sopa ile yere bu yuvarlaklığı çizmeğe başlamıştı. Dedesi ona :

"İşte sen de böyle kubbeli mimarî eserler yaparsın" demişti.

Fakat genç delikanlı bu sözün anlamını çok yıllar sonra Kayseri'deki Ahmet Paşa (Kurşunlu) camiinin yapılışı sırasında hatırlayabilmişti. O daima, şunu düşünmüştü : Erciyeş'de bu kümbetler gibi semaya sivrilerek yükseliyor, fakat bütün bunlar semanın yuvarlaklığına rekabet edemiyordu.

Sinan ile dedesinin bir gün Erkilet'e işleri düşmüştü. Ova düzlüğünde yol alırken, Erciyeş arkalarında kalmış, önlerinde sıra dağlar uzanıyordu. Bunları Ağrınas'tan bütün çocukluğu boyunca seyreden delikanlı Sinan, önünde gittikçe büyüyen ve semaya izleri düşen, yuvarlak toprak yığınından gözlerini ayırmıyordu. Tam tümülüsün üzerinde Erkilet köyünün tepesinde, Selçuk Evine ulaşmışlardı. Burası bir dinlenme evi bir prevantoryum olarak yapılmıştı. Sinan bu toprak tepenin üstüne çıktığı vakit, derin bir nefes aldı. Burada hava ne kadar saf, güzel ve hayat dolu idi! Bina ise, titiz bir işçilikle yapılmış büyük yontma taşlarla örülmüş arka ve yan cephelerinde iki oda, bir ocaklı salon, ön cephede ise bir mihrablı salon ve giriş kısmında da diğer büyücek bir salon bulunuyordu. Ön cephe mermer oymalarla süslenmiş bembeyaz bir kapının çıkış yönü Erciyeş'e tam karşı bulunuyordu. Birinde karların ebedî beyazlığı, bu binada ise mermerin işlenmiş harika sanatı!

Delikanlı Sinan, burada mimarî süsleme sanatı bakımından yeni örnekler bulmuştu. Bu yapıdaki, asalet, güzellik ve ahenk içinde ince işçiliğe de önem verilmişti. Büyük kemerli ocak içinde yukarıya çatıya çıkan taş merdiveni yerleştiren Selçuk mimarı, iç görünüşüne öylesine bir şekil vermişti ki, bunda merdiven değil ocak yanında mimarî bir süs bir ahenk yaratılmak istenmişti.

Bu Selçuk motiflerini Sinan sonraları kendi yaptığı Türk Osmanlı eserlerinde kullanmasını bilecektir [2].

Böyle merdivenlerin alt görünüşlerindeki Selçuk motifleri sade bu yapıda değil. Örneğin Niğde'deki camilerde, Aksaray'ın Ağzıkara kervansarayının

[1] Bu türbenin kitabesinde Şah Cihan Hatun yazılıdır. Tarihi konmadığı için tahmini olarak H. 675 olarak kabul edilir. XIII. yüzyıl.

[2] Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver ile beraber gezerken bu motifler bilhassa dikkatimizi çekmiştir. (Haziran 1955).

mescit merdivenlerinde de bu süslemeler yapılmış ve zarif şekiller verilmiştir. Selçukların bütün mimarî eserlerinde yüz yıllara dayanacak bir süreklilik düşünüldüğü gibi taşı dantel gibi oymayı, akla gelebilecek her motifi şekillendirmeyi ve nihayet dış ve iç görünüşleriyle insanlara sanata karşı bir hayranlık duymayı telkin etmektedir. İşte ileride, mimarî de büyük yenilikler yapacak olan Sinan'ın bu ilk ilham kaynaklarının ve mimarî görüşünün doğduğuna hiç şüphe edilmemelidir.

Sinan, Erkilet tepesinden Kayseri'yi de seyretmişti. Düzlükteki kale duvarları, diğer yapıların siluetlerini uzaktan görmekle de faydalanmıştı. Sivri çadır biçimindeki kümbetler; yakından görüldüğünde taş işçiliği bakımından seyredilirken daha güzeldi; fakat bu çeşit mimarî eserlerin uzak görünüşleri de hesaba katılmalı idi, düşüncesiyle Sinan ve Doğan Yusuf ağa buradan ayrılmışlardı.

1511 yılının yaz aylarında Sinan Sultan kervansarayına gitmişti (yapılış tarihi H. 650- m. 1252).

Bu yapı ona ilk çocukluk yaşlarında iken gördüğü Karatay kervansarayını hatırlattı. Bu ona göre daha büyük ve çok güzel mimarî eser olarak değerlendireceği bir Kervansaraydı. Özellikle dış duvarlarının kale dişleri tarzındaki hatları, yan burçları, giriş kapısındaki büyüklük içinde ölçülerin ahenkli hesapları, orta açık avludaki kemerler üzerine oturtulmuş dört köşe mescidine, Sinan hayran olmuştu. Yine iç avludaki sıra ile sütunlu kemerlerin bütünü, insana huzur ve rahatlık veriyordu.

Sinan, bunun çok daha küçültülmüş bir benzerini Kayseri'nin hemen yakınında bulunan Köşk medrese de inceleme fırsatını bulmuştu. Köşk medrese Eretna Emirinin (H. 740 M. 1339) eşi Sülü Paşa Hatun için yaptırdığı, köşe duvarlarında dört eyvan bulunan ve özellikle giriş kapısı üzerinde ikinci kat odaları bulunan bütünü dik dörtgen şekilde yapılmış bir medrese idi.

İşte, daha bunlara benzer nice binaları, Sinan çocukluk yaşında ve delikanlılık çağında hep dolaşmış kâh dedesine yardımcı olmuş, kâh sadece inceleme için vakit geçirmişti.

Yıllar geçiyordu, Kayseri'ye Sinan pek sık inmeye başlamıştı. Köyde artık pek az kalıyor, buradaki medreselerde okuyor, yine dedesiyle çalışıyor ve fikri durmadan bu mimarî eserler üzerinde işliyordu.

Nihayet, o artık yirmi yaşının baharına ulaşmış, görgüsü artmış, bilgisi çoğalmıştı. Sinan kafasında düğümlenen soruları halâ halledememişti. Dedesi, babası, anası her sorduğuna cevap veriyorlardı.

Karageçili veya diğer Türk aşiretlerinin örf ve âdetlerinden bahsediliyor bir çok hikâyeler anlatılıyordu. Bunlar birazda göç hatıralarına ait bulunuyordu. Çevresinde yaşıyan aileler içinde, kendi öz ana dilinin ahengini taşıyan isimler vardı. Komşularının tanıdıklarının birer birer adlarını sıralıyordu: Sevindik, Güvendik, Doğan, Timur, Karaç, Tanrıverdi, Budak, Kaya, Yahşi,

Bahadır, Barak, İnci gibi[1]. Hele köydeki Kumru teyzenin Suna adındkia kızını ne kadar beğeniyordu! Onun kumral saçlarının çevrelediği güzel yüzünde Gevher Nesibe veya Mah Perî Hatunları görür gibi oluyordu. Bir gün çeşme başında :

— Suna, sen benim olurmusun, benimle evlenirmisin? demişti.

Suna, bu sözü Sinan'dan duyunca elindeki bakraçlar yere düşmüş ve bütün üstü ıslanmıştı. Sinan mahcup, Suna'nın yardımına koştuğu vakit, Kumru teyze birden bire yanlarına gelivermişti.

Sinan, Suna'dan gözleriyle af diledi ve Kumru teyzeye de : ,

— "Yarın annemi size göndereceğim." diyebilmiş ve hemen koşarak oradan uzaklaşmıştı. Yıllar sonra Osmanlı İmparatorluğunun baş mimarı olduğunda Sinan, her büyük eserini bitirdiği vakit, Suna'nın bu çeşme başındaki bakışlarının sabitleştiğini, bu yaptığı mimarî eserlerin üzerinde daima hissetmiştir. Hele her yaptığı çeşmeden suları akıttığı vakit, Suna'nın oraya gelmesini özlemiştir. İstanbul'daki Kırk Çeşme su yollarını Kanunî'nin emriyle yaparken onun lülelerinden akan suları Ağrınas'a da hayalinde yollamamışmıdır?

Yine aynı anısı için o, hayratından olmak üzere Ağrınas'ta bir çeşme yaptırmıştır[2].

20 yaşındaki delikanlı Sinan on altı yaşındaki Suna'yı, çeşme başında bu ürkek bakışları ve ıslanmış hali ile annesinin yanında bırakıp gittiği günün ertesinde, kendi annesini Kumru teyzeye göndermişti. Dedesi, babası da oğullarına Suna'yı münasip görmüşlerdi. Fakat dedesi Suna'yı başkalarının da istediğini söylemişti.

Sinan'ın annesi, olumsuz bir cevapla, müteessir olarak eve döndü. Çünkü, Kumru teyze Suna'yı birkaç gün önce Güvendik oğlu Timur'a vermek üzere söz kestiklerini, büyük üzüntü duyarak söylemişti. Timur, Suna'nın amca kızının oğlu idi. Bu sözden dönmek olamazdı, çünkü aile içinde büyük kırgınlığa neden olabilirdi. Kumru teyzenin söylediğine göre Suna'nın dün geceden beri göz yaşları dinmemişti. Suna kızarmış yeşil gözleriyle Sinan'ın annesine kapıyı açmıştı, fakat bu halini göstermek istemeyen bir tavırla başını önüne eğerek hemen yanlarından uzaklaşmasında bir başkalık olduğunu Sinan'ın annesi anlamamış değildi. İki annenin konuşması karşılıklı üzüntü ile sona ermişti. Ne çare ki iş işten geçmiş, söz Timur'a kesilmişti.

Sinan'ın hayatında ilk büyük üzüntü bu haber oldu. Timur da kendisinin en yakın arkadaşı idi. O Suna ile mutlu olacaktı.

Bu ailevî ve hissî olayı izleyen günlerde, 1512 yılında Ağrınas'ta olağanüstü bir hal görüldü, ilk defa olarak Anadolu'dan "devşirme" asker top-

[1] Hasan Fehmi Turgal, II. Tarih Kongresi 1937 Zabıtlar : S. 948-962 Ankara 1943.

[2] Bunu hem Türkçe adları sıralamak hem de bugün Ağırnasta gördüklerimden esinlendim.

lanmıya başlanmış ve Sinan'ın babası Abdülmennan'a bu gidecek kafileye kâtiplik etmek üzere ödev verilmişti. O, derhal ilk iş olarak, oğlu Sinan'ı da bu yolculuğa beraber almıya karar vermişti. Ailenin, diğer fertleri şimdilik köyde kalacaklardı.

Yola çıkacakları vakit, dedesi torununa uzun bir konuşma yaparak şimdiye kadar zaman zaman söylediklerini özetledi.

"— Payitahta, Padişahımız Yavuz Selim'e hizmete gidiyorsun. Fakat unutma ki sen sanatkâr olarak doğdun ve öyle de yetişirsen burada gördüğün büyük mimarî eserleri sen de yapabilirsin. Bizim ced kabilelerimiz buralara akınlarla geldi. Neslimizi adlarımızla dilimizde yaşattık. Şimdi bu Türk soylarının çoğunluğu, İslâm dinini kabul ederek medenî eserler yaratıyorlar. Seni de bu millete Türk varlığına hizmet eden bir insan olarak görmek isterim" diyerek Sinan'ı alnından öpmüştü.

Sinan, kulaklarında akisler yapan bu sözlerin etkisi altında atına binerken, dedesinden ayrılmak ona çok güç gelmişti. Fakat, ihtiyar marangoz bu yurtta kalmak istemişti.

Kafile yol uğrak yerlerinde, daha nice kervansaraylarda kalmışlar, kaleler görmüşler, çeşitli türbeler önünden geçmişlerdi. Bu sivri taş yapılar ne kadar da çoktu. Kayseri'nin hemen çevresinde, biz Türk-Selçuklar buralarda kaldık, yaşadık, öldük diye tanıklık ediyorlardı.

Delikanlılar kafilesi içinde Sinan, bazen canlı neşeli, fakat bazen de çok düşünceli ve dalgın görünüyordu. Anasının anlattıklarını hatırlıyarak onun zaman zaman söylediklerini, biri birine eklemiye çalışıyordu. Annesi aile içinde eski kabile âdetlerinden hiç birini unutturmak istemezdi. O, bunlardan bazılarını ilk gördüğü şekilleriyle, olduğu gibi korumak yaşatmak istemişti. Annenin çocuklarına nasihatları şöyle idi :

"— Biz, asîl bir kavimden geldik. Büyük analarımız zamanında bizler buraya çok uzak yerlerden, güneşin doğduğu ülkelerden gelmişiz. Bu şimdi yerleştiğimiz yerler de artık bizim oldu, bu yerde kök salmamız ve bizim olduğuna tanıklık edecek eser bırakmamız gerek. Çünkü, bizden önce de cetlerimiz hep bu yerlere gelmişler yurt edinmişler". Hele : "Çocuklarım bu yurda kök salacak eser yapınız" diyen annesinin ince sesi Sinan'ın kulaklarında çınlıyordu.

Sinan bu çok sevdiği anasını kilim dokurken, çevre işlerken güzel sesiyle söylediği türkülerini, bu yolların rüzgârları içinden işitir gibi oluyordu. Onlar, baba-oğul İstanbul'a yerleştikten sonra, anası da gelecekti. Fakat ne vakit?

Yol günlerce hatta aylarca sürmüştü. Sinan, Suna'nın hayalini düşünürken doğaya da aşık idi. Bu yurdun, daima değişen güzellikleri içinde, insan elinin yapılarını bulmak, onlara bakmak, şekillerini hatırında tutmak istiyordu.

Nihayet denize ulaşmışlar, İzmit'ten geçmişler, Gebze kalesine gelmişlerdi.

Sinan, denizin büyük enginliğini ilk defa buradan seyretmişti. Bu şirin kasabada neler yapılabilirdi. İşte Sinan ilk defa bu küçük şehirde yapılabilecek olan şeyleri, hayalinde çizdi. (Çoban Mustafa Paşa camii ve müştemilatı).

İstanbul, genç Sinan'a bir rüya şehri gibi geldi. Kayseri'deki Erciyeş zirvesinin karları zihninde eriyerek, yayvanlaşarak masmavi bir su kütlesi oluvermişti.

Sinan'a gök kubbesi burada ne kadar biçimli ve toplu bir halde görünmiye başlamıştı. Deniz ve tepeler, gök ufuklarının hemen içine girmiş bir halde idiler.

Genç Sinan, burada ilk önce doğanın güzelliklerine hayran oldu. Onun gözleri, bu çevrede renk ile doldu. Kâinat onun başını bütün büyüklükleriyle sarmıştı. Doğanın bu etkisi ile etrafında gördüğü mimarî eserlere bakma fırsatıda bulabiliyordu.

Sinan, daha uzun yıllar yaşıyacağı, (1588) eserleriyle imza atacağı, İstanbul şehrinin, kendisinde yarattığı bu ilk heyecanı hiç unutmamış olsa gerektir.

Diğer taraftan, onun 20 yıllık çocukluğu ve gençliği üzerinde Orta Anadolu'dan ve doğduğu çevreden aldığı ilk ilham kaynakları 96 yıllık hayatında en büyük ve derin izlerini bırakmış olduğunda ise hiç şüphe edilemez.

Bu yazımın bir bölümü

1 — *Yeni İstanbul Gazetesi, 9 Nisan 1955.*

2 — "*Herkesin bir dünyası var*". *Kitabım*, Ankara *1958*

3 — *Mimar Koca Sinan - T. Emlâk Kredi Bankası neşriyatı No: 3 - 1968*

Bu gün Kayseri'nin Ağrınas köyü Erciyeş'in hâkim manzarası karşısında güzel görünüşlü bir yerdir. T. Emlâk Kredi bankası tarafından düzenlenen Köy meydanına, Sinan'ın akrabalarından olan taşçı ustası merhum Ahmed Öztaş'ın yaptığı Koca Sinan'ın heykeli dikilmiştir.

Köyün ilk ve orta okulu vardır. Ayrıca İstanbul'da bulunan Ağrınaslı Osman Yücel tarafından bir okul yaptırılmış ve gerekli bütün eşyalar konmuş ve hizmete girmiştir.

Çeşmeleri ve suyu bol olan bu köyün evleri de çok kullanışlı ve güzeldir. Ağrınaslı genç kızlar ve kadınlar halı dokurlar. Erkekleri ise taş işlerinde ve mimarî yapıcılıkta mahir ustalardır. Mimarlar birliği Kayseri'de ve köy muhtarı Ahmed Yavuz birkaç yıldan beri her 9 Nisanda Koca Sinan'ı anma günü tertip ederler.

Bunun için önerim şudur;

Kayseri'nin Selçuk mimarî medreselerinden birinde Koca Sinan'ın bütün eserlerinin listesi mermer bir levha üzerine yazılması ve bunların resim ve planlarının bir arada toplanması ve sergilenmesidir[1].

Bunu özellikle ilgili resmî makamlara teklif etmiş bnlunuyorum. Ancak sorumlu kişi ve kuruluşların bir an önce uygulamaya geçmelerini candan dilerim.

10 — Ağaç'a Sevgi :

Yeni Ankara'nın Cumhuriyet başkentinin ağaçlarının dal dal, yaprak yaprak büyüdüğüne tanık olan nesildeniz. Ağaç yeşilliği, mevsimlerin havasına uygun özellikleri ile, insan topluluklarına renk ve hayat canlılığı verir.

Atatürk, çoraklaşmış Ankara'da ağaç yetiştirilmesine en çok önem vermiş ve bu alanda özel ve resmî teşebbüsler yaptırmıştır. Cumhuriyetimizle yaşıt ağaçların yeşilliği, gölgesi, bugün başkentin en güzel görüntüsünü sağlıyor.

Bu yazıma bir anı ile başlamak istiyorum. Ankara'da Kızılay Güvenlik parkındaki büyük kavak ağaçlarını her gördükçe şunu hatırlıyorum.

Burası, 1933 yılında yuvarlak küçük bir havuzu olan, yeşilliksiz ağaçsız bir parktı. Cumhurbaşkanının seçmesi için, buraya yaptırılmak istenen iki anıt projesi getirmişlerdi : Biri Uçak, diğeri Emniyet ve asayişi sembolize edecekti. Türk Hava kurumu Başkanı Fuat Bulca uçak anıtının resmini Atatürk'e gösterdi. Bu, çok yüksek birbiri içinden küçülerek çıkan, her biri ışıklandırılacak olan bir sütun üstünde bir uçağı temsil edecekti. Ben, bunu pek beğenmiştim. Fakat zamanın İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, emniyet anıtını kabul ettirmek için ısrar ediyor ve açıklamalarda bulunuyordu. Yaptırdığı projeleri Atatürk'e beğendirmek için gösteriyor ve yurt güvenliğini temsil etmesi bakımından, öğretici olması için de Atatürk'ten yazı istiyordu. Ben, bu her iki anıt resimlerine bakarken şunu hatırlamıştım. Yabancı memleketlerden birinde bir anıtın çevresine fon yapması için kavak ağaçlarının dikilmiş olduğunu görmüştüm. Bu görüntü bana pek hoş gelmiş ve kavak ağaçlarının duvar gibi fon yaptığı anıtı pek severek seyretmiştim. İçişleri bakanına bu fikrimi söyledim. O da bunu benimsemişti. Cumhurbaşkanı ve Hükümet, güvenlik anıtını uygun buldular ve Atatürk burası için "Türk Öğün, Çalış, Güven" diye yazdı. Kavak ağaçları fon yapacak şekilde dikildi ise de, hepsi tutmadı, dağınık olarak yeşerdiler, büyüdüler, gökdelen değilseler de, hepsi uzun gövdeleriyle yaşlarını belli etmektedirler[2].

[1] Türk Tarih Kurumu bu planların bir kısmını mimar Ali Saim Ülgen'e yaptırmıştır.

[2] Bugün o kavaklardan hiç biri kalmadı.

Orman Çiftliği ise Atatürk'ün özlemini duyduğu ağaçlarla örtülü bugün. Ankaramızda ağaç yetişiyor ve çeşitli ağaçlar var başkentimizde.

Hele İstanbul'un Emirgânındaki, yüzyılların damgalarını, çizgilerini taşıyan çınarlar.... Oradaki iki kuruyan ağaçtan birisi bir kanape biçiminde yontulmuş, diğeri de çiçeklik yapılmış. Bu kütükler, yeni yetişmiş diğer ağaçların gölgesinde, vakur bir ihtiyarlık sembolü gibidirler.

Atatürk, Boğaziçinde gezerken şöyle derdi : Bu asırlık İstanbul ağaçları çok güzel ama, ben yine de yaylamızın yeni yetişenlerinin çoğalmasını, büyümesini görmek istiyorum.

Yalova'nın seçilişi yine bir çınar ağacının çekici görünüşü ile olmuştur. Marmara kıyılarında motor ile gezerken, Millet Çiftliği denilen yerdeki büyük bir çınar dikkati üzerine çekmiş ve bunu yakından görmek için iskeleye çıkılarak oraya gidilmişti. Bir deniz kıyısı şehri olan Yalova'nın ve kaplıcalarının gelişmesi Atatürk'ün bu ilgisinden sonra başlar. Fakat asıl ilgi çeken olay, Atatürk'ün bu çınarın yanına yaptırılmasını istediği binanın, ağacın pek dibine yaklaştırılmış olması canını sıkmış ve küçük bina kızaklarla daha uzağa kaydırılmıştır. Çünkü çınarın heybetini hiç bir şey bozmamalı idi. Bugün Yalova'da kaplıcaya giderken yol boyunca çınarlar ve diğer ağaçlar görürüz. Bunların hepsi o büyük deniz kıyısı çınarının yavruları olarak dikilmişlerdir. Böylece bir koca çınar, çok sayıda çınarlara öncü olmuştur.

Yine İstanbul'da bir gün Kızkulesi yakınlarından motorla geçiyorduk. Salacık kıyıları çıplak, kuru, bakımsız bir hal gösteriyordu. Orada Sinan'ın Kanuni'ye bir saray yaptığını okumuştum. Bunu düşünürken, Atatürk yanında bulunan İstanbul Valisine "Bu yamaçları ağaçlandırınız" demişti. Bugün güzel yeşilliği olan, bu yamaçları gördükçe o emrin sesini duyar gibiyim.

Bu münasebetle şunu düşünüyorum; yılbaşlarında insanların bir kaç günlük zevkleri için, kökünden sökülen körpe çam fidanları satılığa çıkarılıyor. Bir bakıma onlar diğerlerine hayat vermek ve hava almalarını temin etmek için seyrekleştiriliyor deniyor. Ne olursa olsun bunların yılbaşı âdeti olarak yok edilmelerine büyük acı duyuyorum ve başka ağaçsız yerlere dikilmesini istiyorum. Ev içlerinde sun'i olarak süslenen, ışıklandırılan güzelim çam fidanlarını gördükçe, vaktiyle okuduğum bir hikâyeyi düşünürüm : Bunda bir çam fidanı kendi kendine konuşturularak, ormandan sökülmesini, eve itina ile gelişini, süslenmesini, çocukları eğlendirdiğini anlattıktan sonra, nasıl sonradan çöplüğe atıldığını hikâye ediyordu. Şüphesiz her canlı yaratığın sonu bu yok olmadır ama, yeni yetişenlere elimizle kıymasak olmaz mı?

Bu yazımı Atatürk'ün son bir isteğini dile getirmekle bitireceğim. O hayatının son günlerini orman hasreti içinde geçirmişti.

Hastalığı esnasında bana daima tanıdığım ormanlık yerleri anlatmamı isterdi. Hattâ nekahat devri için bir ormanlık yerde istirahati düşünmüş ve Hükümetten böyle bir yerin hazırlanmasını da istemişti. Benim kendisine

en çok anlattığım yer ise, Eskişehir'in Sündiken ormanları idi. Çünkü çocukluğumun bir kısmı orada geçmiş ve üzerimdeki etkisi daima derin ve unutulmaz olmuştu. Atatürk, Sündiken ormanlarına gidemedi. Ama O, en güzel ağaçların dikilip yeşerdiği Anıt-Kabirde, Ankara'yı yeşillendiren, güzel yapan ağaçların ortasında yatıyor.

Tanrı rahmet eylesin.

Halkevi Dergisi, sayı 51, Mart, 1967

11 — Orman ve Ağaç :

Orman ve ağaçların hayatı doğal varlıklar içinde en güzel mânaları canlandırırlar. Ben öğrenim hayatımın bir kısmını bir orman müfettişi olan babamın teşviki ve titiz itinası ile yaptım. Aile hayatımızda küçüklüğümden beri benim üzerimde ağaç ve ormanın etkisi, sevgisi pek büyük olmuştur. Esasen çocukluğumun ilk anısı bir orman yangını ile başlar. Bu hayat hikâyemin yazıları ilerlerken orman ve ağaç üzerinde her vesile ile durmaktayım. Babam da orman ve av konusunda ne kadar meraklı ve mesleğinde hassas olduğunu, bize yaptığı telkinlerle belli ederdi. İşte onun anısı için yazılarımın bu kısmını onun genç ormancı meslekdaşlarına vermek istedim. Anılarım içinde bazı beni çok ilgilendiren konulara değinmeden geçemiyeceğim. Bu ağaç ve orman konusu ise benim için en ilgi çekicisidir.

Eskişehir'in Mihalıççık ilçesinde I. Cihan Savaşı sıralarında babam orman fen memuru idi. Burada oturduğumuz zaman bizim evin aile fertlerinden biri de Keziban'dı ve Ömerköy'den gelmişti. Biz iki kardeşe bakar ve sokağa çıktığımızda beraber bulunurdu. Onunla gitmeyi sevdiğim yerlerden biri de oturduğumuz eve pek uzak olmıyan, yamaçta bir ahlat ağacının bulunduğu kırlık yerdi. Oraya koşa koşa beraber gider, kırlardan çiğdem toplar, taşların üzerindeki bir nevi yosunu ıslatıp çıkarır ve kına diye elimize sürerdik. Ahlat ağacı ise, bodur, gövdesi, alçak dalları ile, bir sepet gibi açılan orta yerinde, benim için oturabilecek bir yeri vardı. Buna tırmanmayı pek sever ve ağaca çıkma hevesimi böylece giderirdim.

Annemin ölümünden sonra, (15 Mayıs 1915), Keziban ve erkek kardeşim Ahmet Reşat'la gittiğimiz bu yakın kır gezintileri, bana doğa sevgisini daha çok kökleştirmişti. Arada babam atına biner, bizler de eşekler üzerinde Keziban'ın Ömer köyüne giderdik.

Bütün bunlar çocukluk anılarımdan..! fakat her zaman için ahlat ağacını bana hatırlatan olaylar eksik değildir.

Hayatımın her devresinde her türlü ağaç bende daima izler bırakmıştır. Bugün dahi yol boylarında sevdiğim belirli ağaçlar vardır. Örneğin Bursa yolunda Ahı dağından İnegöl'e inerken sağ taraftaki büyük bir meşe ağacının yanında mutlaka duraklar ve onu seyrederim.

Ben, ağaçları insanlar gibi çeşitli tabiatlara sahip yaşayan varlıklar olarak görür, onlarda çok şeyler bulurum. Tabiatta, ne kadar aynı cinsten olursa olsun, hiç birbirine tamamen benzeyen ağaç gördünüz mü? Onlar da insanlar gibi ilk önce çeşitli görünüşlere sahiptirler. Alabildiğine göklere yükselen bir ağacın heybetli duruşunda bir gurur bir asalet havası hâkimdir. Bunlar küçüklere tepeden bakan ve eğilmeyen halleriyle hep' gök yüzüne doğru yükselmek için büyürler. Şüphesiz her ağacın amacı büyümek ve güneşe kavuşmaktır. Ama, bazıları da cinslerinin icabı genişliğine dalbudak salarlar. Onlar köklerini korumayı unutmamıştır, adeta o kökü korumak için dallarını alabildiğine, genişliğine büyütür ve topraktan sudan aldığı besinle güzel görünüşünü sağlar. Bu bakımdan örneğin bir çınar ağacının heybetli görünüşünde, bütün ağaçlara meydan okuyan bir hal olduğu farkedilmez mi? Bunun en güzel örneğini, Bursa'da Ulu cami yanında ve Tophane bahçesindeki çınarlarda hayranlıkla seyrederiz. Başka küçük ağaçlar da hep varlıklarını, toprağa, suya bağlarlar, onlara hayatlarını borçludurlar, fakat yine de yükselmek, güneşe erişmek için gayret gösterirler. Hele bir arada aynı cins çamların yanyana duruşlarında ne sessiz bir büyüme ve yükselme hevesi görülür. Hepsi aynı topraktan beslenir, fakat hepsinde bir büyüme yarışı vardır, sanki küçükler büyüklere aşağıdan bakar, onlara erişmek isteyen bir rekabet havası içindedirler. Hele yeni yetişenler, küçücük boylarıyle bir aile yuvasının içindeki çocuklara benzerler. Büyüklerinin koruyuculuğuna sığınmış halleriyle ne de güzel, sevimli duruşları vardır. O küçücük fidanları kendi çocuklarım, öğrencilerim gibi severim.

Ormanlar, kalabalık ağaç ailelerinin bir araya gelmiş topluluklarıdır. Fakat bir de yalnız kalmış ağaçların hüzünlü hallerini düşününüz. Bir tepeden uzaktan farkettiğimiz bir ağacın gölgesi dahi ona eş olamaz. Rüzgârın sert kolları arasında yıkılacak gibi boyun eğer, halbuki kalabalık ağaç kümeleri öyle midir? Onlar birbirine dayanır, birbirinden kuvvet alır. Rüzgâr dahi onlara az tesir eder. Yalnız ağaçları, yalnız insanlara benzetmek doğru mudur bilmem ama, her halde "Yalnızlık Tanrıya mahsustur" sözü her yaratık için doğrudur, sanırım. Buna karşılık küme ağaçların, dağınık seyrek ağaçların kaderi de başka yöndedir. Onlar da çevrelerinde çoğalmak için çaba gösterirler, ama yine de yalnızlık içindedirler. Bütün bunlar kırların ormanların ağaçlarıdır. Ya insanlarla beraber yaşayanlar. Meyve bahçeleri, ormanlardan kopan çam fidanları!.... Onlar insan elinin bakımı ile büyürler. Bol su ile daima beslenirler kuru dalları kesilerek yeni bir canlılığa kavuşurlar. Sulanan, bakılan bir ağacın yapraklarındaki sıhhati, neşeyi ne güzel farkederiz.

Bu gibi ağaçların meyvelerini koparırken dahi onları incitmemek isterim. Kuruyan bir ağacın ölümüne ağlarım. Benim, bu günde deniz kenarında bir ahlat ağacım var. Onun, iğri dikenli dalları bana küçüklüğümün ahlat ağacını hatırlatıyor. Fakat nedense Mihalıççık'taki dikenli cinsten değildi.

Onun üzerine çıkabiliyordum. Bugünkü ahlat ağacım dikenli, o bozkır ortasında değil, Marmara denizi kıyısının sularına bakıyor.

İşte küçüklüğümden beri ağaçların benim üzerimdeki etkileri... Onları, seviyorum, onları elimden geldiği kadar yetiştirmek, bakmak istiyorum.

Güzel yurdumuzu, doğanın bu yeşil zenginlikleriyle bezenmiş görmek en büyük dileğim.

Eskişehir'in Sündiken Ormanları için :

Sündiken Ormanları,
Göğe çıkar çamları
Suları buzda yatar
Yeşilliğe can katar,

diyorum.

1 — Orman ve Av dergisi
Cilt 37 Sayı 12. 15 Kasım 1965

2 — Tarihten Bugün'e
İş Bankası Kültür Yayınları 1970
S. 229 - 237

Bu iki yazımı buraya koymamın nedeni T. Cumhuriyetinin Ellinci yılında yurdumuzun her yerine ağaç dikilmesini istediğim içindir. Yıl dönümü şenliklerini fidan dikme törenleriyle yapalım. Bu millî bir geleneğimiz olsun.

* * *

İkinci Bölüm

DEVLETÇİLİK İLKESİ VE İLK SANAYİ (ENDÜSTRİ) PLANLARI (1933 - 1936) *

1 — Atatürk'ün Devletçilik İlkesi:

1930 yılı yaz aylarında yoğun bir iç politikanın içindedir Türkiyemiz. Yalova'da Atatürk'ün çevresinde merkezileşen bu gelişmelerin dış görünüşü, yeni bir siyasî partinin programının ilân edilmesidir. Atatürk'ün yakın arkadaşı, o zaman Paris sefiri olan Fethi Okyar vazifesinden izinli olarak Türkiye'ye gelmiş ve Yalova'da misafirdir. Atatürk'le öğle yemeklerinde konuşuyorlar, ben dinliyorum. Konu, memleketin Ekonomik durumu, Demiryolları için Fethi Okyar diyor ki : "Bir nesle bu kadar malî yük verilmemelidir." Halbuki o yıllarda İsmet İnönü Hükümetinin büyük projelerinden biri Demiryollarının yapımı üzerindedir. Memleketi demir ağlarla öreceğiz deniyor ve buna göre plânlar hazırlanmış ve yapılmaktadır. Fethi Okyar'ın diğer tenkitleri de samimidir. Atatürk bu tenkitlere cevap vermekten ziyade dinliyor ve bazı sorular soruyor kendisine. Bir gün Fethi Okyar'a şu teklifi yaptı : "Bütün bu dediklerinizi kamu oyunda işleyerek yeni bir siyasî parti kurunuz, ben size yardımcı olurum" dedi.

Serbest Cumhuriyet Partisi, Cumhuriyetçi, milliyetçi, layik ve Ekonomik yönden liberal sistemi programına koyarak kurulmuş oldu (12 Ağustos 1930)

Diğer taraftan Serbest Parti kurulduğu sırada Yalova'da tarihçiler Atatürk'le beraber çalışıyorlar ve C. Halk Partisinin Ekonomik prensibi üzerinde de görüşmeler oluyordu. O yıl bu olaylardan daha önce "mutedil devletçilik" deyimi uygun bulunmuştu. Çünkü C. Halk Partisi devlet eliyle yapılması zorunlu olan işlerin olduğunu kabul ediyordu.

Başbakan İsmet İnönü, Kayseri - Sivas Demiryolunu işletmeye açarken "mutedil devletçilik" deyimini kullanmıştı (30 Ağustos 1930).

Fakat zaman ilerledikçe Atatürk okuduğu kitaplar ve çevresindeki konuşmalar sonucunda memleket ihtiyaçlarının bir an önce karşılanması

---

* Gazetelerde yayınladığım bu yazılarım, Devletçilik ilkesi uyarınca Köy ve Kentlerimizin ekonomik yönden gelişmesi için Cumhuriyet devrimizde başlanan plânları belgelere göre hatırlatmak içindir. Esasen bu planların raporlarını geniş olarak yayınladım. T.T.K.
Seri XVI No: 14 — 1972
Seri XVI No: 21 — 1973

için mutedil olmanın kısıtlayıcı yönünü bertaraf etmek istedi. Onun için 10 Mayıs 1931'de C. Halk Partisi programına doğrudan doğruya "Devletçi" deyimi konarak kendisi tarafından târifi yapıldı.

"Bizim tâkip ettiğimiz devletçilik, ferdî mesai ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamuriyete eriştirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde, bilhassa iktisadî sahada devleti fiilen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır". Bu prensip, diğer beş ilke ile beraber 5 Şubat 1937'de Anayasaya da kondu.

Devletçilik ilkesinin tatbikatı olarak plânlı devreye, 1933 yılında girilmiş oldu. Birinci Beşyıllık Sanayi plânı, Cumhuriyetimizin Onuncu yılında Hükümet programında yer almış ve ikinci beşyıllık Sanayi plânı ise 1936 tarihlidir. Bu her iki plânın uygulanması devlet ve hükümet başkanları tarafından titizlikle tâkip edilmiştir. Bir taraftan da demiryolu siyaseti iki cepheli olarak yürümüştür. Cumhuriyetten önce yapılmış ve yabancı şirketler elinde olan işletmelerin devlet tarafından satın alınması ve ulaşım vasıtası olarak yeni yolların bir plâna göre yapılması. Bunların önemli bir kısmı Cumhuriyetin ilk onbeş yılında başarılmış ve bugüne kadar da devam etmiştir. Meselâ bu yıl Van - Tatvan Demiryolunun açılışı gibi.

Ancak bu yazdıklarım Cumhuriyetin ilk yıllarına ait değildir. Halbuki Şubat 1923 tarihindeki bir olayı hatırlarsak Türkiye'nin ekonomik yönden nasıl bir hazırlık devresi geçirdiğini tarih içinde tesbit etmiş oluruz.

Şubat 1923'te Lozan Konferansı kapitülasyonları kaldırmak istemeyen İtilâf devletlerinin direnmesi karşısında dağılmıştır. Sulh bu yüzden tehlikeye girmiştir. Fakat T. B. Millet Meclisi Hükümeti kararlıdır. Çünkü yurdu düşman istilâsından kendi gücü ile kurtarmış, sınırları belirli, bağımsız bir vatan bütünlüğü elde etmiştir. Bu devlet ekonomik bakımdan da bağımsız olacaktır. Osmanlı devrinin kapitülasyon imtiyazlarını tanıyamaz artık. İşte tam bu kritik zamanda hükümet İzmir'de bir İktisat kongresi topluyor. Ekonomiye bu yeni dönem içinde hükümetin ve fertlerin vereceği yön üzerinde konuşuluyor ve kararlar alınıyor. M. K. Atatürk uzun bir konuşma yapar burada ve özellikle şöyle diyor :

"Siyasî askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılamazlarsa husule gelecek zaferler devamlı olamaz."

"Halk devri ekonomi devri mefhumu ile ifade olunur."

"Yeni Türkiye Devleti, cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye Devleti bir ekonomik devlet olacaktır" (Şubat 1923).

Temmuz 1923'te Lozan Antlaşması kapitülasyonları kaldırdıktan sonra yeni Türk Devleti Cumhuriyet idaresinde ekonomik meselelerini ele almış ve prensip olarak da "Devletçilik" ilkesinde kalkınmayı öngörmüştür.

Yeni Türk Devletinde milletin refah seviyesini yükseltmek ve yurdu imar etmek düşüncesi, ekonomi ve imar alanlarında ferdî teşebbüslerin kısıntılı faaliyeti yerine, Devletin geniş ve üstün kudretinden istifade etmek gerektiğini ortaya koymuştur. Cumhuriyet Hükümetinin bu bakımdan esas güdümü şu olmuştur :

1 Devlet, memleketin ekonomik yönden doğal kaynaklarını, madenler, tarım ve su ürünleri bakımından inceletecek ve tespit edecektir. Aynı zamanda alt yapı kuruluşlarını yapacak (Yol, Su ve b.).

2 Bunlardan Devlet'in kurup işletecekleri plânlamaya göre tespit edi-edilecek.

3 Özel teşebbüslere bırakılan işlerin nerelerde olabileceğinin düzenlenmesi ve denetimi Hükümet tarafından yapılacaktır.

Böylece devletin ekonomik işlerle ilgisi yapıcılık olduğu kadar, özel teşebbüslere yer vermek ve yapılmakta olan işleri tanzim ve kontrol etmektir.

Mülkiyet hakkını tanıyan bu prensip, ekonomik teşebbüslere nâzım plân gereğince yardımcı olacaktır.

Atatürk'ün Başbakan Celal Bayar'a (Kasım 1938) son sözleri de : "ekonomik bakımdan plânlı olarak kuvvetli bir Türkiye'nin varlığını geliştirmektir" olmuştur.

Cumhuriyet Gazetesi — 10. XI. 1971

Çok Partili sistem için :

Atatürk bunun için şöyle bir açıklamada bulunmuştur. "Tarihî olayların gelişmesi sonunda Türkiye Cumhuriyeti ilân edildi. Aynı yıl Müdafaai Hukuk Cemiyeti esas olmak üzere siyasî bir örgüt olan C. H. Partisi kuruldu. Bunun karşısında örgütlenmek isteyen bazı siyasî zümreler Cumhuriyetçilik fikrine bağlı olmadıklarından yaşayamadılar. C. H. Partisi memlekette tek kaldı. T. B. M. Meclisi bu partinin üyelerinden ibaret oldu. Cumhurbaşkanı ve hükümette bu partidendir. C. H. Partisinin prensiplerini uygulayan bugünkü hükümet Cumhuriyet temelini sağlamlaştıracak vasıflarda ve mahiyettedir.

Ancak bu durumun devamından hatıra gelen ve görülen önemli sakıncalar vardır. İlk söylenebilecek olan ise Meclis yalnız bir parti üyelerinden olunca, onun iktidar mevkiinde tuttuğu hükümetin icraatının yeter derecede tartışılıp ve tenkit edilmemiş olmasıdır. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi Meclisin kendi partisinden olan Cumhurbaşkanı ve onun seçtiği Başbakan ve arkadaşlarına çok itimadı olabilir. Bundan dolayı Meclisten geçen işleri uzun uzadıya incelemeye gerek görmeyebilirler.

İkincisi aynı parti üyesi olmak, arkadaşlıkta lüzumsuz ve zararlı bir hassasiyet uyandırabilir. Tenkit ile birbirini gücendirmemek isteyebilirler. Bunlardan başka sebepler de eklenir. Yavaş yavaş hükümet ve onu seçen Cumhurbaşkanı Meclisten aldıkları ve bazı önemli ve heyecan verici olaylar

nedeniyle alabilecekleri yetkileri tenkitsiz uygulamaya alışırlar. Bu hal âdet derecesinde kökleşebilir... Çünkü az tenkitli veya tenkitsiz iş görmek her hareketi tenkit göreceğini düşünerek hareket etmekten daha kolaydır; Zamanla bu vaziyetin nasıl bir şekil alacağını kestirmek güçtür.....

Temiz fikirler etrafında kurulan ve tabii bir surette Cumhuriyet temeli üstünde yükselecek olan bu Serbest Cumhuriyet Partisinin mevcudiyeti, hatıra gelen mahzurların vücut bulmaması için, esaslı bir tedbirdir. Memlekette, C. H. Partisi ve S. C. Partisi birbirini kontrol edecek, birbirinin fikirleri, niyetleri hareketleri hakkında kamu oyunu aydınlatacaktır. Bu sayede kişisel selâhiyetlere dayanarak kişisel hareketler milletin gözü önünde bulundurulacaktır. Milletin şahıslara, kendini unutacak ve kendini kaptıracak kadar meclup olması, iyi netice vermez. Bunun tarihte örnekleri çoktur" * (1930).

Bu iyi niyetlerle çok partili demokratik hayata girişin sağlanması, Devlet adamlarımız tarafından samimiyetle öngörülmüştür. Ancak gerici kişiler Hükümetin eleştirilmesini C. H. Partisi aleyhine gösteriler yapmalarına neden olmuştur.

3 Nisan 1930 da çıkan Belediye Kanununa göre kadınların da oya katılmaları ile 5 Ekim 1930 da iki Parti adaylarının gösterildiği ortamda seçim yapılmıştır.

Bu devre içinde çeşitli meseleler için T. B. M. Meclisinde eleştiriler yapılmış ve özellikle Belediye seçimleri için serbest parti tarafından C. H. Partisi hükümeti için gensoru verilmiş, (15 Kasım 1930) ve Hükümet Meclisten güvenoyu almıştır.

Bu esnada yurtta gericilik eylemlerinin daha çok belirmesi üzerine 17 Kasım 1930 da, bu yeni siyasî Parti kendisini feshetmiştir.

Her iki siyasî partinin iyi niyetlerle işlemesinin istediği halde bu sistem o tarihlerde demokratik hayatımıza yerleşememiştir.

2 — Dün'den Bugün'e Devletçilik İlkesi :

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Anayasasına, 5 şubat 1937'de temel prensiplerden biri olarak 2. maddeye "Devletçilik" deyimi konmuştu. Bunda "Kişinin çalışması esas olmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde memleketi refaha kavuşturmak ve memleketi geliştirmek için milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde, özellikle ekonomik alanda, devleti fiilen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır" diye târifini yapıyor, Atatürk.

* Bu sözleri Atatürk, arkadaşları ile konuşurken aynen not etmiş ve kendisine de göstermiştim.

Böylece "Devletçilik", memleketimizin ekonomik bakımdan Devlet bünyesine bir sorumluluk vermekle beraber, plânlı devreye girişi de sağlamıştır (1933).

Ekonomik gelişmeler endüstrileşme ile mümkün olacağına göre, hükümet teşkilâtımızın, bu yönden yurdumuz için esaslı incelemelere dayanan plânlar hazırlaması başta gelen işlerdendi.

Cumhuriyetimizin ilk onbeş yılı, her bakımdan bir kuruluş devrimizdir. Fakat Devletçilik prensibi 1930'dan itibaren Atatürk tarafından Türkiye Cumhuriyetinin plânlı devreye girişini sağlamayı amaç edindiğinden 1933 ve 1936'da sanayi plânları yapılmış ve bunlar memleket çapında ve imkânlar nisbetinde o yıllarda uygulanmıştır.

Bu prensipte özel işletmelerle devletin yapacakları arasında bir sınırlama olmamakla beraber, nâzım plânının bulunması ve onun hükûmet tarafından denetimi şart olarak kabul edilmekteydi. Bunun için yatırımların verimli olabilmesi amacıyla işletilmelerindeki ekonomik faktörler süreli olarak takip edilecek ve endüstrideki kâr nisbetleri ekonomik kurallara uygun kullanılacaktı.

Bu ilk iki plân yapılıp uygulamaya geçildiği zamanlarda Atatürk bu işlerin düzenli bir şekilde yürütülmesini her zaman titizlikle takip etmiş ve buna çok önem vermiştir.

Şimdi plânlama işimiz daha geniş konuları içine alarak ayrı bir kuruluş ile yürütülmektedir. Ancak bu yazımda özellikle ilk yapılmış sanayi plânlarını (1933 - 1936) hatırlatarak, devlet bünyemizde bir devamlılığın sağlanması bakımından üzerinde duracağım.

Şüphe yok ki "Devletçilik" ilkesinin ekonomik yönü olarak Atatürk devrinde kabul edilmiş olması yurdumuzun sanayileştirilmesinin başlıca amacı olmuştur. Ben, bu konuların devlet adamlarımız arasında fikren olgunlaşma yönündeki faaliyete şahit olduğum için, bu günkü devrimize bu açıdan bir sonuç çıkarmak istiyorum :

Bir kere "Devletçilik" ilkesine göre ekonomik düzenimizi plânlayarak yürütmenin, memleket yararına olduğunda hiç şüphe yoktur, sanırım.

Ancak bunun için hükûmet teşkilâtımıza büyük mesuliyetler ve ödevler düşüyor. Bu nedenle, memleketimizin bütün mevcut ve muhtemel yeraltı kaynaklarını ve yer üstü üretimini esaslı inceleme ile tespit ederek haritalarını yapmak gereklidir.

Bütün bu bilgilere dayanarak endüstrileşmek için gereken kuruluşların nerelerde yapılacağını plânlaştırmak, yani bunları memleketin çeşitli bölgelerine yaymak önde geliyor. Bu tesislerin sadece belirli yerlerde veya gelişi güzel politik gerekçelerle çoğalmasını önlemek için plânları en titiz bir itina ve devletçe denetime tâbi tutmak gerekiyor. "Devletçilik" ilkesinin bir yönü de memleketin, ekonomik ve sosyal bünyesinin gelişme yönlerine göre bütün

alt yapı kuruluşlarının hükûmet tarafından yapılmasıdır. Meselâ, yollar, köprüler, kanallar, elektrik, su v.b. yani kamu hizmetleri.

Bu esaslara göre endütri kuruluşları için, özellikle doğal ham maddelerimizin işlenmesini öngören kuruluşlarda, hükûmet yatırımlarını yapar. Ancak bunların işletilmesi ve ekonomik koşullara göre verimli olabilmesi için bürokratik engellemelerden uzak, ekonomik prensiplere göre koordine edilerek yürütülmesi gerekir. Diğer plânlaştırılan kuruluşlar özel sektörün yatırımlarına bırakılır ve Devlet Plânlarına uygun olması yönünden denetimi hükümete ait olur. Bu suretle endüstri kuruluşlarının belirli bölgelere toplanmasından ziyade, bütün ülke sathına yayılması sağlanır. Hükûmetlerin, siyasî parti çoğunluğuna göre değişik programlarla iktidarda olsalar dahi, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin genel ekonomik plânı, esas prensibine göre geliştirmek ve yürütmekle, memleket ve millet çıkarı yönünden yükümlü olduğu kabul edilmiş olur. Ancak böyle bir uygulama ile Türkiye'nin tüm ekonomik gelişmesi ve insan emeğinin değerlendirilmesi mümkündür.

Memleketimin her tarafını çeşitli vesilelerle gezerken hep bu özlemi duyarım. Her bölgemizin özelliğine ve Genel Devlet Plânına göre endüstri kuruluşları mutlaka olmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti devrinde ilk plân teşebbüsü 1933 te başlamış olmakla beraber, yeni şartlar yeni teknik gelişmeler daima bir ilerlemeyi öngörmektedir. Nazarî prensiplerden uygulamaya geçişte elbet de bir takım zorluklar olmuştur. Fakat esas bugünkü koşullarımız karşısında amacımız, bütünlüğümüz içinde, fertlere emekleri karşılığı geçim sağlamak ve ortalama bir refahın herkese eşit şartlarla dağılımını temin etmektir.

Bilindiği gibi, milletlerin çağdaş uygarlıkta yerini alması, her bakımdan fertlerin fikir ve güç birliğinin değerlendirilmesine bağlıdır.

Çağdaş uygarlığın her yönünde ilerleme amacı, milletlerin toplum hayatı için bir prensip meselesidir.

Bizim millî bünyemizde "Devletçilik" ilkesi, devlet programı olarak sürekli uygulama alanında hem hükûmet yatırımlarına, hem de özel teşebbüse imkân vermektedir. Bunda başarı, ülke ekonomimizde olduğu gibi sosyal hayatta da dengeyi ve huzuru sağlayacaktır.

Milliyet Gazetesi — 8 Haziran 1972

3 — 1973'te T. Cumhuriyeti 50. Sanayi Plânı 40 Yaşında olacak :

Cumhuriyetimizin kuruluşunun ellinci yılını kutlamak için devletçe ve milletçe hazırlıklar yapmaktayız. Faydalı ve gelecek nesillerimize yararlı kuruluşlarımız olacağına ümidimiz kuvvetlidir. Gelecek 50 yıllarımıza böyle örnekler vereceğiz. Köy ve kentlerde kamu kuruluşlarının sıra ile yapılması

ve eksiklerinin zamanla tamamlanması çağ medeniyetine ulaşmamız için büyük adımlardır.

Cumhuriyet devrinde çeşitli bölgelerimizde birçok yararlı kuruluşlarımız vardır ve bunlar bugün ekonomik bakımdan verimli işletmeler halindedir. 1923'ten bu yana yurdumuzun her bakımdan sosyal, kültürel, ekonomik bir gelişme içinde olduğunu inkâr edemeyiz. Fakat bunları yeterli bulmadığımız için bazen kötümser de oluruz. Her şeyin en iyisini istemek ve bunların ürünlerini görmek birer idealdir elbette... Fakat unutmamak gerekir ki, ideallere ulaştıkça, yeni istekler doğar. Bu hal doğanın ve medeniyetin birer ilkesidir.

Bu genel fikirlerden sonra, günümüzün konularından biri üzerinde, ki düşüncelerimi tarihî belgelere dayanarak vermek istiyorum.

Bazı aydınlarımız 27 Mayıs 1960 olaylarını ve Anayasamızın yeni baştan yapılmasını bir "ikinci Cumhuriyet" devri diye adlandırmak isterler. Bence bu tamamen hatâlı bir ayırımdır. Çünkü başka ülkelerin tarihî olaylarına benzetilerek kullanılmak istenen bu söz, hiçbir suretle bizim tarihî gelişmemize uymaz. Örneğin, Fransa'da büyük ihtilâlden sonra ara devirlerde monarşik idarelere dönülmüş ve sıra ile bunları yeniden kurulan Cumhuriyet idareleri izlemiştir. Onun için bunları örnek alarak bizde de bir Anayasa değişikliğini ancak günün şartlarına göre bir ilerleme olarak kabul etmek gerekir. Yoksa bizim 50. yılını idrak edeceğimiz Cumhuriyetimizde böyle monarşiye dönüşler olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti 50 yıl önce Atatürk tarafından kurulmuş ve zamanımızda demokratik sistemin bir icabı olarak gelişmekte ve siyasî hayatımız günün koşullarına uymaya yönelmektedir. Bunun aksi olsaydı, devletçe ve milletçe 50. yıla hazırlanmazdık. Onun için bu ayrımı, hele ikinci Cumhuriyet deyimini kullanmayı bilimsel ve mantıkî yönden de hiç doğru bulamayız.

İkinci konu ise, sanayi plânlarımızdır. Bu yıl tartışması ve Millet Meclisinde kabulü yapılan plânın içinde sanayileşmemiz başlıca bir bölümdür. Ancak sıralama üçüncü Beş yıllık plân diye adlandırılıyor. Halbuki Türkiye Cumhuriyeti devrimizin 1933'de raporları hazırlanan ve devletçe kabul edilip uygulamaya geçilen bir Sanayi plânımız, "Birinci Beş Yıllık Plân" diye tarihimize geçmiştir. Bunu 1936'daki daha geniş ölçüde İkinci Beş Yıllık Sanayi Plânı izler. O günkü ekonomik koşullara göre ne yapmak mümkünse ele alınmış ve bugün onları yeterli görmesekte, Cumhuriyet devrimizde bir plânlı devre başlangıcı olmuştur. Buna Atatürk, Devlet Başkanı olarak çok önem vermiştir.

Ekonomik yön olarak "Devletçilik" ilkesi, 5 şubat 1937 de T. Cumhuriyeti Anayasasının 2. maddesine konmuş, CHP programına ise, 10 Mayıs 1931'de bizzat Atatürk tarafından yapılan bir tarif ile girmiştir :

"Bizim tâkip ettiğimiz Devletçilik, kişisel çalışmayı esas tutmakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mâmu-

riyete eriştirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icab ettirdiği işlerde, bilhassa ekonomik alanda devleti fiilen alâkadar etmek mühim esaslarımızdandır."

Atatürk bu yıllarda gerek yurt içi incelemelerinde, gerekse ekonomik meseleler için kitaplar okuyarak bunlardaki konuları yurt sorunlarıyla karşılaştırmakta ve arkadaşları arasında tartışmalar yaptırmakta idi.

Atatürk 1 kasım 1931'de T. B. M. Meclisindeki nutkunda; "içinde bulunduğumuz yıl, milletlerin malî ve ekonomik alandaki genel buhrana karşı zor bir sınav vermeleri özelliği ile dikkati çekmektedir" diye işaret ettikten sonra malî ve ekonomik durumu yakından izleyerek gerekli tedbirlerin alınmasını en önemli iş olarak belirtir. Bir yıl sonra (1.11.1932) bu uluslar arası ekonomi güçlüklerine karşı koruma, denge ve gelişme tedbirlerinin hükümetçe alındığını bildirir.

1933'te şuna işaret eder : "Memleket için ön plânda gelen sanayinin kurulması bitmedikçe her yönden yürek rahatlığı duymamıza imkân yoktur". Bu sebeple memleketin sanayi kuruluşlarının tamamlanmasını ister.

İşte bundan sonra Birinci Beş Yıllık Sanayi plânı 1933 de Devlet plânı olarak kabul edilerek üzerinde çalışılmaya başlanır.

Yine 1 Kasım 1934'te ekonomik durum en önde tutulan işlerden olduğu ve "tasarlanan fabrikalardan çoğunun temellerinin atıldığı, hepsinin kurulup işletilmesi için teknik olarak ve malî yönden gerekenlerin sağlandığını" T. B. M. Meclisine bildirdikten sonra, "Bu fabrikaları kurup işletmenin hükûmetin en önde gelen bir vazifesi olduğunu" söyler. Böylece sanayileşmeye verilen önem günden güne artmaktadır.

9 Mayıs 1935'de CHP kurultayında ise yurdun ekonomisinin yeni bir düzene yöneltilmiş olduğunu belirterek plânlı devreye girişin önemi üzerinde durur. 1936'da sanayileşme plânının uygulanmasının ciddî olarak devam ettiğini bildirir ve ikinci sanayi plânının etüdlerinin ilerlemelerinden övgü ile bahseder. Özellikle kooperatif örgütlerinin her yerde sevilerek uygulandığına işaret eder.

Atatürk, 1937 ve 1938'deki nutuklarındaki ekonomik konular ve özellikle sanayileşmeye Devletçe verilen karar ve hareketin millî bir dâvâ olduğunu belirtir. 1938'de son nutkunda daha uzun bilgiler verirken, "Birinci Beş Yıllık Sanayi plânı "nınbaşarı ile bitmek üzere olduğunu ve yeni plânın da daha geniş konuları içine aldığını ve bunların yapılmasının hükûmetin başlıca görevi olduğunu önemle belirtir.

Bu açıklamalar Cumhuriyet tarihimizin resmî belgeleridir.

Hattâ son günlerinde Atatürk'ün hasta yatağında hükûmete önemle tavsiyesi, ikinci Dünya Savaşına hazırlanan devletler karşısında bizim ekonomik yönden kuvvetli olmamız ve bu plânlarımızın aksatmadan yürütülmesidir.

O halde plânlarımız 1960'dan sonra geniş konuları içine alsa da, Cumhuriyetimizin bu ilk plânlarını unutmamak ve sıralamak lâzım gelirse, onlardan başlayarak numaralamak gerekir bence... Çünkü Cumhuriyetimizin 50. yılında bu ilk plânımız 40 yaşında olacaktır, (1933). Bu yazımda kamuoyumuza bir tarihî hakikati hatırlatmak ve Cumhuriyetimizin de devamlılığına bir örnek olarak vermek istedim.

Milliyet Gazetesi — 26 Aralık 1972

İlk Sanayi (Endüstri) planları hakkındaki yazılarımı bu kitabıma koyarken, özellikle yurdumuzun bütünü içindeki ekonomik kalkınmada köylerimizin önemli yerleri alacağını belirtmek içindir.

Köylerimiz bulundukları yerlerde medenî kuruluşları olmalıdır ki, çevrelerinde işlemekte ve kurulacak olan fabrikalarda verimli iş gücüne emekleri ile katkıları sağlanabilsin.

* *
*

Üçüncü Bölüm

TÜRKİYE CUMHURİYERİNİN ELLİNCİ YILINDA "İDEAL CUMHURİYET KÖYÜ" PLÂNININ UYGULANMASI İÇİN YAZILARIM VE TEŞEBBÜSLERİM

1 — Ankete Cevap :

Cumhuriyet Gazetesinin 1972 de 50. Yıl için tertiplediği ankete 7 Haziran 1972 de yayınlanan cevabım "Ellinci Yıl Köyleri kuralım" yazısı ile beraber 1937 de yapılmış "İdeal Cumhuriyet Köyü plânı" idi.

"50. Yıl Köyleri kuralım", 1973, Türkiye'de Cumhuriyet ilân edileli 50 yıl olacak, milletlerin tarihinde bu elli yıllar gelip geçer, nesiller çoğalır veya insanlar göçüp giderler, fakat milletler yaşar, medeniyet eserleri kalır ve yurtlarına damgalarını vururlar : "Biz devlet kurduk, yurdumuz için şu tesisleri yaptık ve medeniyetin gerektirdiği eserler verdik" denir ve tarih de bunları inceler.

Böylece milletlerin varlıkları tarih içinde değerlendirildiği gibi gelecek nesillere faydalanılacak örnekler de verilmiş olur. Bu düşüncelerin ışığı altında Cumhuriyetimizin 50. yılı için bir dileğimi kamu oyuna ve hükümetimizin sorumlu kuruluşlarına duyurmak istiyorum.

Elimde 1937 yılında yapılmış "İdeal Cumhuriyet Köyü" plânı var. Bunu bana o zaman Trakya Umumi müfettişi General Kâzım Dirik vermişti. Atatürk'ün de pek beğenerek incelediği ve uygulanmasını istediği bu plân, maalesef o zaman yapılamadığı gibi yıllar geçtiği halde bu ideale erişmek mümkün olmadı. Bu plânın üzerinde iki kayıt var : "Trakya Umumî Müfettişliği tarafından bastırılmıştır." "Her hakkı mahfuzdur." deniliyor. Fiyatı yirmibeş kuruştur diye yazılı. Basıldığı yer : Ahmet İhsan Basımevi. İşte bu plânı küçülterek, fakat aynı renklerle Türk Tarih Kurumunda bastırdım. "*Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Beş Yıllık Sanayi Plânı* 1933" başlıklı kitabıma da ilâve ettim 1972. Hatta depremler dolayısiyle yeni köy plânları yapılırken istifade edilir ümidiyle İmar ve İskân Bakanlığına daha önce de vermiştim. Şimdi Cumhuriyetimizin kuruluşunun 50. yıldönümü için T. B. M. Meclisinde kanun hazırlanmış ve ödenek konacak.

Bakanlıklarımız kendi konularıyle ilgili çalışmalara başlamışlardır. Türk Tarih Kurumunda ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde geçen yıldanberi

ne yapabileceğimizi plânlaştırdık. Konularımıza göre ayrı ayrı komisyonlarımız çalışmaktadırlar. Milletçe, milletimizin adını taşıyan Cumhuriyetimizi gelecek yıl daha büyük törenlerle kutlıyacağız. İşte bu arada dileğim şudur ki, bu "İdeal Cumhuriyet Köyü" plânını aynen olmasa bile kamu kuruluşlarının hiç olmazsa bir kısmını kapsayacak bir köy veya köyler kuralım ve adına "Ellinci Yıl Köyleri" diyelim. Bu plânda yandaki listede "43" kamu hizmetine yarayacak isimler sıralanmış. İşte bütün bunlar veya hiç olmazsa bir kısmı bu köyde yapılırsa 50. Yıl için kalıcı ve kullandıkça değeri artan medenî hayatın her konusuna cevap veren örnekler olacaktır. Ben bu plânı her gördükçe yurdumuzun çeşitli yerlerinde hayalimde "İdeal Cumhuriyet köyleri"mizin çoğalmış, arazi şekillerine göre yerleşmiş mutlu, çalışkan insanların yuvaları olmasını özlerim. İnsan gücümüzün, emeklerini değerlendiren, her ihtiyacına cevap veren böyle bir köyü kim istemez ki.! Bu plânı 19 Mayıs günü için gittiğim Samsun yolundaki, yeşilin her rengini bağrında üreten bölgelerimize, yine hayalen yerleştirdim. Bu vesile ile Gençlik ve Spor Bakanlığı izcilik şubesi mensupları ile yaptığım yolculukta onların da bir teşebbüsünden haberdar oldum. Orman Bakanlığının millî park olarak ayıracağı bir yeri 50. Yıl için ağaçlandıracaklarmış. Ne güzel bir fikir, Orman, ağaç ve medeni kuruluşlar, işte Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çalışma gücünü ve hevesini artıracak konular.

Bu köy plânı şüphe yok ki, her arazi şekline aynen uygulanamaz. Fakat bu esaslara göre alınırsa, Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı için her vilâyetimiz bir köyünü buna göre kurar veya mevcut köylerinden birine bu kamu kuruluşlarını yaparsa diğer köylerimize de örnek olacaktır. Her halde Ankara köylerinden biri bunun için seçilmelidir. "İdeal Cumhuriyet Köyü" plânının hakikat olması dileğimle.

Cumhuriyet Gazetesi — 7 Haziran 1972

2 — Resmi Makamlara gönderdiğim Öneri ve İdeal Cumhuriyet Köyü Plâm:

Cumhuriyetimizin Ellinci yılı hazırlıkları yapılırken, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile bu plânı İmar ve İskân, Köy İşleri ve İçişleri Bakanlıkları ile bütün vilâyetlerimize şu mektubu ekleyerek gönderdim.

4 Ağustos 1972

Sayın Vali,

Cumhuriyetimizin kuruluşunun 50. yılı için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Benim elimde 1937 yılında Trakya Umumi müfettişliği tarafından yaptırılan "İdeal Cumhuriyet Köyü" plânı var. Bunda 43 kamu kuruluşu yer alıyor. Bu plânı son çıkardığım "Devletçilik İlkesi ve Birinci Sanayi Plânı 1933" kitabımda yayınladım. (Türk Tarih Kurumu : seri XVI. Sayı

14. 1972). Daha küçük boyda aynı renklerle bastırdığım bu plânı 1971 yılında İmar ve İskân Bakanlığına, bu yıl da Köyişleri Bakanlığına verdim. Bu konu üzerindeki teklifim de, 7 Haziran 1972 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde yayınlandı.

Size vilâyetiniz için bu plândan bir adet gönderiyorum. Ricam şu olacaktır :

1) Vilâyetiniz sınırları içinde arazi şekline göre, daha da yeni ihtiyaçlar ilâve edilerek, Ellinci Yıl adını taşıyacak bir köyün temeli atılabilse,

2) Mevcut köylerden birisi seçilerek bu kuruluşların hepsi plânlaştırılsa, olmayanlar birer birer ilâve edilse,

3) Her köye bu kuruluşlardan biri 1973 de, diğerleri de gelecek yıllarda yapılmak üzere ele alınsa,

4) Köylülerimize bunların faydalarını anlatacak konuşmalar yapılabilse,

5) Özellikle koru olabilecek yerler ayrılarak Cumhuriyetin yıldönümü şenliklerinde fidanlar dikilebilir sanırım.

6) Cumhuriyetin kutlama günlerinde bütün bu kuruluşlara toplu bir halde el emeği katılarak da şenlikler düzenlenebilir,

7) Bu kamu kuruluşlarının listesi ve yaptırılacak plânları köy odalarına ve görülecek yerlere asılır ve faydaları bir iki cümle ile altlarına yazdırılabilir.

Sayın Vali,

Bütün bunlar benim aklıma gelebilenler ve pek heyecanla görmek istediğim şeylerdir. Sizler elbette daha rasyonel ve olumlu bir surette düşünür ve bunları kolaylıkla uygularsınız.

Yurdumuza kalıcı ve faydalı kuruluşların, milletimize kutlu olması dileğiyle derin saygılarımı sunarım.

Türk Tarih Kurumu Kurucu
Üyesi
Prof. Dr. Afet İnan

Bu plânda medenî yaşantıyı sağlıyacak 43 kamu hizmetine yarayacak kuruluşlar sıralanmış ve yerleri saptanmıştır. Ancak bunların elbette arazi şekline göre uygulanması gereklidir.

1 – Okul ve tatbikat bahçesi
2 – Öğretmen evi
3 – Halk odası (C. H. P. Kurağı)
4 – Köy konağı
5 – Konuk odası
6 – Okuma odası
7 – Konferans salonu
8 – Otel - Han
9 – Çocuk bahçesi
10 – Köy parkı
11 – Telefon santralı ve (Köy söndürgesi)
12 – Köy gazinosu (Radyolu)
13 – Ebe ve sağlık korucusu
14 – Tarımbaşı
15 – Hayvan sağlık korucusu
16 – Sosyal Kurumlar
17 – Ziraat ve el işleri müzesi
18 – Gençler kulübü
19 – Hamam
20 – Etüv makinası
21 – Köy yunak yeri
22 – Cami
23 – Revir
24 – Kooperatifler
25 – Köy Dükkânları
26 – Spor alanı
27 – Damızlık tavuk, tavşan, arı istasyonları
28 – Damızlık ahır
29 – Kanara
30 – Mandra
31 – Değirmenler
32 – Fabrika
33 – Asrî mezarlık
34 – Hayvan mezarlığı
35 – Kireç, taş, tuğla, kiremit ocakları
36 – Yonca ve hayvan pancarı tarlası
37 – Koruluk
38 – Köy gübreliği
39 – Fenni ağıl
40 – Pazar yeri ve zahire loncası
41 – Aşı durağı
43 – Selektör binası

3 — Ellinci Yıl Korulukları :

25 Eylül 1972'de İzmir Fuar Kültürparkına bir nikâh töreni için gittim. Geziyorum. Fuarı kapanmış, pavyonların bir kısmı sökülüyor, belki onarılıyor, parkta gezenler, büyük çeşitli ağaçların serin gölgesinde, şehir gürültüsünden uzak dinleniyor, hava alıyorlar. Arada otomobiller geçmiyor değil ama, ne de olsa ana caddeler veya sokaklar gibi değil.

Bu ağaçlar bana çok şeyler hatırlatıyor. İzmir'i ilk önce vapurla geçerken görmüştüm, işgal altında idi. Biga olaylarından sonra, Kuvayı Milliye ile 1920 de Ankara'ya giden babama, Antalya'da ailece kavuşacaktık. Bir taraftan babama gidiyorum diye seviniyor, öte yandan yurdumuzu düşman istilâsında görmekten çok hüzün duyuyordum. Çünkü Biga'da çete savaşları bitmişti. Ama düşman ordusu buraları almıştı. İstanbul'un karanlık günlerini bu deniz yolculuğuna hazırlanırken türlü müşküller içinde olduğumuzu aile büyüklerimizin sıkıntı ve endişelerinden anlıyorduk. İlkokulda olan biz iki kardeş, Antalya, Alanya, Elmalı'da babamın orman müfettişliği ile geçen günlerimizde hep savaş ve kurtuluş sözleriyle ve baherleriyle yaşadık. Evlerde askerler için örgüler örülüyor ve çamaşırlar dikiliyordu. Bütün ailelerde kurtuluşa bir katkıda bulunmak için uğraşmalar yoğun bir şekilde sürüyordu.

Yıl 1922. Kurtuluştan hemen sonra, babam yine Orman Müfettişi olarak Aydın'a gitti. Bizi de oraya aldırdı, ama ailece oturacak, kiralayacak ev bulamamış, birkaç memur ailesiyle beraber bir mağazada kaldığımızı hatırlıyorum. Söke'de ev bulunmuştu, orada bir ay kadar kaldıktan sonra, babamın yeni tayini Bursa'ya idi. İşte şimdi karadan İzmir'i görecektik. İlkokul mezunu idim. Fakat okumak istiyordum. İstanbul'dan geçerken gördüğüm Çapa Öğretmen okulu hayalimde idi. İzmir'i denizden gördüğümüz gibi bulmamıştık. Kordonboyu arkaları yangın yığınları içinde idi. Babam, "İşte düşman istilâsından kurtulan yurdumuzun durumu" diyordu. Gezdirdiği, gösterdiği yerler birer harabe idi. Çocukluk hatıralarımın en üzgün görüntüleri idi bu yerler. Bursayı böyle bulmamıştık ama İzmir'in bu yangın yerlerini unutamıyordum. Bu olayın filmlerini sonradan gördükçe hep o zamanki durumu acı duyarak hatırlarım.

İşte şimdi, bu yangın yerleri unutulmuştur. Büyük yeşil ağaçlar bu yurda sahip oluşumuzun köklenmiş sembolleridir. Ağaç bende hayatımda daima büyük etki yapar, ağaçları görünce o kadar çok şey hatırlar ve o kadar duygulanırım ki, İzmir'in Kültürpark ağaçları ise, tarihimizin yurdumuzun kurtuluşunu yaşayan şahitleridir. Hele 9 Eylül kapısından çıkıştaki, çok köklü yaygın ağacın güzelliğine ve özelliğiue dikkat etmemek mümkün değil! İzmir Fuarının kurucularından Sayın Belediye Başkanı Dr. Behçet Uz'u, merhum Vali general Kâzım Dirik'i ve onlara yardım edenleri daima şükranla anarız. Bugün pavyonlar, binalar, yerlerini hizmetlerine göre almışlardır, ancak yine de bu yangın yerinde onun külleriyle beslenen ağaçların yaşayışında, yeşilliklerinde Türkiye'nin canlılığı var. Bu vesile ile şunu hatırlarım:

Babam beni bir gün öğrenimini yaptığı İstanbul Halkalı Ziraat Okulu'nun koruluğuna götürmüştü. Orada gösterdiği şu idi. Çam ağaçlarının büyük korusunu heyecanla seyrederken "İşte son sınıfta iken diktiğimiz ağaçlar, bunlar senden iki-üç yaş büyüktürler" diyordu. Ben bu ağaçların gölgelerinde gezinirken babama ve bunları diken ve yetiştirilmesinde emekleri geçen herkese minnet borçlu olduğumuzu hissediyordum. Babam İzmir'de de Orman Müdürü olarak vazife görürken (1928-30) Karşıyaka fidanlığını kurdurmuş olduğunu, onun ormancı meslekdaşları bana hatırlatırlar. Bir de her yıl sonu körpe güzel çam fidanlarını meydanlarda satılığa çıkarılmış görünce pek çok üzülüyorum. Bu güzelim fidanları bir yerlere dikseler olmaz mı? Ağaç ve orman için bütün bu hatırlamalarımı ve duygularımı kamu oyuna duyurmak istiyorum

Cumhuriyetimizin 50. yıldönümünde (29 Ekim 1973) tam fidan dikme mevsimidir. Her köy ve kasabamızda şimdiden birer alan ayıralım; yapacağımız törenleri sadece geçici göz zevkimiz için düşünmeyelim, fakat kalıcı ve büyüyecek olan ağaç fidanları dikelim. Bunlar bir bayram havası içinde yapılsın ve nesiller boyunca Cumhuriyetimizin 50. yılının anısı olarak büyüsünler.

Dileğim bu teklifimin benimsenmesi ve uygulanmasıdır Bu yıl 19 Mayıs'ta (1972) Spor Bakanlığı İzcilik Genel müdürlüğünün daveti üzerine Samsun'a bir konuşma yapmak üzere gitmiştim. Yolda yeşillikleri, ağaç kümelerini gördükçe hep boş yerlerin ağaçlarının çoğalmasını istedim ve o yerleri istediğim gibi gözümde canlandırdım. İzcilik mensuplarından öğrendiğime göre bu ağaç dikme işini düşünüyorlarmış. İzcilik örgütümüzün, kolaylıkla ve düzenle yapacaklarına inandığım bu Ellinci yıl koruluklarına öncü olmalarını ve şimdiden plânlaştırılmalarını gönülden alkışlarım. Bu bir abla ve anne dileğidir. Tabiî bütün bu işlerin başında Orman Bakanlığımızın yakın ilgisini ve plânlamasını, vatandaşlara yardımcı olmasını bekleriz.

Cumhuriyet Gazetesi — 28 Ekim 1972

4 — İdeal Cumhuriyet Köyü Plânı ve İki Köy: Özbek ve Bademler

Türkiyemizin çeşitli bölgelerini her vesile ile tanımışımdır. Çocukluğumda babamın memuriyeti dolayısı ile ilçe ve vilâyetlerimizde o zamanki koşullara göre yaşadık ve öğrenim dönemimin bir bölümünü böylece değişik yerlerde yaptım.

Bugün haritaya baktığım zaman vilâyet olarak yedi tanesine gitmemişim. Çeşitli tarihlerde gördüğüm il ve ilçelerimizdeki gelişmelerin daha özlendiği kadar gelişmiş olmasa da mutlaka Cumhuriyet devrimizde her bölgemizde bir ilerleme vardır. Ben onun için kötümser değilim. İyimserliğim ise bölgelerimizi eski ile karşılaştırma ve geleceğin daha iyi olacağına inandığım içindir.

1937 yılında İngiltere'de yayınlanan "The Financial Times" Türkiye için özel bir sayı çıkaracaktı. Hükümetimiz benden de Türk Kadın hakları üzerinde bir yazı istemişti. Düşündüm, kitaplar aradım, okuyor ve notlar alıyordum. O sıralarda Ankara köylerini gezerek izlenimlerimi gazeteye yazıyordum. Atatürk bana şu öneride bulundu.:

"Sen görüyorum ki geziyor ve memleket gezilerinden edindiğin çeşitli izlenimleri yazıyorsun. İşte bugünkü toplum yaşamındaki kadını bu objektif gözlemlere dayanarak yaz. Okunması daha ilgi çekici olur ve gerçeği yansıtır."

Bu prensibi daima kendime rehber alırım.

Cumhuriye'timizin ellinci yıldönümü için üzerinde hassasiyetle durduğum bir konu var. 1937 de yapılmış "ideal Cumhuriyet köyü" planında tam 43 tane kamu kuruluşu yer alıyor. İşte bu plânın her ilimizde bir örnek köy olarak uygulanmasını candan istiyorum. Fırsat buldukça köylülerimizi tanımak ve onlarla konuşmaktan zevk alır ve fikirlerinden yararlanırım. Ege kıyılarımızın ve bölgemizin güzel uygar köyleri olduğunu biliyorum. Ancak

Urlanın Özbek ve Bademler köylerini bu yıl gördüm, bunların methini işitmiştim. Fakat yakından görmek lâzımdı.

İzmir'de Ziraat Başmüdürlüğünden Ziraat Yüksek mühendisi sayın A. Kemal Acarer ve Teknik Ziraat müdürü sayın Şaban Çimenser ile Urlaya gittik 28 Eylül 1972. Urla kaymakamı sayın Süleyman Fahri Cabar'ın odasındayız.

Görmek istediğim köylerin isimlerini söyledim. Esasen yol boyunca bir çok güzel görünüşlü köylerden geçmiştik. Bademler köyünün yerlisi olan Urla Halk Eğitim merkezi müdürü sayın Ahmed Yılmaz Bengi bizimle beraber gelecekti. Kendisi yol boyunca ve uğradığımız köylerde bize çok ilgi çekici bilgiler vermiştir.

Sonra da 7 Ekim 1972 ve 21 Şubat 1973 tarihli mektupları ile Kadıovacık köyü okuma ve eğitim odasının durumunu bildirmiş ve tamamlanması için gerek resmî makamlara ve yardım yapmak isteyenlere bunun duyurulmasını istemiştir.

Özbek yolundayız, tepecikler ve vadilerde zeytin ağaçları var, zeytin ormanlarının köyün ortak malı olduğunu söylüyorlar. Köy ağaçlıklar içinde. Meydanda iki kahve var. "Burada köylüler boşuna mı vakit geçirirler?" dedim "Hayır" diye cevap verdiler; "Burada bir taraftan dinlenirler bir taraftan da balık ağları örerler." Kahveye girdiğimizde bir grup köylüyü naylon ipliklerle balık ağları onarırlarken gördük. Köyün kooperatif dükkânına girdik. Hemen her şey var ve fiyatlar da normal. Yol arkadaşlarımıza ikram etmek için kâğıtlı şekerlerden aldığım zaman, İlk Öğretim Müdürü, "Vali Kâzım Dirik Paşa da şeker ikram ederek köylüye okul yaptırırmış" diyordu.

Özbek köyü 200 haneli ve 750 nüfusludur. Burada Üretim pazarlama Yapı kooperatifi satış merkezi var. Bir tarafta da yeni yapılmakta olan fırını gördük. Köyde diğer kuruluşlar ise, iki Zeytinyağ fabrikası, bir okul ve değirmen. Hamam eski olduğu için kullanılmıyor dediler. Kahvenin karşısında bir de okuma odasını gezdik. Özbek ağaçlıklar arasında şirin, insanları çalışkan bir köyümüz.

Bundan sonra Seferihisar'a doğru yola devam ediyoruz. Yeşilliklerin her çeşidi gözlerimizi okşuyor. Uğramak istediğim yer Bademler köyü.

İlk durağımız büyük seralar oldu. 1971 de köylülerin kurduğu Kalkınma Kooperatifine yirmi dekarlık yer ayrılmış. Bu seralarda turfanda salatalık yetiştiriliyor. Bunlar daha da çoğalacak, inşaat yerleri de ayrılmış.. Kooperatif idarecilerinden bir genç, Ayhan Önsel bize çalışmaları ve alınan sonuçları o kadar güzel anlatıyor ki.. Su, karşıki tepelerden geliyor. Ayrıca seraların üst yokuşuna depo olarak bir de havuz yapılmış; yetiştirilen salatalıklar şimdiden İzmir pazarlarında müşteri tutmuş.

Buradan sonra köye doğru yol alıyoruz.Çok güzel hafif meyilli, ağaçlıklı yamaçlarda ikiyüz haneli 750 nüfuslu Bademler köyü diyor, yol arkadaşımız. Karşıdan büyük beton binanın üzerinde şu yazı okunuyor : "Bademler tiyatrosu".

Köy meydanında büyük bir çeşme Atatürk'ün büstüne de kaide olmuş, yanında kütüphane, yeniden düzenlendiği için ciltli kitaplar, masalar üzerinde duvarlarda küçük kilimler asılı. Şirin, ferah bir kitaplık. Meydanda kalkınma kooperatifinin satış mağazasına giriyoruz. Bu kadar temiz, düzenli ve herşeyin üzerinde fiyatı yazılı satış dükkânı her yerde görülemez. Dükkânı idare eden bir hanım. Esasen bundan başka iki dükkâna daha girdik. Onlarda da hanımlar işbaşında; aynı temizlik ve düzende... Ne ararsanız var. Bademlerde birde Tarım kooperatifi, Ana sağlık yurdu, hamam ve bir okulu var.

Bademlerde müdürün, bir öğretmenin ve bir de muhtarın evlerine gittik. Evler ikişer katlı idi. İç avlular daima çiçekli, içlerinin temizliği ve düzenliliği birbirinden güzel ve itinalı, hele perdelerle kapanmış yüklüklerindeki yorgan ve yataklar, gerçekten Türk ev kültürünün örnekleri, sedir ve yatak örtüleri hep işlemeli. Bunların yanında yeni tarz koltuk, sandalya ve masalar da yer alıyor. Bu köyde ev hayatının eski adetlerimizle yenilerin karıştığı çok güzel bir düzen kurulmuş.

Okul, köyün genç kızları tarafından temizleniyordu Oradan tiyatroya yokuş aşağı indik. Öğretmen Mustafa Anarat'ın resmi, tiyatronun giriş holünde. Köylüye ilk tiyatro fikrini veren kişi. Bu önerinin gerçekleşmesi "DYO" kardeşlerin yardımıyla olmuş. Sahnesi, akustiği çok güzel, oturaccak yerleri 250 kişilik, buraya da dışardan tiyatro grupları gelerek temsil veriyorlarmış ya da kendi aralarında oluşturdukları gruplar oynuyorlarmış, yöresel danslarını kendileri de çok övdüler.: "İsterseniz hemen yaparız" diyorlardı. Temsil olmadığı zaman salonda sinema gösteriliyormuş.

Şunu itiraf edeyim ki, bu kadar yabancı ülke gezdim, özellikle öğrenimimi yaptığım İsviçre'de bile benim bulunduğum zamanlarda köyde tiyatro binası görmedim. Bademler köyü herhalde bunda öncülüğü alır. Hatta Ellinci yıl için uygulanmasını çok istediğim "İdeal Cumhuriyet Köyü Plânı"ndaki kamu kuruluşları içinde böyle bir köy tiyatrosu yeri yok. Yalnız bir konferans salonu var.

Bademler köyünden ayrılırken, elime bir davetiye verdiler. Bu köy muhtarının ve Kalkınma Kooperatifi başkanının "Bademler Günü"ne çağırısı idi. Kartın üzerindeki şiirin yazarı belli değil. Fakat isterseniz hep beraber okuyalım :

KÖYÜM BENİM

Kötülüklerden uzak
İyiliğe yakın
İnanmazsanız gelin bakın
İşte orası köyüm benim.

Her zaman beraberlik
Gönül gönülle birlik.
Yok ağalık fakirlik
İşte orası köyüm benim

Ülküm Atatürk'tür der.
Devrimleri çok sever.
Kültüre sonsuz değer.
İşte orası köyüm benim

İnsanları mutlu
Yarınından umutlu
Bademler'li olmak ne mutlu
İşte burası köyüm benim

Özbek ve Bademler köyünün şirin yuvalarında yaşayan, köyü için yurdun imarı ve çağdaş uygarlığa katılmak için çalışan, mutlu insanlarına yarınların daha da umutlu olmasını dilerim.

Aynı zamanda bu umutlu mutluluk, bütün Türkiye'miz için de olsun.

Milliyet Gazetesi — 31 Ekim 1972

İzmir Köy kooperatifler birliği başkanı mühendis Mahmut Türkmenoğlu'nun bu yerlerde meyve bahçeleri, zeytinyağ ve konserve fabrikaları kurulması için plânlar hazırlattığını da haber verdiler.

Sonradan 23.XII.1972 Seferihisar Ulamış, aynı gün Urlanın Bademler köylerinde ve 24.XII.1972 Ödemiş'in Bozdağ bucağında zeytinyağ fabrikalarının açılışları için davetiye aldım.

Bu kooperatifler Birliğinin ortakları şu köylerdir :

1 - Armutlu, 2 - Bademli, 3 - Bademler, 4 -Belevi, 5 - Beydağ, 6 - Bıçakcı, 7 - Çamavlu, 8 - Çamlık, 9 - Çavuşköy, 10 - Çatalkaya, 11 - Çeşme, 12 - Görece, 13 - Emiralem, 14 - Demircili, 15 - Dokuzlar, 16 - Haykanan 17 - Küner, 18 - Kozak, 19 - Musabey, 20 - Ören, 21 - Özbek, 22 - Ulucak, 23 - Ulamış, 24 - Yazıbaşı, 25 - Yeniköy, 26 - Yiğitler, 27 - Zeytinlik, 28 -Zeytinköy.

5 — Yarınlara Kalmalı :

Bir milletin, yıl içinde belirli günlerde kederde, sevinçte birleştikleri anıları vardır.

Yarından sonra 10 Kasım : Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu ve İlk Cumhurbaşkanı M. Kemal Atatürk'ün ölümünün yıldönümü. Bu dünyada her insanın fanî hayatı bir gün sona erer. Önemli olan o kişinin ömrü içinde milleti için, insanlık dünyası için bıraktığı fikir ve eserleridir.

M. Kemal Atatürk'ü anmak isterken, O'na övgü sözleri, sıralayacağımız sıfatlar bence O'nun fikir ve eserine büyük katkı yapmaz. Bu gibi yazılar edebiyatımızı zenginleştirir, güzel yazılara örnek olur, o kadar.

Atatürk, Cumhuriyeti on beş yaşında bırakmıştı. Bu on beşe bir beş yıl da Kurtuluş Savaşı için olan zamanı katarsak, yirmi yıllık tarihimizde Türkiye, istilâdan kurtulmuş, sınırları belirli bağımsız bir devlettir 1938'de.

M. Kemal Atatürk, 22 mayıs 1919'da şöyle yazar İstanbul hükümetine : "Millet birlik olup, hâkimiyet esasını ve Türk duygusunu hedef tutmuştur."

Tarihî belgelerin incelenmesinden anladığımıza göre Atatürk, bunun başarılması için milletin kuvvetlerini birleştirerek fikir öncülüğü yapmış ve uygulanmasında sorumluluğu üzerine alarak başarıya ulaşmıştır. İlke olarak da daima milletin kuvvetine inanmış ve millî egemenliğin en üstün güç olmasını amaç edinmiştir.

Bu saydıklarımız, Atatürk'ün önderlik vasıflarının bir sonucudur. Ancak, bu yazımda yaklaşmakta olan başka bir yıldönümü için düşüncelerimi bildirmek, anılarımı kamuoyuna sunmak istiyorum.

Atatürk'ün on beş yaşında bıraktığı Cumhuriyet, önümüzdeki yıl yarım yüzyılı bulacak. Ellinci yıl hazırlıkları için milletçe üzerinde çok durduğumuz ve birçok şeylerin yapılmasını istediğimiz bir yıldönümü olacak 29 Ekim 1973. Devletimizin bütün imkânları iyi niyetle seferber olacak, çünkü milletçe sevinçli bir olay anılacak ve "Cumhuriyetimiz elli yaşında" diye sevineceğiz. Törenler, anıtlar, gösteriler...

Bunlar topluluğun yaşantısına heyecan verecek ve izler bırakacaktır.

Ancak, bugünün ardından ne kalacak? İşte onu şimdiden düşünmeliyiz.

Cumhuriyetin 50. yılı için Türkiyemizin çeşitli yerlerinde dikilecek bir anıtın sanat yönü Türk sanatçısının öyküsü olarak yıllar içinde bir hatıra olarak kalacak. Törenlerden, resimler, filmler, taklar, yapılıp sonradan sökülecek. Bütün bunlar millî heyecanımızın gösterileridir, diyeceğiz.

İşte bunların yanında, kalıcı, sosyal bünyemizde yaşantımıza fayda sağlayacak, insanların çağdaş bir uygarlık düzeyinde olma çabasında birçok kamu kuruluşlarının "Ellinci Yıl" anısına adanması ne kadar yerinde olacaktır. Köylerimizden kentlerimize kadar bu kamu kuruluşlarına ne kadar

muhtacız. Meselâ, nerede olursa olsun, küçük büyük, ben şahsen bir anıtın çevresinde mutlaka bir kütüphane görmek isterim. Bunun için İstanbul, Üsküdar'da (Şemsipaşa'da) yapılacak anıtın jürisinde bulunduğum zaman, o çevredeki tarihî binalardan birisinin kütüphane olarak kullanılması teklifim kabul edilmiştir. Böylece anıtı tamamlayan bir kuruluş hizmete girecektir.

Dumlupınarlılar kendi teşebbüsleriyle kurdukları derneğin, çalışmalarında bir anıtın bulunacağı meydan planı yaptırmışlar ve bunu Büyük Zaferin ellinci yılında açmışlardır.

Bu planı bana da gösterdikleri zaman, özellikle bu alanda yer alacak çeşme, kütüphane ve müzenin yapılmasının faydaları üzerinde durmuştum. Plân buna göre uygulanacaktır.

Kitap, yüzyılımızın sembolü, fikir hareketinin ve bilginin kaynağı değil midir? Bu nedenle kalıcı, yararlı kuruluş deyince şunu hatırladım :

1938 yılının sonbaharı, Atatürk, Dolmabahçe sarayında hasta, doktorlar, konuşmasına, yorulmasına pek müsaade etmiyorlar. Memlekette Cumhuriyetin 15. yılı için hazırlıklar var. Başbakan Celâl Bayar ve İçişleri Bakanı Şükrü Kaya bir gün TBMM'de Cumhurbaşkanının vereceği nutuk için Hükümetin hazırladığı notları getirmişler, yapılmış ve yapılması öngörülen işleri anlatıyorlardı. Atatürk'ün üzerinde durduğu en önemli mesele, ikinci 5 Yıllık (1936) Sanayi Plânının aksatmadan uygulanması ve ekonomik bakımdan memleketin kuvvetli olması idi. "Devletler bir ikinci dünya savaşına gidiyor, biz ona göre tedbirlerimizi almalıyız" derken Cumhuriyetin 15. yılında memlekete kalıcı ve fayda sağlayacak eserlerin yapılması için Başbakan'a direktifler veriyordu. Bu nutku, hasta yatağında, Hükümetin verdiği bilgilere göre hazırlamıştır. Bu yazısında "*Devletin ekonomik sahadaki yapıcı ve yaptırıcı kudret ve prensibine*" bütün konularda olduğu gibi özellikle ekonomik meselelere yönelmesini ve program olarak takip edilmesini istiyor. O günden bugüne Cumhuriyetimize yıllar katılmış bulunuyor. Yurdumuzun her bölgesinde "Ellinci Yıl" adını taşıyacak bir veya birkaç kamu yararına kuruluş, yaşayan nesillerimize Cumhuriyetimizin ebedî hatıraları olacaktır.

İlerleyen çağdaş medeniyet ortamında Cumhuriyet'in yaşına her yıl yaş eklenirken, bu kamu kuruluşlarına daha da yenilerinin yapımını sağlamak bir ödev olacaktır.

Birkaç yazımda üzerinde durduğum gibi Cumhuriyet Bayramına katılacak halkımızın, bir koru veya meyva bahçeleri, tarla sınırlarına kavak fidanlarının dikimi için törenler hazırlansa, bu şenliklerimiz ne kadar renkli ve faydalı olacaktır, fakat aynı zamanda bunların korunması, bakımı işleri de ortaklaşa emeğin, süreli itinasını istediği için ellinci yıla yıllar eklendikçe çalışmalar da devam edecektir.

Bu yıldönümünde yapılacak bir kütüphane, bir halk eğitim merkezi daima yeni eserlerle zenginleşecektir. Çağdaş medeniyetin her katkısı millî varlığımıza kuvvet kazandırır.

Bu vesile ile yine 1937'de yapılmış ve Atatürk tarafından çok beğenilmiş ve uygulanmasını istemiş 43 kamu kuruluşu olan "İdeal Cumhuriyet Köyü" planını hatırlatmak isterim. (Cumhuriyet Gazetesi, 7 Haziran 1972)

Üretici halkımızın böyle medenî kuruluşları olan köylerimizde yaşamaları bütün memleket için en büyük faydadır. Sevinçle söyleyebilirim ki, Köy İşleri bakanlığımız köylere yapılacak ayrı ayrı tesislerin planlarını bana da bilgi edinmem için göndermiştir.

1973'te Köy İşleri bakanı sayın Prof. Dr. Necmi Sönmez'in bizzat verdiği bilgiye göre, yeni yerleşim yerleri, köyler ve 50. yıl içinde kurulacak Cumhuriyet Köyleri vardır. Aynı zamanda Toprak ve Tarım Reformu kanunu da bu dönemde kanunlaşmıştır [1].

Öte yandan valilerimizin başkanlığında çalışmalarını devam ettiren "Ellinci Yıl" komisyonları bu örnek köylerin yapımı için kararlar almaktadırlar. Radyolarımız bunu haber olarak veriyor. Valilerimize gönderdiğim "İdeal Cumhuriyet Köyü" planına eklediğim önerilerime, sevinerek bildireyim ki, cevaplar almaktayım. Cumhuriyet Gazetesinde, planı gören bir vatandaş da çok hisli yazısı ile diyor ki : "Böyle bir köyde benim de bir evim olsun isterim."

Gelecek ellinci yılda Türkiyemiz için umutlu ve mutlu günler dileğimle.

Cumhuriyet Gazetesi — 8 Kasım 1972

6 — Televizyonda Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü için Köy Plâm :

Ankara Televizyonu, 1937 yılının bu "ideal Cumhuriyet köyü" plânını bir açık oturumda konu olarak programına aldı.

Köyişleri Bakanlığından köysel yerleşimi düzenleme ve inşaat dairesi başkanı sayın Erdinç Güder, Tarım bakanlığından Ankara Ziraat başmüdürü sayın Ahmed Akyüz, İmâr İskân bakanlığından, bölge plâncısı sayın Özmen Kendir, Orman bakanlığından Plânlama dairesinden sayın Ömer Örnekol'un katıldıkları konuşmaları şöyle plânlaştırdık. 1937 de yapılmış bu plân gösterilirken, burada sıralanan kamu kuruluşlarının faydaları birer birer açıklanacaktır.

Bunlardan hepsi veya birer birer Köy işleri bakanlığında plânlaştırıldığı esaslara göre, hükümet tarafından, yardım yapmak isteyen Bankalar, Dernekler ve şahıslar tarafından yapılabileceği önerilmiştir. Cumhuriyetimizin 50. yıl törenlerinde, bunların temellerinin atılması, Koruluklara fidanlar dikilmesi ile şenlikler yapılması istenmiştir.

[1] Anayasa mahkemesi bu kanunu biçim yönünden iptal etmiştir.

25 Şubat 1973 te Televizyonda ben şu açış konuşmasını yaptım;

"Sayın seyirciler, Cumhuriyetimizin kuruluşunun 50. yılına girmiş bulunuyoruz. Devletimiz, Millî kuruluşlarımız bu yıl dönümü hazırlıkları içindedir. Çünkü Türk milleti için sevinçli tarihî bir olay anılacak ve Cumhuriyetimiz yarım asırlık oldu diye övüneceğiz. Törenler, anıtlar, gösteriler, bunlar milli benliğimizin yaşantısına heyecan verecek ve izler bırakacaktır.

Bunların yanında Ellinci Yıla katkıda bulunacak bir konu ile ilgili olarak toplanmış bulunuyoruz. Sosyal bünyemizde yaşantımıza fayda sağlayacak milletimizin çağdaş uygarlık düzeyinde olma çabasında bir çok kamu kuruluşların Ellinci yıl anısına adanması yerinde olacaktır. Bunun inancı ile "İdeal Cumhuriyet Köyü" plânı üzerinde çeşitli yönlerden kamu oyunu aydınlatmak için bu işlerin yürütücüsü olan idarecilerimiz çeşitli yönleriyle konuşacaklardır. Benim elimde 1937 yılında Trakya Umum müfettişliğince bastırılmış böyle bir plân var. Plânda 43 kamu kuruluşunun yerleri ve görecekleri hizmetler belirtilmiştir. Bunlardan hepsi veya bir kaçı, Köy İşleri bakanlığında plânlaştırıldığı esaslara göre hükümet veyahut yardım yapmak isteyen kuruluşlar, Bankalar ve şahıslar tarafından her bölgede ele alınması çok yerinde olacaktır. Bunlar yapıldıkça da birbirine örnek verecek ve hükümetimiz tarafından plânlaştırıldığı üzere 50. yıl şenliklerinde ya temelleri veyahutta açılışları yapılacak, her köyün koruluğuna ağaçlar dikmekle Cumhuriyet bayramı kutlanmış olacaktır".

Bu açış sözümü bitirdikten sonra bu konu üzerinde Bakanlıkları temsil eden uzmanlar çeşitli açıklamalar da bulunmuşlar ve bu meselelerde hükümetçe yapılanları anlattıktan sonra, köylerimize yol gösterici önerilerde bulunmuşlardır.

7 — İzmir, İnciraltında Türkiye Haritası, Ağaçlandırma İşleri :

Fidan dikme mevsimindeyiz. Televizyonumuz bu ağaçlandırma işlerinin yer yer yapıldığını bizlere gösteriyor. Seviniyorum. Çünkü ağaçsız kalan bölgelerimiz yeşillenecek, hayat verecek ülkemize. Dağ başlarında tek kalan ağaçları belki yine göreceğiz ama, kümelenmiş koruluklarımız onları da çevreleyecek ve yalnızlıktan kurtaracak. Orman bakanlığımız Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı için büyük ve küçük Koruluların yapılmasını plânlamış bulunuyor. Bir süre önce Televizyonda İstanbul Valisi ve bazı yerlerde çocukların da katıldığı koruluklar için fidan dikenleri gördüğüm zaman, büyük heyecan duydum. Yeşillik ve ağaç yurdumuza kök salan, verimli kılan ve insan topluluklarının yaşantısına can katan varlıklar değil midir her çeşit ağaç? Bir gün Atatürk motörle Kızkulesi yakınlarından geçerken ben şunu hatırlamıştım : Bir resimde bu yamaçların tepesinde Kanunî zamanında yapılmış bir saray varmış, şimdi bundan kalıntı bile yoktur. Fakat kendi kendime bu yamaçlar acaba o zamanda böyle ağaçsız çıplakmıydı? diye düşünüyordum. Atatürk'e bunu söylediğim zaman, motörün daha kıyıdan geç-

mesini istedi ve yanında bulunan İstanbul Valisine şu emri verdi. Bu yamaçlar ağaçlandırılacak ve yeşillenecek. Geçenlerde yolculuk esnasında bir ormancımıza rastlamıştım. Salacık sırtlarının ağaçlandırılmasında çalıştığını söylüyordu. Bu kıyıdan her geçişimde oranın çıplak halini istemiyerek gözümün önüne getiririm. Fakat bugünkü yeşilliklerini gördükçe de sevinirim. Şimdi törenle dikilen ağaçlar da Cumhuriyetimizin Ellinci yıl anısını ne güzel yaşatacak! Ağaçları bir yurdun sabit canlı varlıkları olarak görmez miyiz? Her çeşit ağacın yaşayan, büyüyen kök ve dallarında vatanımızın insan yaşayışına renk sağlık veren hizmetleri vardır elbette. Ankara'mız başta Orman Çiftliği olmak üzere Cumhuriyet döneminde ağaçlandı. Bu araziyi değerlendirmek için çalışmalara girişildiği zaman o yerlerin eski tapu kayıtlarında Orman olduğu yazılı imiş. İşte onun içindir ki K. Atatürk buraya Orman Çiftliği adını vermiştir. Şimdi Bahçelievlerden Orman çiftliğine giderken şunu hatırlarım. Yolun sağ tarafında Karadeniz havuzuna giden hafif meyilli arazi bugün yemyeşil ağaçlarla kaplı, fakat Cumhuriyetimizin onuncu yılında ve daha da sonraları adeta çorak, çıplak bir yerdi burası. Ben Akın adını verdiğim atla gezinti yaparken özellikle o yerlerde atı koşturmayı denerdim. Çünkü inişli hafif meyilli olduğu için koşan ata daha çok hâkim olabiliyordum. Bugünkü yeşillikleriyle düzenli sıralanmış bu ağaçlar en güzel görünüşte değilmidirler? Atatürk bu Orman çiftliğinde su hasretini giderecek havuzlar yaptırırken, Marmara denizinin şeklini çizdirmiş ve onun üzerinde zaman zaman kayıkla gezintiler yapmıştır. Daha sonraları su deposu havuz olarak yapılacak yere de Karadeniz şekli verilmiştir. O zamanlar çıplak olan Karadeniz havuzunun bugün dörtbir yanı ağaçlarla bezenmiştir. Ankara için bir de şunu hatırlıyorum. I. Dünya Savaşı esnasında Ankara'da Orman müfettişliği vazifesinde bulunan babam, sonraları bazı yerleri gösterir ve "İşte buraları benim memuriyetim zamanında ağaçlıktı" dediğinde o çıplak yerlere hüzünle bakardık. Bugün ise, Cumhuriyetimizin Onuncu yılında çorak gördüğümüz yerler muntazam dikilmiş ağaçlarla bezenmiştir. Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Prof. Kemal Kurdaş'ın ağaçlandırma gayretleri hiç unutulmayacaktır [1]. Yalnız yıl başlarında köklerinden kesilerek satılığa çıkarılan fidanlardan vazgeçilse ve bunlarda boş yerlere dikilse. Ellinci Yıl ağaçlandırmaları da gelecek kuşaklara bu yıl dönümü anısını yaşatabilse. Orman bakanlığı Gelibolu yarımadasını Millî park yapmak üzere ağaçlandırmayı da plânlamış bulunuyor. Geçenlerde bu maksatla yapılan T. Tabiatını Koruma derneğinin toplantısında verilen bilgiler kıvanç verici idi. Harita üzerinde gördüğümüz ağaçlandırma plânlarının başarılmasını dileriz.

İzmir'de Ege Üniversitesi Eczacılık Yüksek okulu ve Fakülte öğrencilerine 1971 den beri Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrim Tarihi dersle-

[1] Ankara Belediye başkanı sayın Ali Dinçer'in her doğan çocuğa bir fidan dikme girişimlerinde başarılar, 1978.

rini veriyorum. İnciraltı semtindeki bu binalar geniş bahçelerle çevrilidir. Geçen ay buralar tanzim ediliyordu. Dersten sonra öğrencilerimden bazıları Televizyonda "İdeal Cumhuriyet köyü" programını seyrettiklerini ve dinlediklerini söyliyerek, bizler de bir şeyler yapalım diyerek teklifte bulundular. O gün dersimin konusu, Sevr ve Lozan antlaşmalarında Türkiye'nin sınırlarını karşılaştırmak idi ve bu maksatla harita da bu durumu gösteriyordum. Hemen öğrencilere bir telkinde bulundum : "Üniversite idaresinin bahçede ayıracağı bir alan, Türkiye haritası olarak çizilsin ve ağaç dikmeye hazırlansın. Cumhuriyetimizin yıldönümü töreni ağaç dikme mevsimidir.- Sizler o töreni bu Türkiye haritası koruluğuna her vilayet yerine fidan dikmekle yapmış olursunuz. Böylelikle sizin sınıfınızı gelecek yıllardaki arkadaşlarınız daima anacaklardır. Bu anıyı sizler bırakmış olursunuz, dedim. Aynı zamanda Van gölü ile Marmara denizinin birer havuz olarak yapılmasını okul idaresine teklif ettik. Ankara'da Orman bakanlığı yetkilileri bu işte yardımcı olacaklarını söylediler. Öğrencilerime bu işte başarılar dilerim.

İzmir'imiz bunun örneklerini vermiştir. Yangın yerlerinde Kültür Park gibi... Bugün de sayın Dr. Behçet Uz'un başkanlığında "Atatürk Ormanı Kurma ve Koruma" derneği Bayraklı'dan Yamanlara kadar olan sırtlarda ağaçlandırma işleriyle uğraşmaktadırlar[1]. Başarılı olacağına şimdiden eminim. İzmir Orman başmüdürlüğü birçok ağaçlandırma çalışmaları yanında Bel Kahve sırtlarına fidan dikeceklerdir. Atatürk Anadolu ortasında ağaçsız olan yerleri yeşillendirmek için uğraştı ve deniz şekillerini çizdirerek su hasretini gidermek için havuzlar yaptırdı. Cumhuriyetimizin Ellinci yılı için Türkiyemizi yeşillendirir ve imar ederken, Ege Üniversitesi İnciraltı Eczacılık Fakültesinde Türkiye haritası şeklini vererek her vilayete bir ağaç dikmemiz yerinde olmaz mı?

Cumhuriyet Gazetesi — 19 Nisan 1973

İzmir Eczacılık Yüksek Okulu müdürlüğüne yazdığım teklif :

"19 Nisan 1973 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan bir yazımı gönderiyorum. Bu yazıyı gazeteye 4 Nisan'da göndermiştim. O tarihten sonra İzmir'de bulunduğum zaman Orman başmüdürlüğünden müh. Şeref Yönten geldiler. Öğrencilerle beraber idarenin yanındaki yer uygun görüldü. Müdür Muavini Dr. İsmail Kalenderoğlu bu işle ilgilenmesi için idareden Bülent Eraslan'ı görevlendirdi. Öğrenciler de 15 kişilik bir komite kurdular. Türkiye sınırları arazi üzerine çizilerek, ya tabiî taşlarla veyahut lükstronlar dikilerek tespit edilecek. Her vilâyetin yeri belirtilerek, fidan dikilmeye hazır-

[1] Umur Sönmezdağ, Tarih Öğretmeni. Atatürk Ormanı ve Kurtuluş zafer abidesi : İzmir tarihinde sergi Panayır, Fuarlar ve Kültürpark. İzmir Atatürk Ormanı ve Koruma derneği yayınları No. 6, İzmir 1978

lanacak. Orman İdaresi müh. Şeref Yönten'in delâletiyle her vilâyette hangi çeşit ağaç yetişiyorsa ona göre fidan verecekler. Böylece Türkiye haritası şeklindeki bahçe çeşitli ağaçlarla bezenmiş olacak. 29 Ekim 1973'te bu fidanlar öğrenciler tarafından dikilecek.

Ancak bir de idarenizden ayrı bir ricam var. Bu haritada yer alacak "Marmara denizi ile Van gölü'nün bir su havuzu şeklinde yapılması." [1]

Bu yazım üzerine alınan karar :

28.4.1973

Karar Sayısı 25

Okulumuz T. Devrim Tarihi üyesi Prof. Dr. Âfet İnan'ın Cumhuriyetin 50. yılı için okulumuzda Türkiye haritası şeklinde bir fidanlığın hazırlanması ve 29 Ekim 1973 günü öğrenciler tarafından fidanların bu sahaya dikilmesi hakkında 23.4.1973 tarihi müracaatı kurulumuzca incelendi :

Teklif kurulumuzca olumlu karşılanmış olup, Prof. Dr. Âfet İnan ile gerekli teması yaparak fidanlık zemini seçilmek, dikilecek ağaçlar, yapılacak işlerle bu işin malî portesi için düzenlenecek raporu hazırlamak üzere okul yönetim kurulu üyesi Prof. Dr. Necmettin Zeybek'in görevlendirilmesine ve durumun Ege Üniversitesi Rektörlüğüne arzına oy birliği ile karar verildi.

Başkan

Prof. Dr. Dündar Berkan

Üye	Üye
Prof. Dr. Hakkı Bilgehan	Prof. Dr. Necmeddin Zeybek
Üye	Üye
Doç. Dr. Sermet Erlâçin	Müh. Vet. Dr. İsmail Kalenderoğlu

8 — 1972 - 1973 Bu konuda diğer yazılar, mektuplar ve cevaplarım :

Bu ideal Cumhuriyet köy planı yayınlandıktan ve Televizyondaki konuşmalardan sonra, gerek gazetelerdeki yankıları gerekse gönderilen mektuplarda büyük ilgi topladığını çok sevinerek izledim.

Devlet Bakanı sayın İsmail Arar Milliyet gazetesinin bu konuda sayın Abdi İpekçi'ye 50. yılı nasıl kutlayacağız sorularını cevaplandırırken, bu konuya da değiniyor ve şöyle bir soru yöneltiliyor.

[1] Bu harita ölçülere uygun olarak bahçeye çizilmiş ve her vilayet merkezine fidan dikilmiştir. Yalnız henüz Marmara denizi ve Van gölü havuzları yapılmamıştır

"Kalıcı eserler bakımından başka bir şey söz konusu mu? Bir köy fikri var galiba 50. yıl köyü?"

Sayın İsmail Arar diyor ki, "Atatürk zamanında bir köy plânı var. Bunu Prof. Dr. Âfet İnan çeşitli vesilelerle kitaplarında yayınladı. Fakat Cumhuriyetin 50. yıldönümüne belki bir nümune köy olarak gerçekleştirilebilir ama, tabiî köyleri o düzeye çıkarmak güzel, ancak bu çok uzak bir ideal. Bu konuda da İmar İskân ve Köyişleri Bakanlıkları çalışıyorlar"...

O zaman Köyişleri bakanı sayın Prof. Dr. Necmi Sönmez'den aldığım yazıda şu bilgi veriliyordu: "Bakanlığım, köylerimizin yerleşimlerinin düzenlenmesi amacıyla bölgesel şartlara uygun fizikî planlamalar yapmakta ve imâr plânı ile tip projelerini hazırlamaktadır. Köylerimizin yeni yerlerindeki yerleşmelerini yukarıdaki esaslar içinde düzenleyen imâr planlarında sosyal, ekonomik ve kamu tesislerinin köy meydanı içindeki konumu detaylı bir şekilde işlenmekte ve bu tesislerden biri olan Halkevi uygulamaya alınan bu köyde inşa edilerek köy meydanının çekirdeği kurulmakta, köy konutları nın zamanla bu çekirdek etrafında bir plan dahilinde inşa edilmesi suretiyle köyün modern bir kuruluş haline gelmesi olanakları hazırlanmaktadır". (24.VII.1972)

Aynı zamanda kendileri Köyişleri bakanlığının bu konulardaki yayınlarını göndermekle bana epey bilgi edinecek fırsatı sağlamışlardır.

Televizyondaki bu açık oturumda kamu oyumuzda müspet tesirler yaptığını aldığım mektuplardan anlıyordum. Fakat bir taraftan da eleştiriler vardı. Örneğin "İzmir Atatürk Ormanı Kurma ve Koruma derneği başkanı sayın Dr. Behçet Uz" (27 Şubat 1973) bu çalışmalar hakkında broşürler göndermiş ve 9 Eylül Zafer anıtının da bu Orman içinde yer alacağını, plân ve keşiflerinin hazırlanmış olduğunu Ankara'daki kutlama komisyonuna gönderildiğini bildirmiştir. Bunların 50. yılda yapılmasını hükümete önerdiklerini de yazmıştır.

Ancak T. V. deki açık oturumda "Orman mümessilinin boş yerler gösterildiği takdirde Bakanlık derhal dikime hazır olduklarını bildirdiği halde İzmir'in Bayraklı'dan Yamanlar sırtlarına kadar dayanan ve bir asırdanberi boş bulunan" yerlerin ele alınmamasını üzüntü ile karşıladığını bildiriyordu.

Bu mesele için sayın Dr. Behçet Uz'un sürekli olarak uğraştığını ve bugün dahi heyecanla takip etmekte olduğunu biliyorum. İzmir Kültür parkını Belediye başkanı iken kurmuştur, bu işte de başarılar dilerim. Bu konuda çeşitli yerlerden Orman bakanlığına yapılan müracaatlara verilen cevaplarda bu açık oturum ve gazetelerdeki yazıların dolayısıyle bana da kopyeleri gönderilmiştir. Örneğin, Balıkesir, Erdek ilçesi Avşa adası yiğitler köyü gibi...

Bu arada bazı Valilerimizden, kuruluşlardan, şahıslardan da mektuplar aldım.

Sayın Cihat Baban makaleleriyle bu fikri desteklemiştir.

9 — Afet İnan'ın Önerisi :

CİHAT BABAN

Sayın Profesör Âfet İnan, Cumhuriyetin 50. yıldönümünün Atatürk'ün yüceliği ile orantılı olarak kutlanması ve bu işin törenlerden ziyade memlekete kalıcı ve özellikle halkın medenî yaşantısı için faydalı olabilecek eser ve kuruluşlara yer verilmesi fikrindedir.

Bu demek değildir ki; sanat törenleri yapılmasın, aksine bu kalıcı eserlerin etrafında insanları toplayabilmenin ve heyecan yaratmanın çaresi ve usulü de sayın Eczacıbaşının yaptığı hazırlıklardır.

50. Yıldönümünü kutlamak üzere önümüzdeki 15 ay, yani dört yüz elli gün kaldı. Artık 50. yıldönümünü ciddiyetle kutlamak mümkün değildir. Atatürk'çülüğün idrakini genelleştirip kuvvetlendirecek beyaz bayrak çekerek ilân etmeliyiz. Gerçi bazı hazırlıklar yok değil, fakat bu hazırlıklar, 50. yılı dünyanın ve Türk halkının gözünde canlandıracak nitelikte değildir ve istesek de o fikrî hazırlığı yapamayız!

Bu arada profesör Âfet İnan'ın önerisi üzerinde de duralım. Bana lûtfedip gönderdiği bir mektuba ideal bir Cumhuriyet köyünün plânını da eklemiş. Bu plân 1937'de Trakya Umumî müfettişliği tarafından hazırlatılmış... Ahmet İhsan basımevinde basılmış, sonra da aynı plân Türk Tarih Kurumu 1972'de yeniden basarak, günün konusu haline getirmek istenmiştir.

Acaba her vilâyet böyle numune bir köy yaratamaz mı? Eğer bu köyleri 29 Ekim 1973 tarihine yetiştirmek istiyorsak, elbet bunun mümkün olmayacağını herkes bilir. Fakat bu köylere bugün başlanır, yıl içinde biter, 1974 ekiminde vatandaşa tahsis edilebilir. Böylece 50. yılda değil de ellinci yılı izleyen yıl içinde sonuçlandırılmış olur. 67 vilâyette, 67 köy, herhalde başarılmayacak ve yapılmayacak bir şey değildir. Özellikle şimdi genç ve imarcı valilerimiz iş başındadırlar. Bu nümune köylerin inşası için birçok vilâyetlerde Devlet yardımına bile ihtiyaç olmadan, bunu kendi imkânları ile başarmak isteyenler bulunacaktır.

Vatandaş, aydın, bu ellinci yılın aynı zamanda bir millî muhasebe yılı olmasını istiyor. Atatürk'çülüğün neresindeyiz, onun yolundan ne kadar saptık ve ne yaptık? Bu hesap ortaya çıkacak olursa, bize gelecekte neler yapmamız gerektiğini nerelerde eksik kaldığımızı da öğretecek.

Atatürk Akademisi o zamana kadar bu davanın fikriyatını inşa edecek mi? O da bir sorundur.

Nümune köylerinin göze hitap eden tarafları ile çok başarılı olacağına inanmak lâzımdır. Onda olanları diğer köyler de yavaş yavaş taklit ederek bir köy kalkınmasının ilk temel taşlarını atmış oluruz.

1937'de yapılan bu teşebbüsün 35 yıl sonra meyve verdiğini görmek, bu plânların hazırlanmasından kısa süre sonra vefat eden Atatürk'ün ruhunu

da şâd edecek ve biz onun zamanında başlamış olan bir işi geç de olsa tamamlamış olmanın ferahlığını duyacağız.

Valilerimiz, Türk Tarih Kurumu'na özellikle sayın Profesör Âfet İnan'a müracaat ederek bu plânı tedarik edebilirler. Bu plân genel bir köy plânıdır. Onun üzerinde bölgenin özelliğine göre tasarrufda bulunabilirler. Fakat, hangi vali ki 1973 Ekim tarihinde bir numune köyü yaratmış olur o vali Atatürk'e yakınlığını da isbat etmiş bulunur.

Evet, Atatürk'ün büyüklüğü ile orantılı bir ellinci yıl dönümü kutlama fırsatını, istikrarlı ve devamlı iktidarlara sahip olamadığımız, çalışma metodlarımızda Atatürk'ü üzecek derecede geri ve alaturka olduğumuz için resmen ve açıkça kaçırdık. Hiç değilse onun bir veya iki arzusunu tahakkuk ettirelim de kalbimizi istilâ edecek vicdan azabına bir teselli imkânı hazırlıyalım.

Cumhuriyet Gazetesi — 27 Temmuz 1972

10 — Ellinci Yıl Törenleri İçin Ayrılan 100 Milyon Lira ile Köy Okulu ve Üniversite Açılması İstendi :

Millî Eğitim komisyonu içinde kurulan alt komisyon teklifi kabul etti.

Cumhuriyet'in 50. yılını kutlama kanun tasarısının görüşüldüğü Millet Meclisi Millî Eğitim komisyonu içinde kurulan alt komisyon, kutlama törenleri için ayrılan 100 milyon liranın bin köye ilkokul yapılması ve bir de Cumhuriyet Üniversitesi kurulmasında harcanmasını öneren teklifi kabul etmiştir.

Alt komisyonun bu konuda hazırladığı rapor, Millî Eğitim komisyonunun 7 Haziran Çarşamba günkü toplantısında görüşülecektir.

Söz konusu teklif komisyon üyesi AP Eskişehir Milletvekili Orhan Oğuz tarafından yapılmıştır. Oğuz, 50. yılı kutlamak amaciyle ayrılan 100 milyon liranın bir bölümü ile 29 Ekim 1973 tarihine kadar tamamlanacak okulsuz 1000 köye ilkokul yapılmasını ve bir de Cumhuriyet Üniversitesi kurulmasını istemiştir. Orhan Oğuz'un teklifinde ayrıca, İzmir'deki inşa halinde olan 9 Eylül Anıtının da Cumhuriyetin 50. yıldönümüne kadar tamamlanması önerilmektedir.

Bu teklifleri incelemek üzere kurulan alt komisyon önceki günkü toplantısında Orhan Oğuz'un getirdiği görüşleri kabul etmiştir".

Bu haberi okuyunca kendisine yazdığım mektupta şu fikrimi ileri sürmüştüm. "Cumhuriyetin 50. yıldönümü için T. B. Millet Meclisinde bin köye okul teklifinizi pek sevinçle karşıladım. Ancak Üniversiteyi Yüksek Teknik Okul olarak düşündüm. Çünkü yurdumuzda daha çok teknik elemana ihtiyaç var sanırım." (9 Haziran 1972)

11 — Cumhuriyet Köyünde Okuma Yazma Bilmeyen Yok :

Alaşehir'in "Cumhuriyet" köyünde okuma - yazma oranının yüzde 100 olduğu bildirilmektedir. Daha önce adı Akkeçili olan köy, Cumhuriyetin 50. yılı için örnek köy olarak hazırlanmaktadır.

1.200 nüfuslu köyde okul, kitaplık bulunmakta, ayrıca erkek ve kadınlara olmak üzere iki de okuma - yazma kursu faaliyet göstermektedir.

16 Mart 1973

Bu yazıyı gazetede okuyunca kendilerine kitaplarımdan gönderdim.

Aldığım cevap şudur :

Muhterem büyüğümüz *29.3.1973*

Göndermiş olduğunuz kıymetli mektup ve kitaplarınızı aldık. Bizlere göstermiş olduğunuz yakın alâkanıza çok teşekkür ederiz.

Köyümüz Cumhuriyetimizin 50. Yıldönümü münasebeti ile İlçemizin örnek köyü seçilmiş durumundadır. Bu bakımdan Cumhuriyetimize yaraşır bir köy olabilme içinde ve azmindeyiz. Şimdiye kadar yaptığımız ve yapacağımız işleri şahsınıza yüksek bilgi ve tavsiyelerinize arz ederiz.

Yapılan İşler :

1) Köy kalkındırma kooperatifi kuruldu.
2) 4.K çalışmaları yapılıyor.
3) Yetişkinler eğitimi için halk dershanesi açıldı.
4) Köy konağı temeli atıldı.
5) Okuma odası ve kitaplık kuruldu. (Yeterli kitabımız yoktur)
6) Ağaçlandırma yapıldı.

Yapılacak İşler :

1) Atatürk büstü yapımı.
2) İlçemiz ile köyümüz yolunun asfaltlanması.
3) Demiryolu için durak binası yapılması.
4) Halıcılık kursu açılması.

Köyümüz 1968 tarihinde olan depremde ağır hasara uğradığından yeniden kuruldu. Köyümüz halkının fakir olması sebebi ile yapılacak işler şu anda beklemektedir.

Değerli alâkanıza güvenerek bizlere Atatürk büstü, kitaplık, okulumuz için ders araçları gönderebilecek hayırsever şahıs ve müesseselerle münasebet kurmak istiyoruz. Bu hususta yardımlarınızı bekler, hürmetle ellerinizden öperiz.

Adres :	İmza	İmza
Akkeçili (Cumhuriyet) köyü	Ali Emre	İsmail Arslan
ALAŞEHİR	İlkokul Md.	Muhtar

12 — Köyümüzün Adı Cumhuriyet Köyü Olarak Değiştirilsin :

Bizler, Kastamonu İli, Cide İlçesine bağlı Güzelyayla, Yıldızalan, Kozanlı, Başköy ve Yayla köyleri muhtarları, Ulu Önder Atatürk'ün kurduğu Cumhuriyetimizin 50. yılını kutladığımız bugünlerde, gerek sosyal ve gerekse ekonomik açıdan bölgemizin merkezi olan Yayla köyünün adının "CUMHURİYET KÖYÜ" olarak değiştirilmesini ve örnek köy ilân edilmesini sayın yöneticilerimizden arz ve rica ederiz.

Bölgede bulunan 10-12 köyün merkezi durumunda olan Yayla köy, yıllardan beri her hafta kurulan pazarı, yapımına başlanan Ortaokulu ve hemen eteğinde bulunduğu Akkaya ormanlarının ekonomik değerlendirilmesi nedeniyle bölgenin en canlı ve hareketli köyüdür.

Cumhuriyet'imizin 50. yılını kutladığımız 1973 yılında bizler de Ulu Önder Atatürk'ün gönül verdiği örnek köylerden birinin yaratılmasına, gelişmesine katkıda bulunmak amaciyle Yayla köyünün, gerçek bir Cumhuriyet köyü, gerçek bir Atatürkçü köy şekline gelebilmesi için elimizden gelen herşeyi yapacağımıza siz Devlet büyüklerimiz ve yöneticilerimize söz veriyoruz.

50. yılın anlamına yaraşır bir davranış ve tüm bölgeye örnek olacağına inandığımız Yayla köyünün, "*Örnek Cumhuriyet Köyü*" *ilân edilmesinin*, çevrenin kalkınması ve gelişmesine büyük ölçüde katkısı olacağına inanıyoruz.

Önerimizin sayın Devlet büyükleri ve yöneticilerimiz tarafından büyük bir dikkatle ve önemle ele alınacağına olan inancımızı bir kez daha belirtir, halkımız adına saygılarımızı sunarız.

Güzelyayla, Yıldızalan, Kozanlı,
Başköy ve Yaylaköy muhtarları
Cumhuriyet Gazetesi — 22 Mart 1973

13 — Cumhuriyetin Ellinci Yılında Neler Yapılmalıdır :

20 Ocak 1973 Zafer Gazetesinden S. Bektöre 50. yılı için önerilerimi şöyle yayınlamıştır :

İlkönce bu Ellinci yıl için yayınlarım, sonra da sırasiyle üç mesele üzerindeki açıklamalarım yeralıyor :

1) *Ankara Belediyesinin* İkinci Büyük Millet Meclisi binasına yerleşmesi konusu birinci konudur. Bu, Atatürk'ün fikridir ve O'nun sağlığında eğer yeni Meclis binalarının inşaatı bitmiş olsaydı, muhakkak bu eski bina güzel bahçesi ile Ankara Belediyesinin bütün kuruluşlarını içine almasa da, sembolik olarak oraya yerleşirdi. Çünkü, bugünkü Meclis'in plânları hazırlanırken Atatürk, bu tarihî binayı Ankara Belediyesine tahsis ettirmeyi çok uygun bulmuş ve bunu defalarca açıklamıştır.

Belediyelerin, bir şehrin, özellikle bir Başkent'in hem tarihî, hem de gösterişli binalarında yerini almasına işaret eden Prof. Afet İnan konuşmasını şöyle sürdürdü :

— Medenî memleketlerin her başkentinde durum böyledir. Yalnız park bahçesi de daha güzelleştirilerek Ankara'mızın en güzel yeşillik sahası olmalıdır. Dileğim, bunun biran önce yerine getirilmesidir.

2) *Müze Evler :*

Prof. Afet İnan, ikinci konu hakkındaki görüşlerini şöyle belirtti :

"— Müze evler, her şehir ve kasabamızda kurulmalıdır. Bu önerim üzerinde yıllardanberi yazılarımla ve gittiğim şehirlerde resmî ve özel kuruluşlarla temas etmekte ve ricada bulunmaktayım. Biz Türklerin bir yerleşik ev kültürümüz vardır. Ancak, yanlış inanışa göre, Türkler genellikle göçebedir. ve çadır hayatı yaşamışlardır. Bu, belki bazı zamanlar uygulanmıştır ama bildiğimiz ve yaşadığımız, bugüne kadar gelen köklü bir ev kültürümüzün varoluşudur. Bugünkü çağdaş medeniyete uyarak, yeni tarz evlerde, apartmanlarda otursak da, bu eski yaşantımızı yansıtacak "Ev Müzelerimiz"in olması gerektiği inancındayım. Bunlar nasıl olacaktır?

Herşeyden önce her bölgede eskiden kalma bir veya birkaç evin bulunduğu sokaktaki evler restore edilmelidir. Bu ev ya da evlerde, müze eşyaları için kullanılan vitrinler bulunmamalıdır. Ev, bölgenin özelliğine göre, daha önceki devirlerde kullanıldığı, tarzda döşenmeli, sanki o günler yaşanıyormuş hissi verilmelidir. Bu "Ev Müzeler" herşeyden önce yeni nesle ecdat yaşantısını gösterecek, Türk aile hayatını sadece romanlarda okuyarak, ya da tiyatro sahnesinde seyrederek değil, görerek öğretecektir. O günlerin aile hayatını, başka milletlerle karşılaştırdıkları zaman, iftihar etmelerine olanak sağlayacaktır. Umuyorum ki bu "Müzeler Evler" en güzel elişlerimizi, sanat eserlerimizi de yeni nesillere intikal ettirecektir.

Prof. Afet İnan, bu önerisinin belediyeler, çeşitli sosyal kuruluşlar tarafından ele alınarak meydana getirebileceğini, hattâ para ile gezdirilerek yapılan harcamaların kısa zamanda kapatılabileceğini söyledi.

3) *İdeal Cumhuriyet Köyü :*

1937 Yılında yaptırılmış olan (İdeal Cumhuriyet Köyü) hakkındaki görüşlerini de şöyle açıkladı.

"— Bu plânı yeniden bastırdım. Bütün valilerimize bir mektupla gönderdim. Gayemi de şöyle belirttim : Bu plânda yeralan kamu kuruluşları (ki 43 adettir) daha da yeni ihtiyaçlar ilâve edilerek her köyümüzde uygulanmalıdır. Ellinci Yıl adını alacak bir köyün de yerini ayırarak Örnek köy niteliğinde Ankara İl sınırları içinde temellerinin 29 Ekim 1973 de atılması sağlanmalıdır. Diğer illerimizde ise, yerleri değiştirilecek köyleri, bu plân-

lara göre yapmak mümkündür. Bu kamu kuruluşları hukûmet tarafından yapılabileceği gibi, yararına inandırılarak köylülerin kendi emek ve katkıları ile de meydana getirilebilir."

Prof. Afet İnan, bu konudaki açıklamasını şöyle tamamladı :

"Bunlar daha da yaygınlaşabilir. Varlıklı, hayırsever vatandaşlarımız, plânları hazır olduğu için, bunları yaptırmaya teşebbüs edebilecekleri gibi, bazı sosyal kuruluşlarımız da bir kampanya ile bunu gerçekleştirebilirler, aslında bunun için Köyişleri Bakanlığımızın plânları da vardır."

Konuşmasını tamamlarken, Prof. Afet İnan şu konuya da yer verdi :

"Asıl önemli konulardan biri de, 29 Ekim törenlerinin her köy ve kentimizde, koruluk yapılacak yerlerdir. Herkes, "*Ellinci Yıl Koruluklarına*" birer fidan dikmelidir bence. Bunların bakımı, korunması da gene herkese düşen bir görevdir."

14 — Ayaş - Gökler Köyünden Olup Ankara'da yerleşen Polis Emeklileri Derneği Ankara Şubesi sekreteri İbrahim Yılmaz'ın derlediği köy ile ilgili yapılmış veya yapılması gereken işler hakkında bana bu bilgileri Yazılı olarak getirmiş ve açıklamalarda bulunmuştur : *(16 Mart 1976)*

1 — 1957 Şubat ayında merkezi Ankara'da olmak ve Gökler köyünde temsilciliği bulunan Ayaş - Gökler Köyü Kültür ve Yardımlaşma derneği gayesi itibariyle Sosyal yardım yapar, her dönemde bütçesi nispetinde talebe okutur. Kurulduğundan bu yana 30 kadar talebe okutmuştur. Halen faaliyettedir.

2 — Bu Derneğin öncülüğü ile Gökler Spor Kulübü kurulmuş olup, halen faaliyette. Forması Mavi - Turuncu ve Beyazdır - Ankara Beden Terbiyesi Bölge müdürlüğünce tescili yapılmıştır.

3 — Yine Kültür derneğinin öncülüğü ile köyde Kütüphane Yaptırma ve Yaşatma derneği kurulmuştur. Derneğin okuttuğu İnşaat Mühendisi Naci Soylu tarafından projesi yapılarak Kütüphaneler Genel Müdürlüğünce tasdik edildikten sonra yeri bir hayırsever tarafından verilmiş, alt katı Halk eğitimi ve üst katı da kütüphane olarak kararlaştırılmış ve alt katı yapılmış, üst katı da inşallah yapılarak hizmete girecektir.

4 — Köyümüzde iki daire üzerinde olmak üzere bir Sağlık Evi 'Sağlık Evi Yaptırma Derneği' yaptırılmıştır. Yenikent Doktoru haftada iki defa köye hastaları ziyarete gider, köyde daimî bir Ebe kadrosu vardır. Civar köyleri de kontrol altında bulundurur.

5 — 1954 yılında Cami Yaptırma ve İdame Ettirme Derneği kurulmuş ve gayesini kısmen tahakkuk ettirmiş ve fakat Camii Şerifin müştemilâtı henüz yaptırılamamıştır. Cami Vakıflar Genel Müdürlüğünün verdiği projeye uygun olarak 500 kişilik olarak yaptırılmıştır.

6 — Gökler köyünde bir Sulama Kooperatifi kurulmuş ve DSİ tarafından bu sene Sulama projesi tamamlanacaktır.

7 — Gökler köyünde yine Köy Kalkınma Kooperatifi kurulmuş, faaliyetine devam etmektedir.

8 — Cumhuriyet kurulalı köyde beş sınıflı İlk Okul mevcut olup, iki adet öğretmen lojmanı vardır. 200 civarında her sene talebe okutulur.

9 — Köyde, hayırsever merhum Hasan Koçak tarafından yaptırılmış iki katlı kur'an kursu mevcuttur.

10 — Ayaş Ziraat Muallimliğine bağlı ve 20 senedir faaliyet gösteren Tohumluk ekinleri çalkama Evi mevcut olup bu çalkama ve ilâçlama evinden civar köyler de istifade etmektedir.

11 — Gökler köyünde 4 yıldır elektrik mevcuttur. Herkes evine elektrik aldı.

12 — Gökler köyünde çalışan köylülerimizin işbirliği sayesinde Kanalizasyon işi tamamlanmıştır.

13 — Gökler köyünde, PTT Bölge Başmüdürlüğünce bir postahane yaptırılacaktır. Köyden 35 kişi abone kaydını yaptırmış ve yerini de göstermiştir.

14 — Gökler köyüne 15 kilometre kadar uzaklıktaki bir maden suyunun köye getirilmesi YSE müdürlüğünce karara bağlanmıştır. Köylülerimiz imece usulü ile arkını kazmış borular döşenmiş az bir yeri kaldığı için ilkbahara yapımı bırakılmıştır. Bu su için depo yapılacak ve herkes evine su alabilecektir.

15 — Gökler köyünde 4 adet köy konağı vardır. Ayrıca dört adet çeşme ve aynı miktarda çamaşırhane ve (ILICA) sı mevcuttur.

16 — Gökler köyü mezarlığının etrafı tel örgü ve taş duvarlarla çevrilmiş ise de bir kısım yerleri henüz ikmâl edilmemiştir.

17 — Ayaş Ziraat muallimliği tarafından her sene köydeki ve dağlardaki meyvesiz ağaçları meyve ağacına çevirmek için aşı ustası daimî şekilde vardır.

18 — Gökler köyü hava hattından televizyon sahasına girmiş olması nedeniyle televizyonumuz da vardır.... Arzolunur.

"İdeal Cumhuriyet Köyü" için önerilerim ve yazılarım üzerine resmî şahıslardan da çok ilgi gördüğümü kaydetmek isterim. O tarihlerde İçişleri bakanı sayın Ferit Kuhat, Köy işleri bakanı sayın Prof. Dr. Necmi Sönmez'den olumlu cevaplar aldım. Ayrıca Amasya Valisi sayın Şevket Gür'es Denizli Valisi sayın Münir Güney ve Kuşadası Kaymakamı sayın İsmail Güzeliş mektuplarında bana sevindirici haberler verdiler.

* * *

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN ELLİNCİ YİLINDA YENİ KÖYLERİMİZ

Cumhuriyet Gazetesi
7 Şubat 1974

Cumhuriyet gazetesi 50. yıl Türkiye'si için bir anket-röportaj yapıyordu. Orada "Cumhuriyetimizin Ellinci Yılını nasıl kutlayalım?" sorusuna şu cevabı vermiştim :

"Ellinci yıl köyleri kuralım". Elimde 1937 de yapılmış bir ideal Cumhuriyet Köyü plânı vardı. Bunu yeniden bastırarak yayınlamıştım. Bu köyde 43 tane kamu kuruluşu yer almıştı. Atatürk bu plânın uygulanmasını istiyordu. Ömrü vefa etmedi. Yarınlara kalacak, medenî yaşantıya katkıda bulunacak bu kamu kuruluşlarını, köy koruluklarını, inceledikten sonra bu konuda Cumhuriyet ve Milliyet gazetelerinde makaleler yayımladım.

İstiyordum ki bu kutlama yılını sadece resmî törenler, taklar ve sonradan işe yaramayacak olan şeylere masraf ederek geçirmeyelim. Köyişleri bakanlığımızın bunlar için plânları ve çalışmaları olduğunu biliyordum. Fakat ben yine de ilgili bakanlıklara hem de bütün Valilerimize bu ideal Cumhuriyet köyü planını bir mektupla beraber yolladım (4 Ağustos 1972) ve bazı valilerimizden sevindirici cevaplar aldım.

1973 yılı için Köyişleri bakanlığımızın Toprak ve İskân İşleri genel müdürlüğünün plân çalışmalarında bu yeni yerleşmeler için 15 ilimizin adları yer almıştır : Hatay, Kayseri, Eskişehir, Çankırı, Elâzığ (iki yerde), Tunceli, Yozgat illerindeki yeni köylerimiz 27-30 Ekim tarihleri arasında törenleri yapılarak yerleşmeler olmuştur. Ben bunlardan Eskişehir'in Sekiören köyünün tapu ve anahtar dağıtımı töreninde bulundum. Gecikmiş de olsa bu törendeki izlenimlerimi yazmak istiyorum.

Manisa, İzmir, Konya'daki yeni yerleşmeler ise, 22-23 Aralık 1973'te yapılmıştır ve sayın valilerin bu törenler için davetlerine gidemediğim için üzgünüm. Çünkü o tarihlerde Unesco Millî Komisyonu Kültür haftası için Malatya ve Adıyaman'da bulunuyordum. Bu yıl yerleşmeye açılacak daha dört köyümüz var listede. Balıkesir, Diyarbakır, Amasya ve Tokat. Şimdiye kadar yerleşmeye açılanlar için broşürlerde her birinin plânları ve açıklamaları yer alıyor. Bunların kamu oyumuzca bilinmesi ve öbür yerler için örnek alınması ne kadar yerinde olacaktır. Bu seferki seyahatimizde de Malatya -

Adıyaman arasında böyle yeni yapılmakta olan köyler gördük. Medenî kuruluşlariyle köylerimizin var oluşu geleceğin Türkiye'sinin temel varlıkları olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur elbette.

Şimdi Eskişehir'in Sekiören köyündeki törenden izlenimlerimi anlatmak istiyorum.

Köy gelişme merkezlerinin kurulması, yerleşmenin düzenlenmesi kanununun uygulanması amacıyla yapılan çalışmalar, verilen bilgiye göre eski Sekiören ile yeni kurulmakta olanın arasındaki ayrıntıları şöyle sıralamak mümkün : Bu köyün eski yeri orman yöresinde ve dalgalı bir arazi üzerindedir, bu bakımdan yeni ailelerin yerleşebilmesi için elverişli ev yerleri bulunmamaktadır. Bu köyün alt yapı kuruluşları, yenileşme ve gelişme, ulaşım yönlerinden de müsait bir durumda değildi. Köy ekonomisi tarım ve hayvancılık kollarına dayanmaktadır. Tarlaları ise eski köye epey uzakta bulunmaktadır. 670 nüfuslu olan bu köy halkı, 106 ev ve 150 aileden kurulmuştur. İşte yer ve gelişme bakımından elverişsiz olan bu köyümüz, henüz ağaçlandırılmamış olmakla beraber, Eskişehir ovasına hâkim, hafif meyilli geniş bir araziye planlaştırılarak, evleri ve kamu kuruluşları yapılmaktadır. Köye lüzumlu olan alt yapı hizmetleri için yol, su, elektrik tesisleri hükümet tarafından yaptırılmıştır. Medenî bir görüntü içinde ferah, geniş manzaralı, 50. yıl armağanı köyümüz Sekiören, Türkiyemizde öbürlerine de örnek olacaktır. Evler sağlam, kullanışlı, barınma ve sağlık bakımından her ailenin medenî bir düzeyde yaşamasına elverişli bir durumdadır.

Köy'ün geniş meydanındayız. Bayrak direğe çekildi ve köy ilk okulunun çocukları iki hanîm öğretmenin idaresinde, İstiklâl Marşını söylediler. Köy erkekleri yaşlı, genç toplu bir halde, fakat kadınlar daha uzakta bir evin yanında toplanmışlar. Eskişehir Valisi sayın Mehmet Saracoğlu'nun güzel sözleri, Sekiören'lileri yeni yuvalarına kavuşturacaktı. Fakat tapular ve anahtarlar verilmeye başlanacağı zaman Vali bir dilekte bulundu : "Ben bu tapuları evlerin hanımlarına vermek istiyorum" diyordu. Başta muhtarın eşi olmak üzere biraz uzakta olan köy kadınları kalabalığa karıştılar. Ne güzel Türk tipleri vardı içlerinde, sevimli cana yakındılar, hemen ahbap olmuştuk. Tapular adlarının alfabe sırasına göre dağıtıldı. Kadın, erkek ellerine aldıkları zaman, hepsinde mutlu görünüşler vardı. Yalnız içlerinde eski yerlerini terketmek istemeyen bir ihtiyara Vali tapusunu verirken, bunu hatırlattığı zaman, çoğunluğun sevincine o da katılmıştı.

Ben muhtara Atatürk zamanında yapılmış "İdeal Cumhuriyet Köyü Planı"nı verdiğimde içten gelen bir dilekte bulundum. Buradaki ağaçlan dırma yerlerini yapacaksınız değil mi? dediğim zaman, mert bir söz verişle karşılaştım.

Köy esasen hükümet yardımı, köylünün katkısı ile meydana gelmişti. Bunun rakamları dağıtılan broşürlerde de belirtilmişti. Gençler arasında Ankara'da öğrenimlerine devam edenler de vardı. Onlarla konuştuğum zaman,

geleceğin Sekiören'inde aydınlık ufuklar görüyordum. Esasen bütün köylüler sevinç içinde idiler. Türk âdetimizin ikramlarına teşekkür ederken, yeniden davetlerini tekrarlıyorlardı.

Sekiören'li vatandaşlarımızla beraber, öbür yeni köylerimiz yurdumuz'a kutlu olsun dilerim. Bu vesile ile yeniden bir dileğimi tekrar etmek istiyorum : İdeal plânda olan sosyal, kültürel kuruluşların, binaların (örneğin okul, konuk odası, okuma odası, çocuk bahçesi, hamam, yunak yeri, spor alanı, koruluk, halk eğitim merkezi v.b.) örnek olmak üzere bankalarımız, malî durumları müsait olan başka şirket ve kişilerin her köyümüze birer hatıra olmak üzere yaptırmalarını candan bir istekle öneririm.

Cumhuriyetimizin Ellinci Yılında Yeni Köylerimiz.

Ellinci yıl köylerimizi, elimde bulunan broşürlere göre toplu bir halde vermek istiyorum.

"Köy İşleri Bakanlığı Toprak ve İskân İşleri Genel müdürlüğünün 1306 sayılı kanunun ek 2. maddesi gereğince yürüttüğü köysel alanda iç iskânın (fiziksel yerleşimin) düzenlenmesi ve köy gelişim merkezlerinin kurulması" konulu çalışmalar kapsamında gerçekleştirdiği, köylerimiz :

1 — Amasya - Taşova Türkmendamı * :

Eski Durumu ile Türkmendamı Köyü

Eski Türkmendamı köyü Yeşilırmak kenarında bir vadi içerisinde kurulmuştur. Köy, okul, yol, su ve elektrik gibi alt yapı olanaklarından yoksundur.

Köyün konutları da elverişsiz, barınmaya uygun olmayan niteliktedir.

Köyün bu durumu ile gelişmesi olanağı yoktur. Köy, tarım ürünlerinden buğday ve arpa üretmekte, kısmen de geçimini hayvancılıkla sağlamaktadır.

Yeni Durumu İle Türkmendamı Köyü

Köyün nakledildiği yeni yerleşim yeri, Amasya - Taşova şosesi kenarındadır. YSE tarafından suyu getirilmiştir.

Yeni yerleşim sahası, köy kurulmasına elverişli olduğu gibi köyün gelecekteki gelişmesine de cevap verebilecek durumdadır.

Köyün, burada kurulması ile Türkmendamı köylüleri arzulanan ekonomi, kültür, sağlık ve sosyal olanaklara kavuşmuş bulunmaktadır.

* Bu Köy'ü Festival için vali sayın Aydemir Ceylan'ın konferans vermek için daveti üzerine Haziran 1978 de Amasya'ya gittiğim zaman gördüm.

Sayısal Açıklamalar :

Nüfus : 279
Aile adedi : 60
Hane adedi : 57

60 Adet konut ve işletme binası ile bir adet sosyal tesis inşa edilmiştir.

Yapılan Çalışmalar :

1. Yasal Çalışmalar :

Yasal çalışmaların dayanağı, 2510 sayılı kanuna ek 1306 sayılı kanunun ek 2. maddesinde belirtilen :

"Köysel alanda iç iskân düzenlenmesi ve köy gelişme merkezlerinin kurulması için :

A) Yerleşim yerinin elverişsizliği sebebiyle, kalkındırılmasına imkân olmayan veya yol, içmesuyu, elektrik gibi alt yapı hizmetlerinin pahalıya mal olacağı tesbit edilen köylerin, daha elverişli bir yerleşim yerine veya mahalle, kom, mezraa ve benzeri dağınık yerleşim ünitelerinin mevcut yerleşim ünitelerinden birinde veya yeni bir yerleşim yerinde toplanması hususu, köy nüfusunun çoğunluğu tarafından istenildiği takdirde, 8. Madde gereğince Köy İşleri Bakanlığı emrine geçen arazide imar plânında öngörülen miktarda arsa tefrik edilir ve özel fondan yeni yerleşim yerinin köy imar plânı yapılır veya yaptırılır. Köy odası, çamaşırhane ve hamam gibi sosyal tesisler yapılır ve ayrıca konut, tarımsal yapılar ve tesisler için her aileye yönetmeliğinde belirtilen miktarda kredi açılır ve bu kanun hükümlerine göre borçlandırılır."

Yasal çalışmalar bu kanun emri gereğince yürütülmüştür.

2. Teknik Çalışmalar :

Köyün ön etüd, kesin etüd işlemleri yönünden yeni yerleşim yeri incelenmiş, tarımsal ekonomik ve sosyal yönden saptanmış, mülkiyet durumu incelenerek sonuca bağlanmış, jeolojik, inşaat, yapı malzemesi durumu araştırılarak değerlendirme işlemleri tamamlanmıştır.

Yeni yerleşim yerinin harita alımı yapılmış, imar plânı düzenlenmiş, aile ve yaşayış düzeni ve koşulları göz önüne alınarak sağlıklı, ucuz, kullanışlı ve ekonomik yönlerden en iyi çözüm getiren tarımsal yapı ve işletme tesisleri tip projeleri hazırlanmıştır.

Uygulamalar

1973 yılı uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan 60 aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı gösterilmiştir.

Sonuç

Devlet yardımı - Halk katkısı, devletin önderliği, köylümüzün istekli ve düzenli çalışması ile Cumhuriyet'in 50. Yılı gibi mutlu bir günde Türkmendamı köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Türkmendamı köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız bir çok köyünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

2 — Balıkesir - Ayvalık Bektaşdere :

Eski Durumu İle Bektaşdere Köyü

Bektaşdere köyü kayalıklar arasında ve elverişsiz bir yerde kurulmuştur.

Bu bakımdan köyün gelişmesi olanağı bulunmamaktadır. Bu olanaksızlık yüzünden köy okulu yeni yerleşim sahasında inşa edilmiştir. Köyün yol durumu da elverişsiz bir niteliktedir.

Köy halkı tahıl ve hayvancılık üretimi ile geçinmektedir.

Yeni Durumu İle Bektaşdere Köyü

Nakli yapılan Bektaşdere köyü yeni yerleşim yerinde kurulmuş olmakla, bu elverişsizlik durumundan kurtulmaktadır.

Köy çocukları, yeni yerleşim yerinde yapılan okuldan büyük ölçüde ve kolaylıkla yararlanabilme olanaklarına kavuşacaklardır.

Köy'ün eski yerinde mümkün olmayan sosyal gelişmesi burada sağlanmış olmaktadır.

Ulaşım, su ve elektrik gibi alt yapı hizmetlerinden faydalanma olanakları daha iyi bir şekilde sağlanmakta ve böylelikle köyün her yönden kalkınması için gerekli koşullar meydana gelmiş olmaktadır.

Sayısal Açıklamalar :

Nüfus : 360
Aile adedi : 66
Hane adedi : 55

66 adet konut ve işletme binası ile bir adet sosyal tesis inşa edilmiştir.

Uygulama

1973 yılı uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan 66 aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı tespit edilmiştir.

S o n u ç

- Devlet yardımı - Halk katkısı, devletin önderliği köylümüzün istekli ve düzenli çalışması ile Cumhuriyet'in 50. Yılı gibi mutlu bir günde Bektaşdere köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Bektaşdere köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız bir çok köyünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

3 — Çankırı - Merkez, Süleymanlı :

Eski Durumu İle Süleymanlı Köyü

Eski Süleymanlı köyü gelişme olanağı bulunmayan tepeler üzerine ve dağınık bir durumda kurulmuştur. Köyün yolu, suyu ve okulu yoktur.

Tarım arazilerinden ve sulama suyu olarak yararlanılması mümkün bulunan Acı Çay'dan uzakta bulunmaktadır.

Konutlar sağlık koşullarından yoksun ve basit yapı malzemeleriyle inşa edilmiştir.

Köyün geçim kaynağı birinci derecede tarım ürünlerine ve kısmen de hayvancılığa dayanmaktadır.

Yeni Durumu ile Süleymanlı Köyü

Yeni yerleşim yeri, Ankara - Çankırı karayolunun Acı Çayı kestiği yerde ve Bakıncak mevkiindedir.

Bu yerin köy kurulmasına her yönden elverişli bir durumda olduğu saptanmıştır.

Yeni köyün burada kurulması ile köy halkı yol, su ve okul gibi alt yapı hizmetlerinden faydalanma olanaklarına kavuşmuştur.

Yeni inşa edilen konutlar düzenli, sağlam ve sağlık olanaklarını taşıdığından köylünün yaşayışı da olumlu bir duruma girmiş bulunmaktadır.

Yeni köyün kenarından geçen Acı Çay'dan faydalanmak suretiyle, sebzecilik ve meyvecilik üretiminin arttırılması sağlanacak ve böylelikle köyün tarımsal, ekonomik ve sosyal yönden gelişmesi istenilen duruma gelmiş olacaktır.

Sayısal Açıklamalar :

Nüfus : 220
Aile adedi : 50
Hane adedi : 40

34 konut ve işletme binası ile 1 sosyal tesis inşa edilmiştir.

Uygulama

1973 yılı uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan 34 aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen Köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı da gösterilmiştir.

Sonuç

Devlet yardımı - Halk katkısı, devletin önderliği, köylümüzün istekli ve düzenli çalışması ile Cumhuriyet'in 50. Yılı gibi mutlu bir günde Süleymanlı köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Süleymanlı köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız birçok köyünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

4 — Diyarbakır - Merkez, Yolboyu

1965 yılında yapımına başlanan Keban Barajı nedeniyle teşekkül edecek göl rezervuarı, 92 yerleşim yerini tamamen, 121 yerleşim yerini de kısmen su altında bıraktığından, bu alanda yaşayan 30414 nüfusun, istihdam ve iskânı gibi önemli sorunları ortaya çıkmıştır.

Yapılan Çalışmalar :

Bu iskân sorununa çözüm getirmek amacıyla;

1. Göl alanında kalan ailelerden, Devlet eliyle iskânını talep edenler tesbit edilmiştir.

2. Bunlardan 93 ailenin Diyarbakır - Merkez - Yolboyu köyünde iskânı için 21276 dönümlük tarım arazisi satın alınmıştır.

3. İskân edilecek ailelerin, yeter gelirli tarımsal aile işletmeleri haline getirilmesi için, gerekli etüd ve plânlama çalışmaları yapılmıştır.

4. Köylünün, bundan sonraki hayatını geçireceği konut ve tarımsal işletme yapıları; iklim, topografya, yapı malzemesi, tarımsal aile tipi ve yaşayış düzeni faktörlerine göre düzenlenmiş ve projelendirilmiştir.

Uygulama

Tarımsal arazi parselasyonu, konut - tarımsal işletme ve diğer alt yapıların inşası hazırlanan plân ve projelerine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve Yolboyu köyü yerleşime hazır duruma getirilmiştir.

Uygulama Kaynağı

Projenin uygulanması için gerekli bütün yatırımlar, Keban Barajı iskân fonundaki ödeneklerden karşılanmıştır.

Sağlanacak İmkânlar

İskân edilen her aileye;
Sağlık şartlarına uygun konut ve tarımsal işletme tesisleri,
Kuruda 104,5 ve suluda 5.5 dönüm tarım arazisi,
4 adet büyük baş irgat hayvanı,
Yeterli yıllık işletme kredisi,
Verilecek ve kooperatifleşmeleri gerçekleştirilerek, işletme için gerekli makina ve ekipmanları sağlanacaktır.

S o n u ç

Keban göl sahasını terk ederek, Diyarbakır - Merkez - yolboyu köyüne iskân edilen 93 aile önceki yaşamlarının güçlüklerini böylece yenmiş ve arzulanan mutlu bir yaşama düzeyine ulaşmışlardır.

Devletin her yerde vatandaşla beraber olmasının en güzel örneği olan bu yerleşimin Yolboyu köyüne mutluluk getirmesini ve yurdumuzda iskân sorunu ile karşı karşıya bulunan pek çok köy ve köylünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

5 — Elazığ - Merkez, Gölköy :

1965 yılında yapımına başlanan Keban Barajı nedeniyle teşekkül edecek Göl rezervuarı, 92 yerleşim yerini tamamen, 121 yerleşim yerini de kısmen su altında bıraktığından, bu alanda yaşayan 30414 nüfusun, istihdam ve iskânı gibi önemli sorunları ortaya çıkmıştır.

Yapılan Çalışmalar :

Bu iskân sorununa çözüm getirmek amacıyla :

1. Göl alanında kalan ailelerden, Devlet eliyle tarımsal iskânını talep edenler tesbit edilmiştir.

2. Bunlardan 40 ailenin Elazığ - Merkez - Gölköy köyünde iskânı için 1448 dönümlük tarım arazisi satın alınmıştır.

3. İskân edilecek ailelerin, yeter gelirli tarımsal aile işletmeleri haline getirilmesi için, gerekli etüd ve plânlama çalışmaları yapılmıştır.

4. Köylünün bundan sonraki hayatını geçireceği konut ve tarımsal işletme yapıları; iklim, topografya, yapı malzemesi, tarımsal aile tipi ve yaşayış düzeni faktörlerine göre düzenlenmiş ve projelendirilmiştir.

Uygulama

Tarımsal arazi parselasyonu, konut - tarımsal işletme ve diğer alt yapıların inşası, hazırlanan plân ve projelerine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve Gölköy köyü yerleşime hazır duruma getirilmiştir.

Uygulama Kaynağı

Projenin uygulanması için gerekli bütün yatırımlar, Keban Barajı, İskân fonundaki ödeneklerden karşılanmıştır.

Sağlanacak İmkânlar

İskân edilen her aileye :

Sağlık şartlarına uygun konut ve tarımsal işletme tesisleri kuruda 13.5 ve suluda 18 dönüm tarım arazisi,

3 adet büyük baş irgat hayvanı ile 5 arı kovanı,

Yeterli yıllık işletme kredisi,

Verilecek ve kooperatifleşmeleri gerçekleştirilerek, işletme için gerekli makina ve ekipmanları sağlanacaktır.

Sonuç

Keban göl sahasını terk ederek, Elazığ - Merkez - Gölköy köyüne iskân edilen 93 aile daha önceki yaşamlarının güçlüklerini böylece yenmiş ve arzulanan mutlu bir yaşama düzeyine ulaşmışlardır.

Devletin her yerde vatandaşla beraber olmasının en güzel örneği olan bu yerleşimin Gölköy'e mutluluk getirmesini ve yurdumuzda iskân sorunu ile karşı karşıya bulunan pek çok köy ve köylünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

6 — Elazığ - Merkez, Sürsürü :

Tunceli ile merkez ve ilçelerinden 1936-1938 yılları arasında, Bakanlar Kurulu kararı ile batı illerimize nakledilen ve 1947 yılında yürürlüğe giren 5098 sayılı kanundan yararlanarak, tekrar eski yerlerine dönen, ayrıca oturdukları yerler yasak ve boşaltılmış bölge ilân edilen ve bilâhare 5826 sayılı kanunla yasak saha durumundan çıkarılan bu bölge halkından, 1782 hak sahibi ailenin 5826 ve 6093 sayılı kanunlar gereğince iskânlarına karar verilmiştir.

Yapılan Çalışmalar

Bu iskân sorununa çözüm getirmek amacıyla;

1. İskân hakkına sahip 128 ailenin, şehirsel iskânlarına karar verilmiştir.
2. Elazığ - Merkez - Sürsürü mahallesinde 361.200 m^2 hazineye ait arsa tahsis edilmiştir.

3. Ailelerin, bundan sonraki ulaşımlarını sürdürecekleri konutlar; iklim, topoğrafya, yapı malzemesi, aile tipi ve yaşama düzeni faktörlerine göre düzenlenmiş ve projelendirilmiştir.

Uygulama

Konut ve gerekli alt yapı tesisleri, hazırlanan plân ve projelerine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve hak sahiplerine tahsis edilecek duruma getirilmiştir.

Uygulama Kaynağı

Bu proje ile ilgili ödenek, Devlet Plânlama Teşkilâtına sunulan ve kabul edilen yatırımlardan karşılanmıştır.

Sonuç

Bulundukları yerde, gayrimüsait koşullarda yaşayan, geçim olanakları yetersiz 128 aile bu uygulama sonucu yaşamlarının güçlüklerini böylece yenmiş ve arzulanan mutlu bir yaşama düzeyine ulaşmışlardır.

Devletin her yerde vatandaşla beraber olmasının en güzel örneği olan bu iskânın, Sürsürü mahallesine yerleşenlere mutluluk getirmesini ve yurdumuzda iskân sorunu ile karşı karşıya bulunan pek çok köy ve köylünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

7 — Eskişehir - Merkez Sekiören :

Eski Durumu ile Sekiören Köyü

Eski Sekiören köyü orman civarında ve dalgalı bir arazi üzerinde kurulmuştur.

Köyün nüfus artışına paralel olarak, yeni meydana gelen ailelere ev yeri sağlanması olanağı bulunmamaktadır.

Köyün gelişme, yenileşme ve ulaşım yönlerinden aşama yapması ancak köyün nakli ile mümkün olabilir.

Sekiören köyü halkı, tarım üretimi yaparak geçinmektedir. Üretim tahıl yetiştiriciliğine ve kısmen hayvancılığa dayanmaktadır.

Yeni Durumu ile Sekiören Köyü

Yeni Sekiören köyü tarım arazisine ve ana alt yapı olanaklarına yakın ve düz bir yerde kurulmuştur.

Böylece köyün alt yapı, sosyal ve ekonomik yönlerden gelişmesi sağlanmış ve modern bir düzene kavuşturulmuştur.

İnşa edilen konutlar sağlam, kullanışlı, barınma ve sağlık gereksinmelerini karşılayacak niteliktedir.

Bu bakımdan köyün her yönden ileriye dönük çabalarının etkin bir biçimde oluşturulması sağlanmıştır.

Sayısal Açıklamalar:

Nüfusu : 670
Hane adedi : 106
Aile adedi : 150

106 adet konut ve tarımsal işletme binası ile bir sosyal tesis inşa edilmiştir.

Uygulama

1973 yılı uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan (106) aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı tespit edilmiştir.

Devlet yardımı - Halk katkısı, Devletin önderliği, köylümüzün istekli ve düzenli çalışmasıyla Cumhuriyetin 50. Yılı gibi mutlu bir günde yeni Sekiören köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Sekiören köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız !bir çok köyünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

8 — Hatay - Kırıkhan, Acemli :

Belli bir yerleşim yerleri olmayıp, yurdun çeşitli bölgelerinde, iklim ve vejetasyon durumuna göre devamlı yer değiştiren göçebe ve gezginci aile gruplarının, 1934 yılında yürürlüğe giren 2510 sayılı kanuna göre iskânları mümkün olmaktadır.

Yapılan Çalışmalar

1. İskân kanununun kapsamına giren hak sahibi 160 ailenin, şehirsel iskânına karar verilmiştir.

2. Hatay - Kırıkhan - Acemli mahallesi bitişiğinde, hak sahibi ailelerce satın alınan 82 dönüm arsa, yerleşim yeri olarak tahsis edilmiştir.

3. Ailelerin bundan sonraki yaşamlarını sürdürecekleri konutlar; iklim, topografya, yapı malzemesi, aile tipi ve yaşama düzeni faktörlerine göre düzenlenmiş ve projelendirilmiştir.

Uygulama

Konut ve gerekli alt yapı tesisleri, hazırlanan plân ve projelerine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve hak sahiplerine tahsis edilecek duruma getirilmiştir.

Uygulama kaynağı

Bu proje ile ilgili ödenek, Devlet Plânlama teşkilâtına sunulan ve kabul edilen yatırımlardan karşılanmıştır.

Sonuç

1. Gayrimüsait şartlar altında göçebe hayatı yaşayan bu aileler, sağlık koşullarına uygun modern konutlara sahip kılınmış ve belli bir yerde yerleşmeleri sağlanmıştır.

2. İş olanaklarına sahip olmuş bazı aileler yanında zamanla diğerleri de çeşitli iş kollarında istihdam olanağı bulacaktır.

3. Bu imkânla, kendilerine sosyal ve kamu tesislerinden yararlanma olanağı sağlanmıştır.

Devletin her yerde vatandaşla beraber olmasının en güzel örneği olan bu uygulamanın, Acemli mahallesine yerleşenlere mutluluk getirmesini ve yurdumuzda iskân sorunu ile karşı karşıya bulunan pek çok göçebe ailenin de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

9 — İzmir - Dikili, Demirtaş :

Eski durumu ile Demirtaş Köyü

Demirtaş köyünün Tilkitepe ve Kıryayla mahalleleri, dağlık ve arızalı bir yerde kurulmuştur.

Yol, su, elektrik ve okul gibi alt yapı olanaklarından yoksundur. Mahallelerde, konut inşaatı için elverişli saha yoktur.

Geçimlerini sağlayacak arazileri de çok azdır. Bu nedenle; iki mahallenin yeniden kurulması zorunluluğu doğmuştur.

Yeni durumu ile Demirtaş Köyü

Demirtaş köyünün, Tilkitepe ve Kıryayla mahalleleri halkı, yaşama koşullarının zorluğu karşısında, Dikili ilçesi ile Çandarlı bucağı arasında ve Devlet karayolu bitişiğinde tarıma elverişli, geçimlerini sağlayacak arazi satın alarak, köylerinin burada kurulmasını istemişlerdir.

Yeni Demirtaş köyü, söz konusu karayolunun kenarında plânlı ve düzenli bir şekilde kurulmuştur.

Köy halkı bu suretle yol, su, okul gibi olanaklara kavuşmuş ve geçimini satın alınan tarım arazilerinde sağlamaya başlamıştır.

Köy halkının zor koşullardan kurtulması ile tarımsal, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınması olumlu bir yöne çevrilmiş bulunmaktadır.

Sayısal Açıklamalar :

Nüfus : 210
Aile adedi : 34
Hane adedi : 34
28 konut ve işletme binası inşa edilmiştir.

Uygulama

1973 yılı harcama plânı ile uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan 28 aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı tespit edilmiştir.

Sonuç

Devlet yardımı - Halk katkısı, Devletin önderliği, köylümüzün istekli ve düzenli çalışması ile CUMHURİYETİN 50. Yılı gibi mutlu bir günde Demirtaş köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Bunun Demirtaş köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız bir çok köyünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz *.

10 — Kayseri - Merkez, Sümer :

Tunceli ile merkez ve ilçelerinden 1936 - 1938 yılları arasında, Bakanlar Kurulu kararı ile batı illerimize nakledilen ve 1947 yılında yürürlüğe giren 5098 sayılı kanundan yararlanarak, tekrar eski yerlerine dönen, ayrıca oturdukları yerler yaşak ve boşaltılmış bölge ilân edilen ve bilâhare 5826 sayılı kanunla yasak saha durumundan çıkarılan bu bölge halkından, 1782 hak sahibi ailenin 5826 ve 6093 sayılı kanunlar gereğince iskânlarına karar verilmiştir.

Yapılan Çalışmalar

Bu iskân sorununa çözüm getirmek amacıyla :

1. İskân hakkına sahip 64 ailenin, şehirsel iskânlarına karar verilmiştir.
2. Kayseri - Merkez - Sümer mahallesinde 30.000 m² hazineye ait arsa tahsis edilmiştir.
3. Ailelerin, bundan sonraki yaşamlarını sürdürecekleri konutlar; iklim, topoğrafya, yapı malzemesi, aile tipi ve yaşama düzeni faktörlerine göre düzenlenmiş ve projelendirilmiştir.

* Bu köy'ün 23 Aralık 1973 tarihinde açılış törenine İzmir vali vekili sayın Raşit Bilgegürün'den davetiye aldım, fakat derslerim olduğu için katılamadım.

Uygulama

Konut ve gerekli alt yapı tesisleri, hazırlanan plân ve projelerine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve hak sahiplerine tahsis edilecek duruma getirilmiştir.

Uygulama Kaynağı

Bu proje ile ilgili ödenek, Devlet Plânlama teşkilâtına sunulan ve kabul edilen yatırımlardan karşılanmıştır.

Sonuç

Bulundukları yerde, gayrimüsait koşullarda yaşayan, geçim olanakları yetersiz 64 aile bu uygulama sonucu yaşamlarının güçlüklerini böylece yenmiş ve arzulanan mutlu bir yaşam düzeyine ulaşmışlardır.

Devletin her yerde vatandaşla beraber olmasının en güzel örneği olan bu iskânın, Sümer mahallesine yerleşenlere mutluluk getirmesini ve yurdumuzda iskân sorunu ile karşı karşıya bulunan pek çok köy ve köylünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

11 — Konya - Karapınar Kesmez :

Eski durumu ile Kesmez Köyü :

Eski Kesmez köyü engebeli ve taşlık bir yerde kurulmuştur.

Dağ yolu niteliğindeki bir yolla ulaşım sağlanmaktadır.

Köyün içme ve kullanılma suyu da yok denecek kadar azdır.

Köy toplu bir durumdadır. Ancak konutlar, en ilkel bir durumda inşa edilmiştir. Sağlığa elverişli değildir.

Köyün geçimini sağladığı kültür arazileri de kurulu köyden uzaktır.

Köyün bu durumu ile gelişmesine hiç bir olanak bulunmamaktadır.

Yeni durumu ile Kesmez Köyü

Yeni Kesmez köyü Konya ve Ereğli asfaltının kenarındaki düz bir yerde kurulmuştur.

Bu yeni yerleşim yerinde DSİ tarafından büyük harcamalar yapılarak artezyen kuyusu açılmış ve motopomp takılmıştır.

Köyün yol, su, elektrik gibi alt yapı hizmetleri çözümlenmiştir.

Kurulan konutlar köy yaşamı ile ilgili ve teknik koşulları da içeren nitelikte, düzenli ve modern anlamda inşa edilmiştir.

Köylünün sağlıklı, rahat ve ileriye dönük yaşamını sürdürmesini sağlayacak ana düşünce, imar plânının düzenlenmesinde ve uygulamada esas alınmıştır.

Köyün burada kurulması ile tarım arazilerinde sulama yolu ile üretim yapılması, köylünün yaşam düzeyinin artırılması ve yeni koşullara uyumluluğu da sağlanmış olacaktır.

Sayısal Açıklamalar :

Nüfusu : 550

Hane adedi : 110

Aile adedi : 120

97 adet konut, tarımsal ve işletme binası ile bir adet sosyal tesis inşa edilmiştir.

Uygulama

1973 yılı uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan 97 aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı da tespit edilmiştir.

Sonuç

Devlet yardımı - Halk katkısı, devlet önderliği, köylümüzün istekli ve düzenli çalışmasıyla Cumhuriyetin 50. Yılı gibi mutlu bir günde yeni Kesmez köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Bu uygulamanın Kesmez köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız bir çok köyünün de mutluluğa erişmesini dileriz.

12 — Manisa - Merkez, Yağcılar :

Eski durumu ile Yağcılar Köyü :

Yağcılar köyü orman kenarında kurulmuş bir dağ köyüdür.

Köy evleri de dağınık bir durumdadır. Köy, yol ve su olanaksızlıkları yüzünden zorluk içerisindedir.

Köyün dağlık bir yerde kurulmuş bulunmasından köye yakın 2 km.lik yolda motorlu vasıta işlememektedir.

Köyün içme ve kullanma suyu dere içerisindeki iki çeşmeden sağlanmaktadır. Su yetersizdir. Çeşmeler yazın kurumaktadır.

Köy tarım arazilerine uzak bir mesafededir.

Köyün geçim dayanağı tarla ziraatine dayanmakta, pamuk, tütün ve çekirdeksiz üzüm üretilmektedir.

Yeni durumu ile Yağcılar Köyü:

Köyün kurulduğu yeni yerleşim sahası tarım arazilerine bitişiktir. Köylü bu suretle zaman ve iş gücünden yararlanacaktır.

Yeni kurulan köy yola yakın ve suyu bol olan bir yerde kurulmuştur. Bu yönden de köylünün eskiden içinde bulunduğu zorluklar ortadan kalkmış olmaktadır.

Köy, modern bir kuruluş ve görüntüye kavuşmuştur.

Konut ve tarımsal işletme binaları her türlü gereksinmeyi karşılayacak nitelikte inşa edilmiştir.

Köylünün yaşayışı tarımsal, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesi olumlu bir yönden gelişecektir.

Sayısal Açıklamalar:

Nüfus : 744
Aile adedi : 152
Hane adedi : 125

İnşa edilen konut ve tarımsal işletme tesisi 192 konut, 102, işletme tesisi bir sosyal tesis.

Yapılan Çalışmalar

Bu köyün kurulması için iki yönlü çalışma yapılmıştır.

1. Yasal çalışmalar.
2. Teknik çalışmalar.

Uygulama

1973 yılı harcama plânı uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan 102 aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projeleri keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen Köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı tespit edilmiştir.

Sonuç

Devlet yardımı - Halk katkısı, devletin önderliği, köylümüzün istekli ve düzenli çalışması ile Cumhuriyetin 50. Yılı gibi mutlu bir günde Yağcılar köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Bunun Yağcılar Köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız bir çok köyünün bu mutluluğa erişmesini dileriz*.

* Bu köy'ün 22 Aralık 1973 tarihinde açılış töreni için Manisa valisi sayın Vefik Kitapçıgil'den davetiye aldım fakat katılamadım.

13 — Tokat - Reşadiye Çakmak :

Eski durumu ile Çakmak Köyü :

Eski Çakmak köyü meyilli bir arazide ve dağınık bir şekilde kurulmuştur.

Köyün arızalı ve orman arazisi içerisinde kurulmuş bulunmasından dolayı gelişme olanağı bulunmamaktadır.

Okulun yeni yerleşim sahasında kurulmuş bulunması, Köy yolunun ulaşıma elverişli olmaması, bu yüzden bir çok zorluklarla karşılaşılması, köyün naklini zorunlu bir hale getirmiştir.

Yeni durumu ile Çakmak Köyü :

Çakmak köyünün yeni yerleşim yeri, Tokat - Reşadiye yolu üzerinde ve köy kurulmasına elverişli bir arazi parçasıdır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle köy okulu burada inşa edilmiştir.

Köyün okul gibi, yol ve diğer alt yapı hizmetlerinin de, bu yeni yerleşim sahasında, kolay ve ucuza mal edileceği saptanmıştır.

Ayrıca; köyün burada kurulmasıyle, düzenli bir yaşayışa kavuşan köylü, ileriye dönük çabaların sonucu elde edilecek gelişmelerden, olumlu bir yönde yararlanacaktır.

Konutlar; düzenli, sağlam ve sağlık olanaklarını taşımakta, köyün görünüşü de arzu edilen bir niteliğe kavuşmuş bulunmaktadır.

Sayısal Açıklama :

Nüfus : 250
Aile adedi : 60
Hane adedi : 46

60 adet konut ve işletme binası ile bir sosyal tesis inşa edilmiştir.

Uygulama

1973 yılı harcama plânı ile uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan (60) aileyi kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı tespit edilmiştir.

Sonuç

Devlet yardımı - Halk katkısı, Devletin önderliği, köylümüzün istekli ve düzenli çalışması ile Cumhuriyetin 50. Yılı gibi mutlu bir günde Çakmak köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Çakmak köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız bir çok köyünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

14 — Tunceli - Pertek Biçmekaya :

1965 yılında yapımına başlanan Keban Barajı nedeniyle teşekkül edecek göl rezervuarı, 92 yerleşim yerini tamamen, 121 yerleşim yerini de kısmen su altında bıraktığından, bu alanda yaşayan 30414 nüfusun, istihdam ve iskânı gibi önemli sorunları ortaya çıkmıştır.

Yapılan Çalışmalar :

Bu iskân sorununa çözüm getirmek amacıyla;

1. Göl alanında kalan ailelerden, Devlet eliyle iskânını talep edenler tesbit edilmiştir.

2. Bunlardan 26 ailenin Tunceli - Pertek - Biçmekaya köyünde iskânı için 6.016 dönümlük tarım arazisi satın alınmıştır.

3. İskân edilecek ailelerin, yeter gelirli tarımsal aile işletmeleri haline getirilmesi için, gerekli etüd ve plânlama çalışmaları yapılmıştır.

4. Köylünün, bundan sonraki hayatını geçireceği konut ve tarımsal işletme yapıları, iklim, topoğrafya, yapı malzemesi, tarımsal aile tipi ve yaşayış düzeni faktörlerine göre düzenlenmiş ve projelendirilmiştir.

Uygulama

Tarımsal arazi parselasyonu, konut - tarımsal işletme ve diğer alt yapıların inşaası, hazırlanan plân ve projelerine uygun olarak gerçekleştirilmiş ve Biçmekaya köyü yerleşime hazır duruma getirilmiştir.

Uygulama Kaynağı

Projenin uygulanması için gerekli bütün yatırımlar, Keban Barajı İskân fonundaki ödeneklerden karşılanmıştır.

Sonuç

Keban göl sahasını terkederek, Tunceli - Pertek - Biçmekaya köyüne iskân edilen 26 aile, daha önceki yaşamlarının güçlüklerini böylece yenmiş ve arzulanan mutlu bir yaşama düzeyine ulaşmışlardır.

Devletin her yerde vatandaşla beraber olmasının en güzel örneği olan bu yerleşimin Biçmekaya köyüne mutluluk getirmesini ve yurdumuzda iskân sorunu ile karşı karşıya bulunan pek çok köy ve köylünün de bu mutluluğa erişmesini dileriz.

15 — Yozgat - Yerköy A. İhsangazili

Eski durumu ile Aşağı İhsangazili Köyü:

Eski Aşağı İhsan Gazili köyü dik tepelerle çevrili dar bir vadide kurulmuştur.

Köyün gelişme olanağı yoktur. Alt yapı hizmetleri yeterli değildir.

Köy, tarım arazilerine uzak bir yerde bulunmakta ve bu durum bir çok sakıncalar yaratmaktadır. Köyün gelir kaynağı, hayvancılık ve bağcılığa dayanmaktadır.

Yeni durumu ile Aşağı İhsangazili Köyü:

Köy, Yozgat asfaltına 4 km. uzaklıkta, Yeni Yer mevkiindeki yerleşim yerinde kurulmuştur.

Köyün, yol, su, elektrik ve okul gibi alt yapı hizmetlerinde yeterince faydalanması sağlanmaktadır.

Tarım arazileri, yeni yerleşim yerine yakın olduğundan, köyün ekonomik gelişmesi de olumlu bir döneme girmiştir. Delice çayından yararlanmak suretiyle sebzecilik yapılması sağlanmıştır.

Köylünün, yeni tip konut ile tarımsal işletme binalarına ve sosyal tesise kavuşması suretiyle daha iyi yaşama ve ilerleme istekleri karşılanmış olmaktadır.

Sayısal Açıklama:

Nüfus : 455
Aile adedi : 64
Hane adedi : 52

52 adet konut ve işletme binası ile iki adet sosyal tesis inşa edilmiştir.

Uygulama

1973 yılı uygulama programındaki bu köyde istekli bulunan 52 aileye kredi açılmıştır.

Bu köy için hazırlanmış tip projelerin keşif özetleri çıkarılmış ve bu suretle yönetmelikte öngörülen köy katkısı miktarı da saptanmıştır.

Keşif bedeli, açılan kredi miktarı ve köylü katkısı ile yatırım toplam miktarı ve sosyal tesis için harcanacak para miktarı tespit edilmiştir.

Sonuç

Devlet yardımı - Halk katkısı, Devletin önderliği köylümüzün istekli ve düzenli çalışması için Cumhuriyetin 50. Yılı gibi mutlu bir günde Aşağı İhsan gazili köyü meydana getirilmiş bulunmaktadır.

Aşağı İhsangazili köyü halkına mutluluk getirmesini ve yurdun olanaksız bir çok köyünün bu mutluluğa erişmesini dileriz.

Sıra No.	İL	İLÇE	KÖY	Açılış Tarihi	AÇIKLAMA
1	Hatay	Kırıkhan	Acemli Mah.	27.X.1973	160 göçebe ailesinin şehirsel iskânı
2	Kayseri	Merkez	Sümer Mah.	27.X.1973	Tunceli'den 52 ailenin şehirsel iskânı
3	Eskişehir	Merkez	Sekiören	28.X.1973	Alt yapı hizmetlerinin pahalı oluşu nedeniyle 106 ailenin nakli
4	Çankırı	Merkez	Süleymanlı	29.X.1973	Alt yapı hizmetlerinin pahalı oluşu nedeniyle 34 ailenin nakli
5	Elazığ	Merkez	Sürsürü Mah.	29.X.1973	Tunceli'den 112 ailenin şehirsel iskânı
6	Elazığ	Merkez	Gölköy	29.X.1973	Keban Barajı nedeniyle 40 ailenin tarımsal iskânı
7	Tunceli	Pertek	Biçmekaya	29.X.1973	Keban Barajı nedeniyle 26 ailenin tarımsal iskânı
8	Yozgat	Yerköy	A. İhsan Gazili	30.X.1973	Yerleşim yer. elverişsizliği nedeniyle 52 ailenin nakli
9	Manisa	Merkez	Yağcılar	22.XII.1973	Yerleşim yer. elverişsizliği nedeniyle 102 ailenin nakli
10	İzmir	Dikili	Demirtaş	23.XII.1973	Yerleşim yer. elverişizliği nedeniyle 42 ailenin nakli
11	Balıkesir	Ayvalık	Bektaşdere	*	Yerleşim yer. elverişsizliği nedeniyle 60 ailenin nakli
12	Diyarbakır	Merkez	Yolboyu	*	Keban Barajı nedeniyle 93 ailenin tarımsal iskânı
13	Konya	Karapınar	Kesmez	23.XII.1973	Yerleşim yer. elverişsizliği nedeniyle 97 ailenin nakli
14	Amasya	Taşova	Türkmendamı	*	Alt yapı hizmetlerinin pahalı oluşu nedeniyle 57 ailenin nakli
15	Tokat	Reşadiye	Çakmak	*	Yerleşim yer. elverişsizliği nedeniyle 60 ailenin nakli

* Tarihi daha sonra bildirilecektir. Cumhuriyetin 50. yıldönümünde 2510 ve 1306 sayılı İskân kanunlarına göre yapılan, İskân ve Köysel alanda fizikî yerleşimin düzenlenmesine ilişkin uygulamaların açılış töreni programı.

Bu bilgileri resmi yayınlardan derledim ve Vilayetlerin alfabetik sırasına göre koydum. Açılış törenleri listede gösterilmiştir.

Ancak görüldüğü gibi bu yeni yerleşim yerlerinde kamu kuruluşlarının neler olduğu belirtilmemiştir. Yalnız bazılarında okul yapıldığı kaydedilir. Alt yapı hizmetlerinin bu yeni yerleşim yerlerinde kolay ve ucuza mal edileceği söylenmiş ise de, nelerin yapıldığı kaydedilmemiştir. Köylünün yeni koşullara göre yaşantısını sürdürebilmesi için oturduğu evden gayri, sosyal, kültürel ekonomik sorunlarında yardımcı olacak kuruluşların, hepsi birden değilse de, hangilerinin yapılabileceğini öğrenmek diğer köyler için de teşvik edici olacaktır.

İdeal Cumhuriyet köyü planında gösterilen bu kuruluşların, ihtiyacı karşılayacak durumda birer birer yapılması gerekir.

Bir de her yerde olduğu gibi nüfusun artış nisbeti hesap edilerek, bu köylerimizin gelişmesini sağlıyacak yeni planlamaların Hükûmetçe öngörülmesi ve halka bu yönden rehberlik etmesi de doğal bir görevdir.

Cumhuriyetimizin 50. yılında kurulan bu yeni onbeş köyümüzün geçen beş yılda nasıl bir gelişme içinde olduklarını kamu oyumuza tanıtılması ve diğer köylere örnek gösterilmesi ne kadar eyi olacaktır.

Ben bu kitabımda broşürlerdeki resim ve planları koyamadım, çünkü o yayınlardan kılişe yapılması mümkün değildi. Fakat işaret ettiğim gibi asıl bu günkü durumlarını diğer köyler için örnek alınacak şekilde tanıtılması çok faydalı ve yerinde olur sanırım.

Bunu gazetecilerimizin incelemeleri ve resimlerinin yayınlanması yanında, Televizyonda daha geniş görüntüler ve köylülerle konuşmakla yapılacak seri program, her halde çok ilgi çekici olacaktır.

Çünkü yurdumuz bu onbeş yeni köyle yetinecek değildir. Her köyümüzün bulunduğu yerde medenî ihtiyaçları karşılayacak kuruluşlara kavuşması ile, bölgelerin iklim şartlarına uygun tarım, meyvecilik ve su ürünlerinde üretimi fazlalaştırmaları yurt ekonomisine büyük fayda sağlar. Aynı zamanda Endüstri planlarımızın yurt çapında doğal yeraltı kaynaklarına göre işletilmesini sağlayan fabrikalarda bu köylülerimizin emeklerinin değerlendirilmesine önem verilmiş olur.

Önerim, özellikle Televizyonda bu konunun seri halinde bir programa alınması ve bu onbeş köyün kamu oyuna tanıtılmasıdır.

Köylerimiz Hakkında Bazı Kitaplar

1 — Dahiliye Vekâleti; Mahallî İdareler Umum Müdürlüğü, *Köylerimiz.* Köy Kanunu tatbik olunan ve olunmayan köy isimlerini alfabe sırasiyle gösterir. İstanbul 1933.

2 — T.C. İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel müdürlüğü, Seri II. Sayı 3. *Köylerimiz* (1 Mart 1968 durumu) Ankara 1968.

3 — Dr. Reşit Galip - *Köy muallimleriyle Sıhhî musahabe* İstanbul 1928 (Eski harflerle).

4 — Balıkesir Valisi Salim - Köy Kitabım - kanunlara göre köylünün ve Köy Heyetinin İşleri. Balıkesir Halkevi Köylüler şubesi neşriyatından. 2/1 Balıkesir 1934.

5 — Türkiye Ekonomisinin başlıca meseleleri - Ankara Türk İktisat Cemiyetinde verilmiş konferansların hülasaları. Ankara 1944.

6 — Yurtoğlu, Lebit. Dr. - Köy İşleri Bakanlığının Kuruluşu. Prensip ve amaçları. Köy İşleri Bakanlığı Yayınları. 1. Ankara 1965.(1)

7 — Ozankaya, Özer, Doç. Dr. - Köyde Toplumsal yapı ve Siyasal Kültür. Ankara Ü. S. B. F. yayınları No : 322. Ankara 1971.

8 — T. C. İçişleri Bakanlığı - İç Düzen yayınları : 10 İç düzen Genel Rapor, Kitap : 7, K Ö Y L E R. Ankara 1972.

9 — Köy İşleri Bakanlığının yayınları serisinde, Envanter etüdlerine göre vilâyetlerin durumu üzerinde seri yayınlarda vardır: No. 44—Elâzığ, 45—Siirt, 46—Malatya. 47—Adıyaman, 48, Urfa, (1966-1967)

Burada verdiğim birinci kitap, resmî bir belge olarak T. Cumhuriyetinin ilk devirlerine ait ilgi çekici bilgi vermektedir. 18 Mart 1340–1924 tarihli 442 numaralı 97 maddelik Köy kanununda köylülere tanınan hak ve görevler genel olarak sıralanmıştır. (Düstur 3. Tertip 5. Cilt s. 696)

Aynı kitap, (810 sahife) 1928 de hazırlanan köylerimizin alfabetik sıraya göre adlarını vermektedir. Nüfusu yüzelliden fazla olan ve Köy kanununun uygulandığı köyleri ise kitabın son sahifesinde bir liste halinde vermiştir.

1) Bu bakanlık, 1964 yılında 4951 sayılı kanunla kurulmuştur.

1933 te Köy Kanunun Uygulandığı Yerler

Vilâyetlerin isimleri		Köy adedi	Vilâyetlerin isimleri		Köy adedi
Afyonkarahisar	Vilâyeti	414	İsparta	Vilâyeti	173
Amasya	"	197	Kars	"	407
Ankara	"	746	Kastamonu	"	745
Antalya	"	274	Kayseri	"	415
Aydın	"	351	Kırklareli	"	99
Balıkesir	"	741	Kırşehir	"	261
Bayazıt	"	73	Kocaeli	"	721
Bilecik	"	266	Konya	"	682
Bolu	"	739	Kütahya	"	587
Burdur	"	127	Malatya	"	524
Bursa	"	686	Manisa	"	600
Çanakkale	"	481	Maraş	"	173
Çankırı	"	499	Mardin	"	89
Çoruh	"	514	Muğla	"	263
Çorum	"	595	Niğde	"	385
Denizli	"	358	Ordu	"	447
Diyarbakır	"	123	Samsun	"	649
Edirne	"	239	Seyhan	"	405
Elâzığ	"	213	Siirt	"	18
Erzincan	"	350	Sinop	"	449
Erzurum	"	597	Sivas	"	903
Eskişehir	"	285	Tekirdağ	"	215
Gaziantep	"	303	Tokat	"	500
Giresun	"	391	Trabzon	"	509
Gümüşane	"	327	Urfa	"	47
İçel	"	494	Van	"	4
İstanbul	"	264	Yozgat	"	191
İzmir	"	456	Zonguldak	"	680

Köylerimize Kitaplık

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Temmuz 1973

Kitap, insanlara her devirde her yerde fikrî hayata ışık saçan görüş ve ufuklarını açan bir araç değil midir? İnsanlar konuşarak birbirlerini anlarlar ve severler. Fakat, karşılıklı olmak elbette her zaman mümkün değildir. Onun için insanlık tarihinin ilk devirlerinden başlayarak düşüncelerini bir

madde üzerine tespit etmeğe gerek görmüşlerdir. Bunlar taş üzerine, kemiklere ve topraktan pişirilen tabletlere ve daha sonraları da çeşitli maddeler üzerinde insan düşünce ve bilgilerini tarihin derinliklerinden bizlere getirir. Tarih boyunca, o kadar çok yazı sistemleri uygulanmıştır ki, bunların kimisi zaman içinde unutulmuş, fakat bıraktıkları eserler üzerinde yeniden okuma ve çözülme yolu bulunmuştur. Böylece insanlık tarihinde zamanımızdan altı bin yıl geride oluşan yazılarla biz, o devrin düşünce ve fikir hayatını bilmek ve öğrenmek durumuna bu sayede erişiyoruz. Türkiyemizde ve çeşitli coğrafî bölgelerde, devirler boyunca Türk milletinin icad edip kullandığı yazı sistemleri vardır, çivi yazısı, orhon ve uygur yazısı gibi. Ancak bugün sesli harfleri ile her deyimi olduğu gibi yazıp okuyabileceğimiz bir yazı sistemimiz var. İşte bu yazı Önasya medeniyet merkezlerinde icad edilen, tecrübe ile gelişen ve nihayet Fenike alfabesinden sadeleşerek Helen ve Lâtinlere geçen bir sistemdir. Çağdaş medeniyetimizde çoğunlukla bu yazı şekli, böyle bir gelişmeden geçerek zamanımızda hemen bir çok dillerde kullanılır olmuştur. Yazımın başında kitaptan söz etmiştim. Kitaplar bugünkü medeniyetin başlıca kaynaklarıdır. Çünkü her konu için ilk önce kitaplardan bilgi alırız. Teknik ve uygulama bu nazarî bilgilere dayanır. Çağdaş bilim yolu kitaplarla açılır. Bunlar herkesin bildiği konular ama, ben şunun için duruyorum bu yazımda : kitaplardan ne kadar çok halkımızın yararlanmasını sağlarsak o kadar yaygın bir eğitim elde ederiz. Köylerimizde çok şükür ki ilkokullarımız var. Fakat bunlar sadece okul ders kitaplarından ibaret oluyor. Çoğunlukla köylerimizde kitaplıklarımız yok. Ben bu amaçla her köyümüze uygulanabilecek bir köy kitaplığı planı yaptırdım. Bu bina iki odalıdır. Biri okuma ve kitap odası, diğeri masal ve sohbet odasıdır. Bu ikincisi küçük bir anfi şeklinde ve tahtalarla yapılmış kilim ve minderlerle döşenecek bir yerdir. Köşedeki kürsüde güzel okuyan birisi, halk şairlerimizin, söz gelimi Yunus Emre v.b. şiirlerini okuyacak, hikâye kitapları, tarım bilgileri, bağ ve bahçe yetiştiriciliğine ait ve daha başka akla gelebilen yararlı bilgiler köylümüzün kültür seviyesini arttıracaktır. Bu faydalı kuruluş için bir kere her bankamızın kendi adına bir köyümüze böyle bir kitaplığı Cumhuriyet'imizin Ellinci Yılı için hediye etmelerini öneriyorum. Kitap herkese olduğu gibi benim meslek hayatımda başlıca kültür dayanağım olmuştur. Bunun yokluğunu, çocukken Anadolu şehir ve kasabalarında, babamın memuriyeti dolayısiyla gezerken çok hissetmişimdir. Fakat şunu da itiraf edeyim ki, babamın ve anneannemin bana en büyük hediyeleri kitap bulup vermeleri olmuştur. Söz gelimi Kurtuluş savaşı esnasında Alanya ve Elmalı'da iken, anneannem bana hep kitap verirdi. Bir tanesi de Reşat Nuri Güntekin'in "Çalıkuşu" romanı idi. (1338–1922) Belki de öğretmenlik mesleğimin ilk ilhamını ondan almışımdır. Babamın ise Elmalı'dan Fenike'ye teftişe gittiğinde oradan Fransızca bir atlas ve bazı kitaplar getirdiğini sevinçle hatırlıyorum. İşte bu biriktirdiğim kitaplarımın Cumhuriyet'imizin ilk yıllarında Bursa Öğretmen okulunda

okurken bütün arkadaşlarımın "Afet'in kütüphanesi" dedikleri küçük bir sandıkta dururdu ve babamın gönderdiği harçlığı ençok kitap almaya verir dim (1).

Şimdi şehirlerimizde ve evlerimizde eski ile kıyas edilemiyecek ölçüde kitaplıklarımız var. Okuyoruz, okutuyoruz. Türkiyemiz elbette bundan elli yıl önceki kitapsız Türkiye değildir. Fakat dileğim her köyümüzde de bir kitaplığımız olsun, oralara yararlı eserler gönderebilelim.. Okuyan, öğrenen Türkiyenin gençliğine, en büyük kuvvetle güvenebiliriz.

Ankara Yenikent Bucağında Halk Eğitim Merkezi

Bu teklif ettiklerimden birini, kendi imkânlarımla Ankara çevresinde bir yere yaptırmayı istedim. Bunun için Ayaş yolu üzerindeki Yenikenti seçtim. İlk Okulun bahçesinde bir yer ayrıldı.

İlk önce bir kütüphane olarak düşündüğüm planın yapımı başladıktan sonra, Halk Eğitim Genel müdür yardımcısı Belkıs Balkaş'ın önerisi üzerine bu binayı Halk Eğitim müdürlüğü hizmetine bağışladım.

Bu küçük binanın değerlendirilmesi ve faydalı bir halde kullanılmasını sağlayan ve emek veren Halk Eğitim genel müdürü ve Yenimahalle Halk Eğitim müdürü Hasan Kartarı ve yardımcısı Kemal Gökçe yakın ilgi göstermişlerdir. Ancak bazı nedenlerden dolayı 1973 te hizmete açmak mümkün olmamışsa da 1975 de kalıpla biçki-dikiş ve makina nakışları kurslarının öğretmen Nuriye Acar'ın (Karahan) atanmasiyle başlamıştır. Bu yıl (1978) yeni bir öğretmen daha atanmıştır, Şükran Yıldız. Burada kırk kadar öğrenci kurs görmektedir.

2 Temmuz 1976 günü Yenimahalle Kaymakamı sayın Nureddin Önder'in daveti üzerine Ankara Valisi, kumandanlar, halk eğitim müdürlüğü mensuplarının ve Yenikentlilerin katılmasıyla resmî açılış töreni yapılmıştır. Aynı zamanda sekiz aylık bir çalışma sonucunda başarılan pek çok işler ilk okulun geniş salonlarında sergilenmiştir.

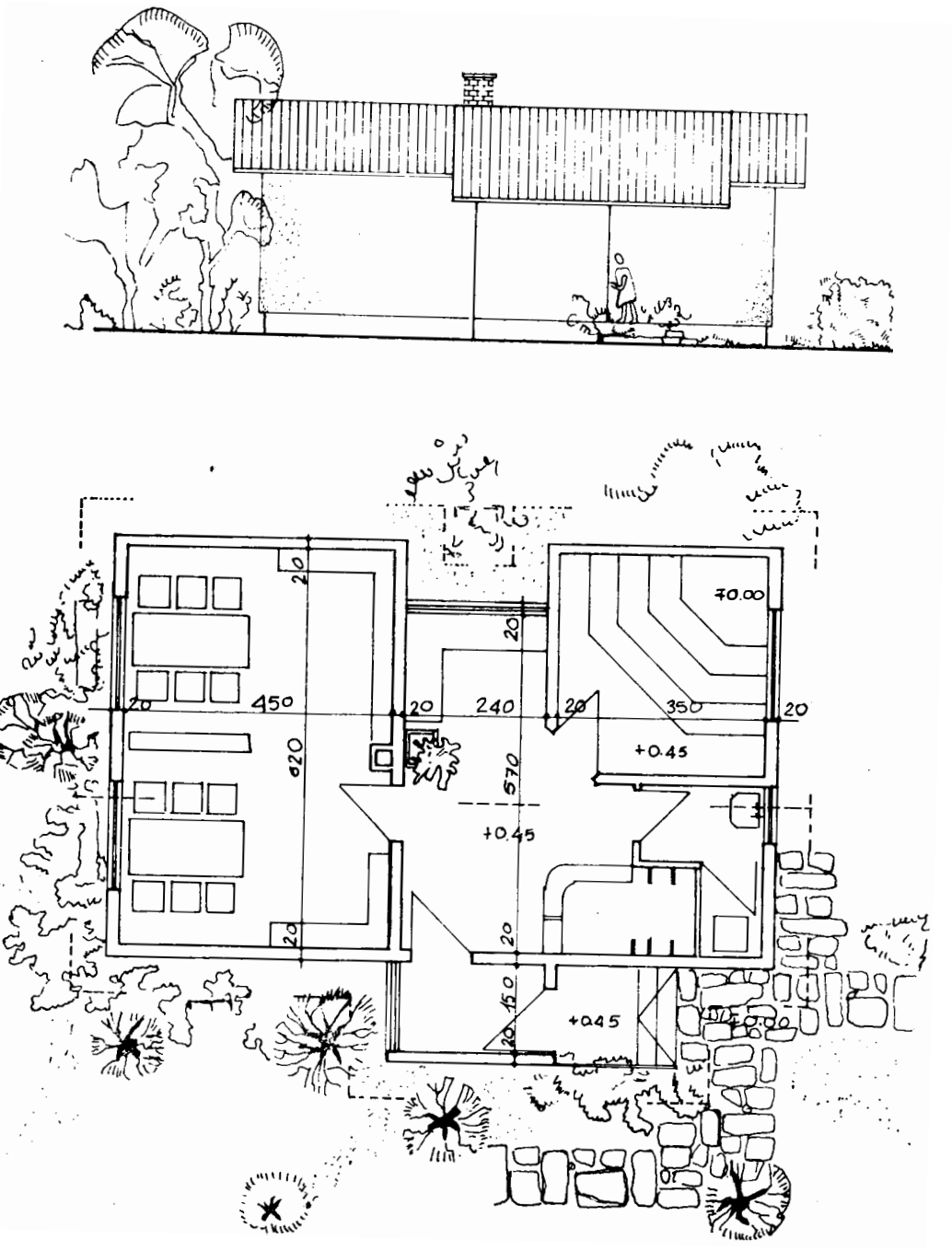
Bu sergi ve defileler her yıl sonu düzenlenmektedir

---

1) Bunlardan bir kısmını küçük defterime fiyatlarıyla yazmışım. En ucuzu 5 en pahalısı 100 kuruş. Liste şöyle :

Lutfi Simanî - Teşrifat ve adabı muaşeret, 15 k. Ruşen Eşref - Ayrılıklar, 50 k. Ömer Tahsin, Darbımeseller hakkında tahlil tenkıdat, 5 k.

Şükrü Kaya – Robenzon Kröze – 100 k. Suat Hayri – Kıskanç Gözler 50 k. Orhan Mihtat– Aşk İhtiyacı 50 k. Güzide Sabri – Yaban Gülü 50 k. Reşat Nuri – Dudaktan Kalbe 75 k. Sönmüş yıldızlar 50 k. Damga 50 k. Gizli El 50 k. Uşakî Zade Halit Ziya–Bir Hikayei Sevda 50 k. Aşkı Memnu 100 k. (Yıl 1925).

Köy kitaplığı için plan: İnşaat mühendisi mimar Orhan Özbay

Okulun bahçesinde yapılan bu defilede, elbiseyi diken öğrenci gösteride bulunurken, öğretmeni şöyle bir açıklamada bulundu :

Bu elbiseye kaç metre kumaş gitmiştir, fiyatı nedir ve kaç günde dikilmiştir? Sergide ki diğer eşyalar üzerinde de geniş açıklamalarda bulunulur.

Bu gibi kuruluşlarımızın her yerde açılması genç kızlarımızın emeklerine güzel zevklerini de katmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı yüksek katına

Sayın Bakan, *Temmuz, 1976*

Cumhuriyetimizin Ellinci Yılı için 1937 de yapılmış "İdeal Cumhuriyet Köyü" planının köylerimize uygulanması için teşebbüs etmiş ve bazı yayınlarda bulunmuştum. Bu arada kendi imkânım nisbetinde bir köye kitaplık binası yaptırmayı öngörmüştüm. Ankara Yenimahallenin Yenikent bucağında yaptırdığım bu binayı, Halk Eğitim Merkezine bağışlıyorum.

Bu küçük binanın değerlendirilmesi ve faydalı bir halde kullanılmasını sağlayan ve emek veren resmî görevlilere şükranlarımı bildirmek isterim. Sekiz aydan beri hizmete açılmış olan verimli çalışmalarla başarılmış olan, güzel işlenmiş ve dikilmiş eşyaların sergisini, 2 Temmuz 1976 günü zevkle seyrettik.

Türk gençlerine bu ince sanat öğretimini başarı ile uygulayan öğretmeni ve idare eden Halk Eğitimi mensuplarını tebrik eder saygılarımı sunarım.

Prof. Dr. AFET İNAN

* * *

Orman bakanlığının görevleri arasında olan yurdun her tarafını ağaçlandırma işlerine, sayın bakan Vecdi İlhan da önemle üzerinde durmaktadır. Bir de özellikle yıl başlarında Çam fidanlarının kesilip satılığa çıkarılmaması için önerimi olumlu karşılamışlardır.

Bu kitabımın son formasını baskıya verirken ağaçlandırma işleri için yeni haberler çıktı. Orta Doğu Teknik ve Hacettepe (Beytepe) Üniversiteleri fidan dikme işlerini sürdürmektedirler.

Aynı zamanda Ankara Belediyesi hava kirlenmesini önlemek için şehrin çevresini ağaçlandırmayı planlamış ve işe başlamıştır.

BİTİRİRKEN

Köylerimiz için derlediğim yazıları bu kitabımda, önsözde de belirttiğim gibi, dört bölüme ayırdım. Yıllardanberi yurdumuzun her yerini gezer ve tanırken, millî hayatımızda örf ve adetlerimizin, kültür geleneklerimizin en güzel örneklerini köylerimizde bulmuşumdur. Fakat bir taraftanda, bu sosyal yaşantıda zamanımızın medenî hayat koşullarına uygun kuruluşların bulunması gereklidir. Türkiye Cumhuriyeti devri bu yönde planlar yaptırarak bu gelişmeyi sağlamaya çalışmaktadır. Çünkü ekonomik gelişmenin sağlanması için, günlük hayatın belirli bir düzeyde olması zorunludur.

İşte bu gerekçe ile kitabımda önce çeşitli tarihlerde köylerimiz ve köylülerimiz üzerindeki yazılarımı bir araya getirdim. Bunlar kişisel izlenimlerimdir.

Cumhuriyet devrimizin Devletçilik ilkesine göre sanayi planları hakkındaki yazılarım ise, memleketi bir bütün olarak alan konuların köy ve kentlerimizde dağılışıdır. Böylece bu Endüstri bölgelerinde iş düzeni, ekonomik gelişmede insan gücünün emeğini değerlendirmeyi sağlamış olacaktır. Bunda Devlet'in önderliği önemli yer tutar.

Cumhuriyetimizin Ellinci yıl dönümü için hazırlıklar yapılırken, Özellikle kalıcı ve faydalı kuruluşların yapılması üzerinde önerilerde bulunmuştum. Çünkü istiyordum ki yeni Devletimizin kuruluş yıldönümüne sarfedilecek paralar, milletimizin yararlı hizmetlerine sarfedilsin.

Tarihimizin böyle yıldönümlerinden birini, 1971 de Malazgirt savaşının geçtiği yerde törenlerle kutlamıştık. Malazgirt'in ihtiyacı olan kuruluşlardan herhangi birinin temeli veya açılışı yapılmamıştı. Kasabayı gezdiğimizde ve halkla konuştuğumuz zaman, çağdaş medenî yaşantı için kamu kuruluşlarına ne kadar ihtiyaçları olduğu anlaşılıyordu.

Anma töreni Malazgirt Meydan savaşının geçtiği, ağaçsız, kıraç ve şehre uzak yerde yapıldı. Toz kalkmasın diye sulama yapılıyordu. Cumhurbaşkanı'nında gelişi ile büyük bir anıt projesinin temeli atıldı. Aradan yedi yıl geçtiği halde bu anıtın açılışına ait bir haber alamadık. Halbuki Malazgirtte halkın hizmetine yarayacak bir kuruluşa temel atılsa idi, her halde daha faydalı olurdu. Burada tarihi anılarımızı yaşatacak ve sanat değeri olan anıtların aleyhinde olduğum sanılmasın.

Fakat ağaçsız yeşilliksiz ve kasabadan uzak bir yerde dikilecek bir sanat eseri halka ne verecektir?

Cumhuriyetimiz'in Ellinci yıl dönümü için üçüncü ve dördüncü bölümlerde topladığım yazılar ise, okunduğu gibi, köylerimize yapılması istenen kamu kuruluşlarının açıklanmasıdır. Özellikle bütün köylerimizin bu medenî

düzeye erişmesini dilerken, Ellinci yıl için yapılan yeni köylerimizi toplu olarak tanıtmayı istedim.

Yurdumuzu gezdiğimizde bunları ayrı ayrı görmek mümkün ise de, toplu bir halde okumanın faydasına inanmaktayım.

Kitabın IV. bölümündeki yazılar, Köyişleri Bakanlığı Toprak ve İskân İşleri Genel müdürlüğü'nün hazırladığı broşürlerden aynen alınmıştır. Bunlar da eski durumları ile yeni yerleşme yerlerinin resimleri ve planları da vardır. Ayrıca listede görüldüğü gibi bu köylerimizin hangi tarihlerde açılış törenlerinin yapıldığı da belirtilmiştir.

Bunlara benzer köylerimizin yapılmasını hepimiz elbette candan isteriz. Aynı zamanda eski yerleşme yerlerindeki köylerimizin de, ideal Cumhuriyet köyü planında gösterilen kamu kuruluşlarına kavuşmaları Türkiyemizin geleceği için önemli ilerleme olacaktır.

Köyişleri, İmâr İskân, Orman ve Tarım bakanlıklarımızın yurt çapında incelemelerine dayanarak bu konuda planların yapılması ve bunların uygulanmaları zamana ve imkânlara bağlıdır.

Bununla beraber her günkü yayın organlarımızda, gazete, radyo, televizyonda köylerimizden müjdeli haberler almaktayız. Örneğin elektrik, yol, su ve tarım aletlerinin kullanılması, kooperatifleşme hareketleri gibi. Esasen alt yapı tesislerinin Hükümet tarafından en kısa zamanda yapılmaları ve hizmete girmeleri Cumhuriyetimizin temel prensiplerindendir.

Çağdaş medeniyetin hızla ilerlemekte olduğu bu yüzyılımızda köyde, kentte, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantının büyük değişikliklere sahne olduğu bir gerçektir. Ancak, bir taraftan da yurdumuzun en eski medeniyetlerinin, örf ve âdetlerimizi de her yönü ile yaşatan bölgelerimizin derin ve geniş tarih kaynaklarımız olduğunu da unutamayız. Türkiyemizi coğrafî deyimi ile bir köprüye benzetmek ve gelip geçilen bir yol olarak kabul etmek isteyenler varsa da, bu hiç bir zaman tarihî gerçeklere uymamaktadır.

Çünkü yurdumuz, en eski çağlardan beri köklü medeniyetleri geliştiren insan topluluklarının Orta Asya'dan gelen Türk soylarının yurdu olmuştur. Siyasî egemenlikler ad değiştirmiş çeşitli resmî diller, yazılar kullanılmış ise de, her devrenin üslûbuna uygun medeniyet eserlerini bu halk topluluğu meydana getirmiştir.

İşte bu tarihî medeniyete varis olan, geleneklerine dayanan ve geleceğe temel olan bu millî varlıklara sahip Türk milleti, bugünün koşullarına uyarak yaşayacaktır. Türkiyemize, köyü ile kenti ile medenî âlemde çağdaş düzeyde yerini vermek Devletimize ve her birimize düşen en büyük görevdir.

* * *

Türkiye Cumhuriyetinin Ellinci Yılı İçin Yayınlanan Kitaplarım

1 — *Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi planı* 1933. 419 sayfa plan ve haritalar. Türk Tarih Kurumu yayınları, Seri XVI Sayı 14. Ankara 1972. T. T. K. Basımevi.

2 — *Türkiye Cumhuriyet'inin İkinci Sanayi Planı* 1936. Önsöz, Raporlar, haritalar. 356 sayfa. Türk Tarih Kurumu yayınları. Seri XVI. Sayı 21. Ankara 1973. T. T. K. Basımevi.

3 — *Ellinci Yılda Tarih'ten Geleceğe.* 126 sayfa, resimli, T. İş Bankası Kültür yayınları No. 130. Atatürk dizisi 20. Ankara 1973 T. T. K. Basımevi.

4 — *Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi.* 180 sayfa, resimli ve haritalı. Başbakanlık Kültür müsteşarlığı, Cumhuriyetin 50. Yıldönümü yayınları No. 10, Ankara 1973. Başbakanlık Basımevi.

— *İkinci baskı, ilâveler ve değişikliklerle.* 222 sayfa Türk Tarih Kurumu yayınları, seri XVI. Sayı 34 Ankara 1977. T. T. K. Basımevi.

Bu kitabımı 1919 da yayınlanan Kastamonu'daki Açık Söz (No. 7) Gazetesinden aldığım yazı ile bitirmek istiyorum. Bir çok tarihî olaylarımız için her devirde gazetelerden faydalanmak ilgi çekici oluyor. Çünkü Kamu oyunu hazırlayan ve etki yapan yazılar her zaman için incelenmeye değer sanırım.

27 Temmuz 1335 – 1919 tarihli Uyanık imzasile yazı şöyle:

A Ç I K S Ö Z

1 – Gelen gidenin yaptığını tamamlar

2 – Yarın yapılacak şey bugün den düşünülürse

3 – Çok söz yerine çok iş olursa

4 – İşler ehline tevdi olunursa

5 – Köhne kafalardan yakalar sıyrılırsa

6 – Herkes "nemclâzım" demekten kurtulursa

7 – Uzun eller kökten kesilirse

8 – Düşman çimdiğine yumruk gösterilirse

9 – Millet işi borç tanınırsa

10 – ve nihayet yaşamak için ölmek bilinirse
Bu vatan ve bu millet kurtulur yaşar.

Uyanık.

D İ Z İ N

A

Abdullah 19
Abdülmennan (sinan'ın babası) 31, 32, 40
Acar, Nuriye. Öğretmen 105
Acarer, A. Kemal. Ziraat Yük. Müh. 63
Acemli Mah. 100, 91, 92
Acı çay 86
Açık söz gazetesi 109
Adana 17
Adem 19
Adıyaman 102, 81, 82
"Afet'in kütüphanesi" 105
Afyonkarahisar 103
Ağırnas 31, 32, 33, 35, 37, 39, 41
Ağırnaslı 36
Ağırnaslılar 34
Ağrınaslı Mimar Koca Sinan 31
Ağzı Kara 37
Ahı dağı 44
Ahlat 29, 30
Ahlatlıbel 23
Ahmet 19
Ahmet İhsan Basımevi 57, 74
Ahmet Paşa (Kurşunlu) 37
Ahmet Reşat 44
Akdeniz 3, 17
Akdeniz limanları 33
Akın (atın adı) 70
Akkaya Ormanları 77
Akkeçili (Cumhuriyet köyü) 76
Akkız 18
Akok, Mahmut 22
Aksaray 37
Akyüz, Ahmed (Ankara Ziraat Başmüdürü) 68
Alaca Höyük 4, 17
Alanya 60, 104
Alaşehir 76
Ali 19, 36
Alparslan 10
Amasya 81, 83, 100, 103
Amazon 12
Amerika 17, 33
Anadolu 10, 11, 12, 29, 31, 33, 39, 71, 104
Anadolu Halkı 4
Anadolu Medeniyetleri Müzesi 4
Anarat, Mustafa (Öğretmen) 64
Anayasa 48, 50, 53
Anayasa Mahkemesi 68
Anıt - Kabir 44
Ankara 4, 10, 12, 13, 16, 17, 19, 23, 30, 39, 41, 42, 44, 60, 62, 68, 70, 71, 78, 82, 103, 105, 107 110
Ankara Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüğü 79
Ankara Belediyesi 77, 107
Ankara - Çankırı 86
Ankara köyü 17
Ankara Musiki Öğretmen Okulu 7
Ankara Üniversitesi 31
Antalya 26, 60, 103
Antilye 17
Araplar 16
Arar, İsmail (Devlet Bakanı) 72, 73
Aras 17, 20
Aras Irmağı 4
Ares 12
Arık, Remzi Oğuz 22
Armutlu 65
Arslan 36
Arslan, İsmail (muhtar) 76
Aşağı İhsangazili (köy) 99, 100
Aşk ihtiyacı 105 n.
Aşkı Memnu 105 n.
Atatürk 7, 8, 9, 12, 13, 15, 21, 22, 30, 42, 43, 44, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 54, 57, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 75, 74, 77, 81, 82, 110
Atatürkçü 77
Atatürkçülük 74
Atatürk akademisi 74
Atatürk büstü 76
Atatürk Ormanı Kurma ve Koruma derneği 71
Atina 71
Attila 10
Avrupa 31, 33

Avşa adası 73
Ayaş 79, 105
Ayaş - Gökler köyü kültür ve yardımlaşma derneği 79
Ayaş Ziraat Muallimliği 80
Ayrılıklar 105 n. (kitap)
Aydın 14, 61, 103
Ayvalık 85, 100.

B

Bahçe 17
Boğazköy (Hattusas) 17
Babadablus (Yahşi) 36
Baban, Cihat 72, 74
Bademler köyü 63, 64, 65
Bademli : 65
Bahadır 39
Bahçelievler 70
Bahire Bediz Morova - Aydilek. Konya Milletvekili 9
Balgat 23
Balı oğlu Kaya 35
Balıkesir 73, 81, 85, 100, 102, 103
Balkaşı, Belkis. Halk Eğitim Genel Md. yardımcısı 105
Ballıkpınar 23
Barak 39
Bayar, Celâl 49, 67
Baykal 17
Bayraklı 71, 73
Bayram Höyüğü 23
Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı 110
Başköy (köy) 77
Bayazıt 103
Bektaşdere 85, 100
Bektöre S. 77
Bel Kahve 71
Belevi 65
Benal - Nevzat İştar - Arıman. İzmir Milletvekili 9
Bengi, Ahmed Yılmaz 63
Berkan, prof. Dr. Dündar 72
Beydağ 65
Bıçakçı 65
Biçmekaya köyü 98, 100
Biga 24, 26, 50
Bilecik 103
Bilgegürün, Raşit. İzmir Vali Vekili 93
Bilgehan, Prof. Dr. Hakkı 72
Bir Hikayei Sevda 105 n.
Birinci Beş yıllık sanayi Plânı 48, 54, 58
I. Dünya savaşı 44, 70
I. Artemis. Halikarnas Kraliçesi 13
Bitlis 30
Bizans 10
Bizans Devleti 31
Bizans İmparatoru 10
Bizans tarihi 10
Boğaziçi 43
Bolu 8, 103
Bonney, Anne 13
Bozdağ 65
Budak 38
Bulca, Fuat. Türk Hava Kurumu Başkanı 42
Burdur 103
Bursa 44, 45, 61, 103
Bursa Öğretmen Okulu 104
Bursal 19
Büyük Millet Meclisi 9

C

Cabar, Süleyman Fahri. Urla Kaymakamı 63
Cami Yaptırma ve İdame Ettirme Derneği 79
Cemal Bey 14
Cemile 24, 25, 26, 27
Cenevre Üniversitesi 21
Ceylan, Aydemir. Amasya valisi 83
Cide 77
Conker, Nuri 8
Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği 58
Cumhuriyet 5, 20, 23, 24, 30, 42, 53-56, 58, 59, 61, 62, 66-71, 73, 74, 77, 80, 83, 85, 86, 91, 93, 95, 107
Cumhuriyet Bayramı 20, 21, 67 81, 103
C. Halk Partisi 47, 48, 49, 50
Cumhuriyet Hükümeti 49
Cumhuriyet Köyü (Yayla köyü) 77
Cumhuriyet köyü 74, 76, 81
Cumhuriyet köyleri 68, 69
Cumhuriyet Üniversitesi 75

Ç

Çakmak Köyü 97, 100
Çakmak Veledi Doğan 36
"Çalıkuşu" 104
Çamavlu 65
Çamlık 65

Çanakkale 103
Çandarlı bucağı 92
Çankaya Kaymakamlığı 23
Çankırı 81, 86, 100, 103
Çapa Öğretmen Okulu 61
Çatalkaya 65
Çavuşköy 65
Çeşme 65
Çıldır Gölü 4
Çırpan, Satı (Hatı). Ankara milletvekili 8, 9
Çoban Mustafa Paşa Camii 41
Çoruh 103
Çorum 4, 103

D

Damga 105 n.
Delice Çayı 99
Demircili 65
Demirtaş köyü 92, 93, 100
Denizli 103
Devlet plânlama teşkilâtı 92
DSİ 81, 94
Devletçilik 5, 48, 50, 51, 53, 57, 57, 107
Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Plânı 110
Dikili 100
Dikmen 19
Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi 23, 57
Dinçer, Ali Ankara Belediye Başkanı 70
Dirik, Kazım General Trakya Umumi müfettişi 57, 61, 63
Diyarbakır 81, 87, 88, 100, 103
Doğan 38
Doğan Yusuf Ağa 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38
Doğu Anadolu 4
Doğu bölgesi 31
Doğu Üniversitesi 29, 30
9 Eylül Anıtı 73, 75
Dokuzlar 65
Dolmabahçe 6
Döner Kümbeti 37
Dudaktan Kalbe 105 n.
Duınlupınarlılar 67
Düstur 102 n.

E

Eczacıbaşı 74
Edirne 103
Edremit 27
Ege 3, 27
Ege kıyıları 62
Ege Üniversitesi Eczacılık Yüksek Okulu 70
Ege Üniversitesi İnciraltı Eczacılık Fakültesi 71
Ege Üniversitesi Rektörlüğü 72
Elazığ 81, 88, 89 100, 103, 102
Elgün, Nakiye. Erzurum Milletvekili 9
Ellinci Yıl, 5, 46, 57, 58, 59, 62, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 83, 85, 86, 87, 91, 93, 95, 96
Ellinci Yılda Tarih'ten Geleceğe 110
Elma dağı 16
Elmalı 60, 104
Emiralem 65
Emirgân 43
Emre, Ali 76
Enderun 31
Erciyeş 32, 33, 34, 37, 41
Erdek 73
Ereğli 94
Eretna Emiri 38
Ergazi 11
Erkilet 33, 37, 38
Erlâçin, Doç. Dr. Sermet 72
Erzincan 103
Erzurum 103
Eskişehir 20, 44, 46, 81, 90, 100, 103
Eti 18, 21, 22, 23

F

Fenike 104
Fenike alfabesi 104
Financial Times 15, 62
Firikya 22
Fransa 53
Fransa kıyıları 33
Fransızca 105

G

Gâvurkale 22
Gaziantep 103
Gebze 41
Gelibolu 70
Gençlik ve Spor Bakanlığı 58
Gerdel 19
Gerder 21
Gevaş 27
Gevher Nesibe Hatun 39
Gevher Nesibe Hatun şifaiye medresesi 36

Giresun 103
Girit 21
Gizli El 105 n.
Gökçe, Kemal. Yenimahalle Halk Eğitim Md. Yardımcısı 105
Gökler köyü 79, 80
Gökler Spor Kulübü 79
Gölbaşı 4, 19, 23
Gölköy 88, 89, 100
Gönenç, Mebrure. Afyonkarahisar Milletvekili 9
Görece 65
Görkey, Sabiha. Sivas milletvekili 9
Grekler 13
Güder, Erdinç 68
Gümüşhane 103
Gün, Şevket. Amasya Valisi 80
Güney, Münir. Denizli Valisi 80
Güntekin, Reşat Nuri 104
Gürgüp, Ferruh. Kayseri Milletvekili 9
Güvendik 38
Güvendikoğlu Timur 39
Güvenlik Parkı 42
Güzeliş, İsmail. Kuşadası Kaymakamı 80
Güzelyayla köyü 77
Güzide Sabri 105 n.

H

Hacettepe (Beytepe) Üniversitesi 107
Hacılar 23
Hacımuratlı 23
Halkevi dergisi 44
Halkevleri 21, 24, 73
Haruniye 17
Hatay 81, 100
Hatay - Kırıkhan 91
Haykanan 65
Haymana 22, 23
Hazer 10
Helen 104
Hızal, Seniha. Trabzon Milletvekili 9
Hitit(ler) 4, 12, 17, 18, 20, 21, 22, 23
Höyük 4, 22

İ

İbni Abdullah 36
İçel 103
İçişleri Bakanlığı 58
"İdeal Cumhuriyet Köyü" 5, 69, 71, 78, 80, 101, 106, 108
İdil n. 17
İkinci Büyük Millet Meclisi 77
İkinci Dünya Savaşı 54
İkinci Keyhusrev - Keykubat'ın oğlu 34
II. Tarih Kongresi 39
İkizce 22
İktisat Kongresi 48
İlhan, Vecdi 107
İlköğretim müdürü 63
İmâr İskân Bak. 58, 59, 72, 108
İnan, Afet. Prof. Dr. 5, 19, 59, 74, 72, 75, 78, 79 106
İnan, Dr Rıfat 3
İnci 39
İnci Bey Kızı Gülistan 35
İnciraltı 69, 71
İnegöl 44
İngiltere 13, 102
İnönü, İsmet 47
İnönü hükümeti 7
İnsel, Şekibe, Bursa Milletvekili 9
İpekçi, Abdi 72
İran 10
İslâmiyet 10
İsparta 103
İstanbul 8, 9, 27, 30, 31, 39, 40, 41, 43, 60, 61, 67, 102, 103
İstanbul Halkalı Ziraat Okulu 61
İstanbul Hükümeti 66
İstanbul Üniversitesi 30
İstanbul Valisi 43, 69, 70
İstiklâl marşı 82
İsviçre 64
İtalya 33
İzmir 48, 50, 61, 63, 69, 70, 71, 73, 75, 81, 100, 103
İzmir Atatürk Ormanı ve koruma derneği 71
İzmir - Dikili 92
İzmir Eczacılık Yüksek okulu 71
İzmir Fuar kültür parkı 60, 61, 71, 73
İzmir Kültür Parkı Bk : İzmir Fuar kültür parkı
İzmir Orman Başmüdürlüğü 71
İzmit 41

K

Kadın Gazetesi 9
Kadıovacık köyü 63
Kalenderoğlu, Dr. İsmail. İzmir Orman Başmüdürlüğü muavini 71, 72

Kalkınma kooperatifi 63
Kalkınma Kooperatifi Başkanı 64
Kansu, Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz 23
Kanuni 39, 43, 69,
Kaplan 36
Karabiga 26
Karaç 38
Karadeniz 3
Karadenizli 3
Karadeniz havuzu 70
Karageçili 38
Karahan 105
Karaoğlan 19, 23 (köy)
Karaoğlan höyüğü 4, 21
Karaoğlan köyleri 21
Karapınar 19, 100
Karatay 34
Karatay, Celâleddin 34
Karatay Kervansarayı 35
Kariyeyi Sarmusaklı 37
Kars 4, 103
Karşıyaka 61
Karta, Hasan. Yenimahalle Halk Eğitim Md. 105
Kastamonu 77, 103, 110
Kaya 38
Kaya, Şükrü. İçişleri Bakanı 42, 67, 105 n.
Kayaş 16
Kayseri 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 42, 47, 81, 83, 100, 103
Kazan Köyü 8
Keban Barajı 87, 88, 89, 98, 100
Kendir, Özmen. Orman Bakanlığı plânlama dairesi 68
Kepeklipınar 19
Kesi 32
Kesmez 94, 95, 100
Keykubat 34
Kezban 14
Keziban 44
Kıbrıs 31
Kıbrıs köyü 13, 14, 15, 16, 17
Kırıkhan 100
Kırk çeşme 39
Kırklareli 103
Kırşehir 103
Kıryayla mahallesi 92
Kıskanç Gözler 105 n.
Kız lisesi 13
Kızılay 42
Kızılcahamam 8
Kızkulesi 43, 69
Koca Sinan (Bk : Sinan)
Kocaeli 103
Koçak, Hasan 80
Konya 81, 94, 100, 103
Konya - Karapınar 94
Konya Selçukluları 34
Kordonboyu 61
Korsika 33
Kozak 65
Kozaklı köyü 7
Köşk medrese 38
Köy İşleri Bakanlığı 5, 58, 59, 68, 72, 79, 81, 102, 108
Köy Kalkınma Kooperatifi 80
Köy Kanunu 7
Köyişleri Bakanlığı Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü 81, 83, 84, 109
Kraliçe Artemis 13
Kristof Kolomb (Cenovalı) 33
Kuhat, Ferit. İçişleri Bakanı 80
Kumru Teyze 39
Kurdaş, Prof. Kemal Ankara ODTÜ Rektörü 70
Kurtuluş Savaşı 12, 26, 66, 104
Kuvayı Milliye 26, 60
Kültürpark (Bk : İzmir Fuarı kültür parkı)
Kültür Vekâleti 30
Küner 65
Kütahya 103
Kütüphaneler Genel Müdürlüğü 70
Kütüphane Yaptırma ve Yaşatma derneği (Gökler köyü) 79

L

Lâtin 104
Lozan Antlaşması 71
Lozan Konferansı 48
Lutfi Simani 105 n.

M

Mah Peri Hatun (Honet Hatun) 36, 39
Malatya 81, 102, 103
Malazgirt 10, 30, 108
Malazgirt Meydan Savaşı 108
Mamak 10
Manisa 81, 95, 100, 103
Maraş 103
Mardin 17, 103

Marmara 4, 43, 46, 70, 71, 72
Meclis 7
Medeni Kanun 9
Melik Gazi Türbesi ve Camisi 35
Memik, Dr. Fatma. Edirne Milletvekili 9
Mennas 28
Menuas. Urartu Hükümdarı 27
Mihallıççık 44, 45
Mikel Anjelo (Michalengelo) 33
Millet çiftliği 43
Milli Eğ. Bakanlığı 107
Milli Eğitim Komisyonu 75
Milli Mücadele 26
Milliyet Gazetesi 52, 55, 65, 72, 81
Mimar Koca Sinan 41
Missisipi 17
Mogan Gölü 19, 20
Muğla 103
Musabey 65
Müdafaai Hukuk Cemiyeti 49

N

Nakkaş Sâi Mustafa Çelebi 21
Nemrut 27, 30
Niğde 37, 103

O

Oğuz, Orhan. AP Eskişehir milletvekili 75
Oğuzlar 10
Okyar, Fethi. Sefir 47
19 mayıs 62
Ordu 103
Orhan Mithat 105 n.
Orhon yazısı 104
Orman Bakanlığı 62, 69, 70, 71
Orman çiftliği 43, 70
Orman Müfettişi 3, 61
Orman müfettişliği 70
Orman ve Av dergisi 46
Orman ve Tarım Bak. 109
Orta Anadolu 32, 41
Orta Anadolu Halkı 3
Orta Asya 10, 109
Orta Avrupa 10
Orta Doğu Teknik Üniversitesi 107
Osmanlı 11, 48
Osmanlı devleti 31
Osmanlı devri 36
Osmanlı İmparatorluğu 11, 39
Oyaca 22
Ozankaya, Özer Doç. Dr. 102

Ö

Ödemiş 65
Ömerköy 44
Önasya 104
Önder, Nurettin. Yenimahalle kaymakamı 105
Öniz, Huriye. Diyarbakır milletvekili 9
Önsel, Ayhan 63
Ören 15
Örnekkol, Ömer. Orman Bakanlığı plânlama dairesi 68
Örsbaştuğ, Şükran. Antalya milletvekili 9
Öymen, Fakihe. İstanbul milletvekili
Özbay, Orhan, Mimar 106
Özbek 63, 65
Özgener, Hatice. Çankırı Milletvekili 9
Öztaş, Ahmet 32, 41

P

Parlamento 8
Peçenek(ler) 10, 16, 18
Peçenek Köylüleri 19
Pektaş, Mihri. Malatya Milletvekili 9
Pers donanması 13
Pers Kralı 13
Pertek 100
Piri Reis 33
Prof. Pittard 21, 22, 23
PTT Bölge Başmüdürlüğü 80

R

Read, Mary 13
Reşadiye 100
Reşat Nuri 105 n.
Reşit Galip, Dr. 102
Rize 3
Robenson Kröze 105 n.
Rumeli 31
Ruşen Eşref 105 n.

S

Sabiha Gökçil - Erbay. Balıkesir Milletvekili. 9
Sağlık Evi yaptırma Derneği 79
Salacak (salacık) 43. 70
Salamin deniz savaşı 13

Salim. Balıkesir valisi 102
Samsun 58, 62, 103
Sanayi plânı 67
Saraçoğlu, Mehmet. Eskişehir Valisi 82
Sardunya 33
Satı kadın 21
Seferihisar 63, 65
Sekiören 81, 82, 83, 90, 91, 100
Selâhaddin 7
Selçuk 31, 33, 35, 42
Selçuk Anıtları 32
Selçuk Evi 37
Selçuk mimarı 34, 37
Selçuklular 4, 10, 34, 38
Semiramis. Asur Kraliçesi 28
Serbest Cumhuriyet Partisi 47, 50.
Sevindik 38
Sevr antlaşması 71
Seyhan 103
Sicilya 33
Siirt 102, 103
Sinan 32, 33, 35, 36, 37, 38, 38, 40, 41, 42, 43
Sinop 103
Sivas 47, 103
Soylu, İnş. Müh. Naci 79
Söke 61
Sönmez, Prof. Dr. Necmi. Köyişleri Bakanı 68, 73
Sönmezdağ, Umur. Atatürk ormanı ve kurtuluş Abidesi 71 n.
Sönmüş yıldızlar 105 n.
Spor Bakanlığı Genel Müdürlüğü 62
Suat Hayri 105 n.
Suna 39, 40
Süleymanlı 86, 87, 100 (köy)
Sülü Paşa Hatun 38
Sümer mahallesi 93, 94, 100
Sündiken ormanları 44, 46
Süphan 27
Sürsürü Mah. 89, 90, 100

Ş

Şah cihan Hatun 37
Şamran Kanalı 27, 28
Şemlekin Harabesi 20
Şemsipaşa 67

T

Tanagra 14
Tanariyas 28
Tanrıverdi 36, 38
Tarım Kooperatifi 64
Taşçıoğulları 32
Taşova 83, 100
Taşpınar 23
Tatvan 48
Tekirdağ 103
Tel - Halef 28
Teşrifat ve adabı muaşeret 105 n. (kitap)
Tezket-ül Bünye (Tezkeret-ül Enbiya) 31
Tilki - tepe 28, 92
Timur 38, 39
Tokat 81, 100, 103
Tokat - Reşadiye Çakmak 103
Topaklı 23
Tophane 45
Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü 5
Toprak ve Tarım Reformu kanunu 68
Trabzon 103
Trakya 4, 12,
Trakya Umumi Müfettişliği 58, 69, 74
Truşka 29
Tug - Tatvan 30
Tuna 10
Tunceli 81, 89, 93, 100
Tunceli - Pertek Biçme kaya 98
Turani 29
Turgal, Hasan Fehmi 39
Tümülüs 4
Türk 10, 11, 16, 17, 22, 30, 33, 38, 40, 42, 64, 66, 82, 83, 107, 110
Türk Dil Kurumu 17
Türk donanması 33
Türk halkı 74
Türk iktisat Cemiyeti 102
Türk islâm kültürü 4
Türk kadını 7, 9, 10, 11, 12, 13, 19
Türk kadın hakları 62
Türk kızları 12
Türk korsanları 33
Türk köylüsü 11
Türk Kurtuluş savaşı 20
Türk medeniyeti 13
Türk milleti 4, 30, 69, 104, 109
Türk ocağı 7
Türk Osmanlı 31, 37
Türk Osmanlı İmparatorluğu 33
Türk Selçuklular 10, 40
Türk Tarihi 13
Türk Tarih Kurumu 4, 21, 22, 42, 57, 58, 59, 74, 75, 110

Türkçe 31
Türkiye 3, 4, 7, 15, 16, 21, 24, 27, 47, 48, 49, 61, 62, 65, 66, 81, 105,
T. B. M. M. 7, 30, 48, 49, 54, 57, 67
Türkiye Cumhuriyeti 5, 9, 49, 501 51, 66, 81 102, 107, 110
T. Cumhuriyeti Anayasası 53
T. C. İçişleri Bakanlığı, İller İdaresi Genel Müdürlüğü 102
T. C'nin ikinci Sanayi plânı 110
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk devrimi 110
Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrim dersleri 70
T. Emlâk Kredi Bankası 41
Türkiye haftası 71, 72
T. İş Bankası 110
T. Tabiatını Koruma Derneği 70
Türkler 10, 29, 31, 78
Türkmendamı (köy) 83, 85, 100
Türkmenoğlu, Mahmut. İzmir köy koop birliği başkanı 65

U

Ulamış 65
Ulaş, Meliha. Samsun milletvekili 9
Ulu cami 45
Ulucak 65
Ulus Gazetesi 18
Ulus Meydanı 12
Unesco Milli Komisyonu kültür haftası 81
Urartular 29
Urfa 102, 103
Urla 63, 65
Urla Halk Eğitim Merkezi 63
Uşaki Zade Halit Ziya 105 n.
Uyanık: 110
Uygur yazısı 104
Uz, Dr. Behçet. İzmir Belediye Başkanı 61, 71, 73

Ü

Ülgen, Ali Saim 42
Ülkü Mecmuası 21, 24
Ünver, Prof. Dr. Süheyl 37
Üsküdar 67

V

Vakıflar Genel Müdürlüğü 79
Van 27, 28, 30, 48, 103
Van Gölü 4, 27, 29, 30, 31, 71, 72
Van Kalesi 28, 29
Vefik Kitapçıgil. Manisa Valisi 96
Veli 36
Virancık 21
Viyana Müzesi 10

Y

Yaban Gülü 105 n.
Yağcılar köyü 95, 96, 100
Yalıncak 22
Yalova 43, 47
Yamanlar 71, 73
Yavrucak 22
Yavuz Selim 40
Yayla köyü 77
Yazıbaşı 65
Yazılıkaya 17
Yeni İstanbul Gazetesi 41
Yeni Türkiye Devleti 40, 49
Yenikent Bucağı 105, 106
Yenikent Doktoru 79
Yeniköy 65
Yenimahalle 106
Yerköy 100
Yeşilırmak 83
Yıldız İbrahim. Polis Emeklileri derneği Ankara şubesi sekreteri 79
Yıldız Şükran. Öğretmen 105
Yıldızalan köyü 77
Yiğitler köyü 65, 73
YSE 80, 83
Yolboyu 87, 87, 100
Yozgat 81, 99, 100, 103
Yozgat - Yerköy 99
Yönten, Şeref. İzmir Orman Başmüdürlüğü 71, 72
Yunus Emre 104
Yurt bilgisi (Medeni Bilgiler) 7
Yurtoğlu, Lebit Dr. 102
Yücel Mecmuası 27
Yücel, Osman 41
Yüksek Teknik okul 75

Z

Zafer Gazetesi 77
Zeybek, Prof. Dr. Necmeddin 72
Zeytinköy 65
Zeytinlik 65
Zimmi Nikol binti Kaya 36
Zir ovası
Zir Peçeneği 17
Ziraat Başmüdürlüğü 63
Zonguldak 103

Fiyatı : 150 Lira